

164388

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**KORUYUCU AİLE BAKIMI ALTINDAKİ
ÇOCUKLARIN RUH SAĞLIĞI**

Seval ÜSTÜNER

**DİSİPLİNLERARASI SOSYAL PSİKIYATRİ ANA BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

Danışman

Prof. Dr. Neşe EROL

2005/Ankara

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü

Disiplinlerarası Sosyal Psikiyatri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı çerçevesinde yürütülmüş olan bu çalışma aşağıdaki jüri üyeleri tarafından **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: 13.05.2005

Jüri Başkanı.....
Prof.Dr.Işık SAYIL
Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi
Psikiyatri Anabilim Dalı

Işık Sayıl

Üye.....
Prof.Dr.Saynur CANAT
Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi
Psikiyatri Anabilim Dalı

Üye.....
Prof.Dr.Zafer İLBARS
Ankara Üniversitesi
Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi

Üye.....
Prof.Dr.Neşe EROL
Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi
Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları
Anabilim Dalı
(Danışman)

Üye.....
Prof.Dr.Oğuz BERKSUN
Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi
Psikiyatri Anabilim Dalı

İÇİNDEKİLER

Kabul ve onay	II
İçindekiler	III
Önsöz	V
Tablolar Listesi	VI
1. GİRİŞ	1
1.1 Koruyucu Aile Bakımı	2
1.1.1 Koruyucu Aile Bakımı ve Tarihsel Gelişimi	2
1.1.2 Koruyucu Aile Bakımı Ve Kurum Bakımının Ayırt Edici Özellikleri	6
1.1.3 Koruyucu Hizmete İlişkin Yapılan Araştırmalar	9
1.1.4 Ülkemizde Koruyucu Aile İlgili Yapılan Araştırmalar	12
1.1.5 Türkiye' de Koruyucu Aile Hizmeti	15
1.1.6 Koruyucu Aile Hizmetinin Amaçları	21
1.1.7 Koruyucu Aile Yanına Yerleştirilecek Çocuğun Seçimi	22
1.1.8 Koruyucu Ailenin Seçimi, Koruyucu Ailede Bulunması Gereken Özellikler	27
1.1.9 Çocuğun Koruyucu Aile Yanına Yerleştirilmesi Süreci	28
1.1.10 Çocuk, Öz Aile, Koruyucu Aile Arasındaki Etkileşim	30
1.1.11 Çocuk-Koruyucu Aile İlişkisi ve Koruyucu Aileyle Çalışma	32
1.1.12 Çocuğun Koruyucu Aileden Ayrılma Süreci	33
1.2 Araştırmanın Amacı	35
2. GEREÇ VE YÖNTEM	
2.1. Araştırmanın Modeli	36
2.2. Evren ve Örneklem	36
2.3. Veri Toplama Aracı	38
2.4. Verilerin Analizi	42
2.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	42
2.6. Varsayımlar	43
2.7. Hipotezler	43
2.8. İzinler	43
2.9. Ön Uygulama	44
2.10. Araştırmada Etik Sorunlar	44
2.11. Araştırmada Karşılaşılan Sorunlar	44

3.BULGULAR	46
3.1 Bakım Modellerinin Sorun Davranışlara Göre Karşılaştırması	46
3.2 Sorun Davranışları Açıklayan Faktörler	51
3.3 Koruyucu Aile Yanında Büyüyen Çocukların Sorun Davranışlarını Etkileyen Faktörler	53
3.4 Koruyucu Aile Yanında Büyüyen Çocuklarda Ölçekler Arasındaki Korelasyon	54
3.5 Koruyucu Ailelerin Bazı Özellikleri, Deneyimleri ve Sisteme Yönelik Önerileri	56
3.5.1 Koruyucu Aile Olma Sürecine İlişkin Bulgular	58
3.5.2 Koruyucu Aile Süreci ve Yaşanan Sorunlara İlişkin Bulgular	59
3.5.3. Koruyucu Aile Olma ve Çevrenin Tepkisi	62
4. TARTIŞMA	64
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	77
ÖZET	88
SUMMARY	90
KAYNAKLAR	91
EKLER	
EK 1 Anket Formu	96
EK 2 İzinler	106
ÖZGEÇMİŞ	108

ÖNSÖZ

Bu araştırmada Çocuk Hakları Sözleşmesine göre çocuğun yüksek yararı gözetildiğinde, Çocuk Refah Hizmetleri arasında önemli yeri olan koruyucu aile hizmetinin çocuk ruh sağlığı üzerindeki olumlu etkisi ortaya konmaya çalışılmış, artık dünyada birçok, ülkede terk edilmiş olan kurum bakımına göre artı yönleri sunulmuştur.

Kurum bakımının olumsuz etkileri halen ülkemizin gündemindeyken,yaptığım bu araştırmanın sonuçlarının değerlendirilmesi ve yuva/yurtlarda bakılan çocukların durumlarına göre koruyucu aile sisteminden yararlandırılmaları benim için en büyük sevinç kaynağı olacaktır.

Çalışmanın her aşamasında değerli katkılarından dolayı danışmanım Prof. Dr. Neşe EROL'a ve Harran Üniversitesi Halk Sağlığı Ana Bilim Dalı öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Zeynep ŞİMŞEK'e ve araştırmaya destek veren koruyucu ailelere teşekkürü bir borç bilirim.

Araştırmam süresince yanımda olan ve yardımlarını esirgemeyen eşime, tüm eğitimim boyunca bana destek olan anneme ve ablama teşekkür etmek istiyorum.

Son olarak tezimi hazırlarken dünyaya gelen, benim için büyük mutluluk kaynağı olan ve şevk veren oğlum Çağan Barkın'a teşekkür ediyorum ve bu çalışmayı ona ve tüm çocuklara ithaf ediyorum.

TABLolar DİZİNİ

Sayfa No

Tablo 1	Bakım Modellerine Göre Uygulanan Ölçeklerin Cinsiyete Göre Dağılımı	37
Tablo 2	CBCL/6-18 Yaşları Arasındaki Çocuk ve Gençlerin Sorun Davranışlarının Bakım Modellerine Göre Ortalama ve Standart Sapmaları	47
Tablo 3	TRF/6-18 Yaşları Arasındaki Çocuk ve Gençlerin Sorun Davranışlarının Öğretmenlerinden Elde Edilen Bilgiler Doğrultusunda Bakım Modellerine Göre Ortalama ve Standart Sapmaları	49
Tablo 4	YSR/11-18 Yaşları Arasındaki Gençlerin Kendilerinden Alınan Bilgilere Göre Sorun Davranışlarının Bakım Modellerine Göre Ortalama ve Standart Sapmaları	50
Tablo 5	CBCL, TRF ve YSR'den Alınan Toplam Problem Puanına Yaş, Cinsiyet ve Bakım Modelinin Etkisini Gösteren Çoklu Regresyon Modelleri Özet Sonuçları	52
Tablo 6	Çocuğun Öz Ailesinin Durumu	53
Tablo 7	CBCL/YSR/TRF'den Elde Edilen Sorun Davranışların Çocuğun Öz Ailesi ile Görüşme Durumuna Göre Ortalama ve Standart Sapmaları	54
Tablo 8	Koruyucu aile CBCL/YSR/TRF Korelasyonu	55
Tablo 9	Koruyucu Ailelerin Çocuk Sahibi Olma Durumları ve Çocuk Alırken Yaptıkları Bazı Tercihler	57
Tablo 10	İlk Başvuruda Verilen Bilgiler	58
Tablo 11	Çocukla Karşılaşma Sürecine İlişkin Bilgiler	60
Tablo 12	Çocuk Kreşe/Okula Başladığında Yaşanan Sorunlar	61
Tablo 13	Ailenin Çocukla Sorun Yaşadığı Zaman Geri Vermeyi Düşünme ve Bu Doğrultuda Çocuğa Sözel veya Sözel Olamayan Mesajlar Verme Durumu	63

1. GİRİŞ

Yüzyıllardır çocuklarda sağlıklı bir gelişim için, erken yaşlarda başlayan karşılıklı sevginin önemi bilinmekle birlikte öz ailenin herhangi bir psikolojik yada fizyolojik sağlık probleminin olduğu durumlarda yada yoksulluk, çok çocuklu olma gibi zorlu yaşam koşullarında çocukların örselendiği çalışmalarla ortaya konmuştur (Rushton, Minnis, 2002).

Genel olarak ölüm, boşanma, hükümlülük, hastalık yada terk gibi nedenlerle aile bütünlüğünün bozulduğu, anne-babadan birinin yada her ikisinin olmadığı veya çocukların fuhuş, dilencilik, alkollü ve uyuşturucu madde kullanımı gibi kötü şartlara sürüklendiği, başıboş kaldığı durumlarda çocuklar her yönden ihmal ve istismara karşı savunmasız kaldığında 'Korunmaya Muhtaç Çocuk' olarak nitelendirilirler. Korunmaya muhtaç hale gelen bu çocuklar için uygun hizmet modeli yada psiko-sosyal gelişimlerine uygun bir bakım modelinin sağlanması öncelikli olmalıdır.

Her çocuk kişiliği, gelişim özellikleri, geçmiş yaşantıları, aile ve aile dışı çevresi ile olan ilişkileriyle bir bireydir. Çocuğa uygun bakım ve koruma yöntemleri bu özelliklerine göre belirlenmelidir (Uluç,1997). Ancak Bowlby (1951) gibi bazı bilim adamları psikopatik kişilik, şizofreni, depresyon, psikosomatik ve psikonevrotik bozuklukların anne yoksunluğundan ileri gelebileceğini öne sürerek , özellikle yaşamın ilk yıllarında bire-bir ve sürekli bakım ile ailenin ve annenin önemini vurgulamıştır (Rushton, Minnis, 2002).

Koruyucu aile bakımı, çocuğa öz ailesi tarafından bakılmadığı, çocuğun evlat olarak verilmesi mümkün olmadığı yada uygun görülmediği durumlarda, öz ana-babası yerini alabilecek bir aile yanında geçici veya devamlı bir süre içinde bakımının sağlanmasıdır (Amerikan Çocuk Refahı Birliği, 1962).

1.1. KORUYUCU AİLE BAKIMI

1.1.1 Koruyucu Aile Bakımı ve Tarihsel Gelişimi

Yetim ve terk edilmiş çocuklar için yapılan müdahalelerin uzun bir geçmişi vardır. Ortaçağ Avrupa'sında haclı seferleri sırasında doğan gayri meşru çocuklar için kurumlar oluşturulmuştur (Zigler,Hall,2000). Kurum bakımının tarihine baktığımızda İngiltere de ilk olarak Yoksullar Yasası (1531) ile çocukların manastırlarda bakıldığını görüyoruz. Üç yüzyıl sonra endüstrileşme ve kentleşme ile birlikte kurumların çoğaldığı bir yapı ortaya çıkmıştır. Buna bir örnek çeşitli nedenlerle ailesinden ayrılmak zorunda kalan çocukların çalışma evlerinde yaşamaya başlamasıdır. Ancak bu kurumlardaki aşırı doluluk, hastalık, yetersiz bakım gibi sebeplerle koruyucu aile sistemi 19.yüzyılın sonlarında kurumsallaşmış ve kurum bakımına alternatif olarak gelişmiştir.

Koruyucu aile hizmetinin tarihsel gelişimi kurum bakımı hizmetinden daha eskidir. Koruyucu aile bakımının ilk şekli geleneksel toplumlarda kendini göstermiştir. Bu toplumlarda geniş ailelerin varlığı çocuğun korunmaya muhtaç kimsesiz hale gelmesini engellemiştir. Afrika da bir çok yerli kültüründe yüzyıllarca geniş aile sistemi birey, grupla birleştirmiş, klan ve kabileye fertten daha önemli bir yer vermiştir. Çocuğun anne babası öldüğünde veya herhangi bir sebeple ona bakamaz hale geldiğinde grup bütün olarak onun sorumluluğunu alır. Bununla uyumlu olarak da bu kültürde resmi olmayan koruyucu aileler ve evlat edinmeler oldukça yaygındır (Uluç,1997).

Ancak toplum yapısı karmaşıklaştıkça geleneksel toplumların resmi olmayan yollarla kontrol edilebilen koruma yöntemleri de yetersiz kalmıştır. Çocuğun bir aile yaşantısı içerisinde olması yoksulluktan ve suç ortamından

uzaklaştırılması gerekliliği ortaya çıkmıştır (Parker,Frost,1999). İngiltere de çocukların başka aileler yanında bakılması uygulaması fakirlik yasalarına dayanarak 17. yüzyılda başlamıştır. Buna göre çocuklar yeme içme, barınma ve bir sanat öğrenme karşılığında 20 yaşına kadar çırak olarak bir usta yanına yerleştirilirdi (Koşar ,1970).

ABD de Newyork'ta başıboş çocukların büyük şehirlerin tehlikelerinden korunmaları için çiftliklerde çalıştırılmaları karşılığında barındırmaları yönünde yapılan düzenlemeler ilk koruyucu aile çalışmalarına örnek verilebilir. Bu çiftliklere 1854-1924 yılları arasında yüz binlerce çocuk yerleştirilmiş ve sistem, çalışma karşılığında bakım esasına dayandırılmıştır. Yerleştirme iyi sonuç vermediği durumlarda yerin değiştirilmesi söz konusu idi. Ancak zamanla bu çocuklara kötü davranıldığı ailelerinden uzaklaştırıldığı gibi şikayetler ortaya çıkmış ve çiftçi ailelerin seçimini ve denetimini üstlenen kuruluşlar ortaya çıkmıştır. Daha sonra C. Birtwell 1886-1901 yılları arasındaki çalışmalarında bir adım daha ileri giderek çocuğun gereksinimlerine öncelik verilmesi gerektiğini savunmuştur. Böylece çalışmaların gözleme dayandırılmasına, kayıtların tutulmasına başlanmış, çocuk ve aileler izlenmiş, özellikle bebeklerin ve küçük çocukların aile yanına yerleştirilmeleri uygulamalarına başlanmıştır (Koşar ,1970).

19. ve 20. yüzyılda kurum bakımı hizmeti ile koruyucu aile hizmeti tartışmaları süregelmiştir. ABD de yapılan milli konferansta (1899) ilk olarak sakıncaları nedeniyle kurum bakımı yerine koruyucu aile bakımının düşünülmesi istenmiştir. 1930 yılında yapılan 1.Beyaz Saray Konferansında iyi seçilmiş bir koruyucu ailenin bir çocuk için evi yerine geçecek en iyi çözüm olduğu ileri sürülerek koruyucu aile hizmeti teşvik edilmiştir. Bu arada sosyal yardım projeleri çerçevesinde başlatılan aile ödenekleri, sadece yoksul olduğu için çocuğuna bakamayan ailelerin çocuklarının koruyucu aile yanında bakımını azaltmıştır. Ancak ailelerde görülen daha başka nedenlerle örneğin aile yaşantısındaki aksamalar, çocuk yetiştirmedeki yetersizlikler, ilişkilerdeki bozukluklar, aile çözümleri, koruyucu aile bakımı

oranını gene yükseltmiştir. Koruyucu aile sistemi en fazla anne-babaların fiziksel ve ruhsal hastalıkları sonucu oluşmaya başlamıştır (Amerikan Çocuk Refahı Birliği 1970).

Kurum bakımının sakıncalarının 1950'lerden sonra uluslararası düzeyde daha çok belirlenmesi üzerine ailesi yanında bakılamayan özellikle küçük çocukların bir başka aile yanında geleneksel yardımlaşma biçimi ötesinde daha kurumsallaşmış bir düzen içerisinde bakılmaları çocuk refahı siyasetinde kabul görmüş, koruyucu aile programları tüm dünyada teşvik edilerek yaygınlaştırılmıştır.

1960'ların başında yapılan araştırmalarda koruyucu bakım modellerinin çoğunun başarısız olduğu ortaya çıkmış , her çocuğa uygun olmadığı öne sürülmüştür. 1970'lerin ikinci yarısında problemlili çocuklara toplumsal çözümler bulma felsefesinin sonucunda koruyucu ailelere ilgi yeniden artmıştır (Gülfidan , 1991).

Bugün İngiltere de koruyucu aile yanına yerleştirmeler Çocuklar Yasası ile düzenlenmektedir. Aileler ile bu tür yerleştirmeler için özel anlaşmalar yapılmakta bu anlaşmalar yerel yetkililerin onay ve denetimine bağlı olmaktadır. Koruyucu ailelerin seçimi ve denetimi özel yerleştirme kurallarına göre düzenlenir. Koruyucu aileler çocuklara gerekli bakımı sağlayacaklarına, yerel yetkililerin evleri ziyaret etmesine ve istedikleri zaman çocuğu geri almalarına izin vereceklerine ilişkin anlaşmayı imzalamak zorundadırlar. 1988 de çıkarılan yeni koruyucu aile yerleştirme tüzüğü ailenin bir üyesi olarak çocuğun sorumluluğunun alınmasını öngörür (Gülfidan 1991) .

1918-1921 kıtlığı ve 1939-1945 büyük savaş gibi sosyal felaketler, eski Sovyetler birliğinde binlerce çocuğun yetişkinlerin korumasına ihtiyaç duymasına neden olmuştur. Devlet bu felaketlerden sonra ekonomik olarak zayıfladığı için öksüz çocuklar problemini çözememiş ve koruyucu bakımına yönelmiştir. Buna göre yerel yönetim kuruluşları çocuk yetiştirmek isteyen

ailelerle bir sözleşme yapmakta ve o aileye bir ücret tahsis etmekteydi. Bunun karşılığında o aile çocuğu kendi çocuğuymuş gibi yetiştirme sorumluluğunu almaktaydı. 3-14 yaş grubu çocuklar bu hizmetten yararlanmaktaydılar. Eğer çocukların okul başarısı iyi ise sözleşme 18 yaşına kadar geçerli hale getirilmekteydi. Ancak 1960'larda bu koruma yöntemi kaldırılmıştır. Hükümete göre savaşın sonuçları asgariye indirilmiş ve korunmaya muhtaç çocuk kalmamıştır. Bu yanlışlığın sonucu olarak sosyal felaketler bir çığ gibi büyümüş 1987 de Sovyet Çocuklar Fonunun açıkladığı verilere göre bir milyondan fazla çocuk psikolojik sorunlar yaşama riski ile karşı karşıya kalmıştır. İhmal edilen çocukların sayısı yılda %12 artışla 120.000'e ulaşmıştır. Bu durum devleti yeni önlemler almaya itmiş, tekrar koruyucu aile uygulamalarına başlanmıştır (Uluç,1997).

Koruyucu aile bakımının tarihsel gelişimine baktığımızda bu gelişimin kurumsallaşma ile birlikte arttığı gözlemlenmektedir. Toplumda geleneksel aile yardımlaşması boyutunda başlayan koruyucu aile bakımı gereksinimlerin artması ve yeni sorunların ortaya çıkmasıyla birlikte kurumsallaşmış ve bu konuda kurumlar arasında işbirliği başlatılmıştır. Koruyucu aileler kendi aralarında örgütlenmekte ve sorunlarını paylaşarak çözümler aramakta, koruyucu aile bakımının niteliğini geliştirmektedirler. Örneğin Kuzey İrlanda da yerel koruyucu bakım grupları vardır. Bunlar çocukların ve koruyucu ailelerin birlikte katıldığı etkinlikler düzenlemekte, üyelerini ulusal ve uluslararası konferanslara göndererek daha fazla bilgilendirmeye çalışmaktadırlar. Bazı gruplarda koruyucu ailelerin kendi çocukları da ayrı bir grup oluşturmakta bunlara sosyal hizmet uzmanları tarafından rehberlik edilmekte ve bu çocuklar, geleceğin koruyucu aile ebeveynleri olarak görülmektedirler. Bazı gruplarda ise temelde koruyucu aile deneyimleri paylaşılmakta özellikle ailelerin içinde buldukları durumdan doğan stresle başa çıkma yolları araştırılmaya çalışılmakta ayrıca çocuklarda görülen davranış sorunları ile ilgili eğitici toplantılar düzenlenmekte, ödünç oyuncak alınabilen oyuncak kütüphanelerinin de kurulduğu da belirtilmektedir (Uluç, 1997).

1.1.2 Koruyucu Aile Bakımı ile Kurum Bakımının Ayırt Edici Özellikleri

Çocuk ve ergen ruh sağlığı uzmanları güçlük içinde bulunan çocuğun öz ailesinden kısa süreli alınabileceğini ve onlara tedavi edici yaklaşımda bulunulacağını belirtmişlerdir. Bu çocuğun içinde bulunduğu zorluğu çözmek açısından önemlidir. 1940'lardan beri araştırmacılar kurum bakımının çocuklar üzerindeki etkilerini tartışmışlardır. Spitz (1945) çocuk için yeterli uyarıcı ve annenin varlığının onun fiziksel, bilişsel ve ruhsal gelişiminde önemli olduğu ortaya koymuştur. Kurum bakımının da toplu bakım şekli nedeniyle her çocuğa aynı şekilde davranılması, gösterilen ilgide ayırım yapılmaması, çocuğun birey olarak farkındalığını engellemekte ve toplumsal davranışlarında yabancılaşmaya kolay eğilim göstermesine neden olmaktadır (Rushton, Minnis, 2002).

Modern dünyada artık büyük kurumlar yerine küçük ünitelerde aile düzeni oluşturularak, üniteler arası ilişkilerle bakım önerilmektedir. Kurum bakımı ile koruyucu aile bakımı hizmeti arasında oldukça fazla farklılıklar söz konusudur. Koruyucu aile sisteminde bakım veren kişi genelde değişmez ve uzun süreli olur. Bu durum çocukta bakım verenle sağlıklı bir güven ilişkisi oluşturmasını sağlar ve ruh sağlığını olumlu yönde etkiler. Koruyucu aile hizmetinde çocuğun bakım verenini ebeveyn gibi görmesi için bakım verenle çocuk arasındaki yaş farkının az olmaması, çocuğun olumlu duygusal ve cinsel gelişimi açısından önemlidir (Triseliotis,2000).

Kurum bakımında çocuk ile bakım veren kişi arasındaki yaş farkı birkaç yıl bile olabilmektedir. Colton (1988) 12 koruyucu aile bakımı veren ve 12 kurum bakımı veren kişi ile yaptığı küçük çaplı araştırmadan elde ettiği nitelik ve nicelik verilerini karşılaştırmış, koruyucu aile bakımında çocuk odaklı yapının daha fazla olduğunu, çocukların daha yumuşak başlı, uysal, daha sosyal olduklarını gözlemiştir. Yine koruyucu bakım verenlerin kurum

bakımı verenlere göre çocukla formal ilişkilerinin daha az olduğu daha esnek daha demokratik bir işleyiş sağladıkları,ılımlı, ödüllendirici olduklarını saptamıştır. Çocuklar koruyucu ailede birebir gözetim altında olup, dış çevreden bakıldığında daha sıcak ve samimi bir atmosfer hissedilmektedir. Bununla birlikte Sinclair ve Gibbs (1998) bazı çocukların koruyucu aile bakımından zarar gördüklerini bunlar için kurum bakımının tercih edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bazen koruyucu aile sisteminde çözümler söz konusu olabilir. Koruyucu bakım verecek ailenin yanlış seçimi, çocuk ile bakım veren arasındaki uyumsuzluk ve bunun sonucunda birlikte yaşayamamak, koruyucu aile bakımı hizmetinin en birinci risklerindedir. Bu durum çocuk için travmatik olabilir. Bir başka aile yanına yerleştirilmeden önce bu durumdaki çocuğun yaşadığı travmanın olumsuz etkisini gidermek amacıyla geçici süre ile bu konuda hizmet veren bir sağlık yada sosyal hizmet kurumunda kalması doğru bir çözüm yoludur.

İngiltere de istismar ile ilgili yapılan bir araştırmada, istismarın kentlerden çok kırsal alanda hizmet verilen yerlerde olduğu, genel nüfus içerisindeki çocuklara göre koruyucu bakım altındaki çocukların 7-8 kat, kurum bakımındakilerin ise 6 kat daha fazla istismara uğradıkları saptanmıştır. Yine bu çalışmada, çocukların sadece bakım verenler tarafından değil, öz ailesine gidiş-gelişlerinde, çevrelerinde ve okullarında da istismar edildikleri belirtilmiştir (Hobbs,1999).

İstismar edilmiş çocukların bir arada yaşaması büyük risktir. Çünkü bu çocuklar zamanla istismarcı konumuna gelebilir. İskoçya da yapılan bir araştırma, kurum bakımında olup cinsel istismara uğramış çocuklardan %91'nin kendilerinin de cinsel istismar yaptıklarını ortaya koymuştur (Lindsay,1999). Farmer ve Pollock (1998) kurum bakımı yada koruyucu ailedeki cinsel istismara maruz kalmış her 5 çocuktan 1'nin diğerlerini istismar ettiğini saptamışlardır. Ayrıca öz ailesi olmayan yada öz ailesine dönme şansı olmayan çocukların koruyucu ailelerde daha fazla istismar edildiği belirtilmiştir. Bu çocukların birebir tedavisinin yapılması, bakım

verenlerin özellikle ergenlik dönemi ve çocuklara nasıl davranacakları konusunda bilgilendirilmesi gerekmektedir.

Koruyucu aile bakımında, çocuğun bakım veren kişiyle sıkı bir bağı oluşur. Gerek kurum bakımında olsun gerek koruyucu aile bakımında çocuk eğer öz ailesini kaybetmişse yada öz ailesinden ihmal yada istismar gibi bir nedenle ayrılmış ise, psiko-sosyal gelişimi bu durumdan etkilenmiştir. Kendisine ilk bakım veren kişiyle güvenli bir ilişkiye ihtiyacı vardır. ABD’de yapılan bir araştırmada 32 koruyucu aile bakımı verilen ve öz ailesi tarafından istismar edilmiş çocuğun birinci derece ihtiyacı olan bağlanma duygusuna bakılmış ve 2 ayda çocukların koruyucu annelerini kendi zihinlerinde benimsedikleri ve onları anneleri olarak hissettikleri ortaya çıkmıştır. Burada ikili güven ilişkisi çocuk için çok önemlidir. Çocuk kendini ne kadar güvenli ve uyumlu bir ortamda hissederse, psiko-sosyal gelişimi o kadar olumlu olur. Bu ilişkinin sürekliliği de çok önemlidir. Ayrıca çocukların içinde bulunduğu koruyucu aile ile benzer sosyo-kültürel yapıya sahip olması onların yaşadığı çevreyi yadırgamaması ve aileye kolayca uyum sağlaması açısından önemlidir (Milan, Pinderhughes 2000).

Kurum bakımından ayrılmış gençler, koruyucu aile bakımından ayrılanlara göre bağımsız yaşama geçmekte ve kendi kendilerine yeterli olma konusunda daha başarısızdırlar. Çünkü kurum bakımında daha problemlili bir çocukluk dönemi geçirmiş olmaktadır. Kendilerine bakım verenlerle olan formal ilişkileri, değişen bakıcılar nedeniyle güven duygusu oluşturmada başarısız olmaktadır. Kendilerine destek vermek isteyen insanlara da güvenmemektedirler (Jackson; Martin,1998).

Risk ve koruyucu faktörlerle ilgili yapılan araştırmada, uzun dönemli koruyucu aile bakımında olan çocukların daha iyi sonuçlar elde ettikleri, toplumsal ilişkilerinde daha başarılı oldukları görülmüştür. Bu nokta da uzun dönemli ve istikrarlı bakım, sürekli ve değişmez bir ilişki, iyi standartta hizmet vermenin önemi ortaya konmuştur (Minty,1999).

Kurum bakımı altındaki çocukların bir kısmı sürekli kurum değişikliği nedeniyle herhangi bir fiziksel yada ruhsal sorunları olduğunda tedavileri zor olabilmektedir. Kurumda bakılan çocukların tedavileri donanımlı ve profesyonel meslek elemanın bulunmaması nedeniyle kurum içinde her zaman mümkün olmayabilmektedir. Davranışçı terapi, transactional analiz gibi tedavilerin kurum içinde uygulanması önerilir. Çünkü çocuğun olumlu davranışları ancak yaşadığı ortamda gözlenebilir. Kurum dışında şüpheli bir iyileşme olur. Kurum içindeki tedavide çocuğun ailesi varsa onları da tedaviye katmak gerekir. ABD'de yapılan bir araştırma da koruyucu ailede bakılan çocukların ilaç tedavilerinde diğer çocuklara göre 3 kat daha uzun süreli ilaca devam etme sıklığında oldukları görülmüştür. Yine bu çocuklarda hiperaktivite bozukluğu ile depresyon tanısı, diğer çocuklardan 2 kat daha fazladır (Zima,1999).

1.1.3 Koruyucu Hizmete İlişkin Yapılan Araştırmalar

Amerika da Ohio Üniversitesinde yapılan araştırmada koruyucu aile hizmetinden yararlanan çocukların bakımı, çocuk sağlığı ve geliştirilen politikalar konusu ele alınmıştır. Bu çalışmanın amacı; değişik tipteki koruyucu ailelerin çocuğun olumlu davranışları üzerine etkileri, ailelerin sosyo-ekonomik durumlarının bozulması nedeniyle koruyucu aile hizmetine duyulan ihtiyacın artması ve bu konudaki toplumsal siyasetin incelenmesidir. Araştırmada son zamanlarda sosyal refah mevzuatındaki değişikliklerin ailelerin yoksulluğunu artırdığını ve devamında ev dışında bakıma ihtiyaç duyan çocuk sayısında da artış olduğu belirtilmiştir. Ayrıca çocuklara yönelik ev dışındaki bakım hizmetinin geliştirilmesi dolayısıyla koruyucu aile hizmetinin geliştirilmesi, çocuklara sunulacak hizmetlerde onların fikirlerinin de alınması gerektiği vurgulanmıştır. Araştırmada uygulanacak yönergede koruyucu ailelerin eğitimi, bölgesel ve yasal süreçler konusunda bilgilendirilmeleri, koruyucu aile görevlilerinin sağlık sisteminin ailelere

ulaştırılması konusunda çok önemli sorumlulukları olduğunun vurgulanması gerekliliği belirtilmiştir (Gottesman, 2003).

Yine Amerika Birleşik Devletleri Güney Kaliforniya ve Los Angeles eyaletlerinde yapılan çalışmada koruyucu aile bakımındaki çocukların gelişimi ve aile içi şiddet konuları ele alınmış aileleri tarafından istismar edilen 268 öğrencinin zihinsel becerileri ve davranışları incelenmiştir. Koruyucu aile yanında yaşayan ve istismar edilen çocukların zihinsel becerilerinin, koruyucu aile yanında yaşayan ve istismar edilmeyen çocuklara göre daha düşük olduğu ve olumsuz davranışlar sergiledikleri saptanmıştır (McNichol.Tash,2003).

Avustralya Curtin Üniversitesi Halk Sağlığı Okulunda koruyucu aile hizmetinden yararlanan bebek ve çocuklar üzerinde yapılan bir araştırmada dünyanın bir çok yerinde koruyucu aile bakımına ihtiyaç hissedilmesinde değişik nedenler olduğu ortaya konmaya çalışılmıştır. Geleneksel toplumlarda örneğin Avustralyalı Aborcinlerde ebeveynler öldüğünde çocuklar aile içinde akrabalarınca korunmakta ve bakılmaktadır. Böylece çocuğun korunmaya muhtaç ve kimsesiz hale gelmesi engellenmiş olmaktadır. Ancak bu toplumlarda çocuğun istismar edilmesini engelleyici sistemler tam olarak gelişmiş değildir. Araştırmada bu çocuklara yönelik koruyucu önleyici hizmetlerin geliştirilmesi gerekliliği belirtilmiştir (Gracey M.,2003).

Washington Üniversitesi George Warren Sosyal Hizmet Okulunda Ağustos 2003 tarihinde Orta ve Batı Amerika da koruyucu hizmetten ayrılarak bağımsız yaşamaya başlayan 262 genç üzerinde yapılan araştırmada bu öğrencilerin %58'nin sınıfta kaldığı, %29'nın diğer öğrencilere fiziksel şiddet uyguladıkları saptanmıştır. Bu gençlerin okullarını bitirebilmeleri için akademik kaynaklardan en üst düzeyde yararlanmaları gerekliliği ortaya konmuştur. Bu sonuçlar çocuklar için eğitim desteğine ve yine onlarla çalışacak özel eğitim almış eğitim danışmanlarına gerek

olduğunu ortaya koymuştur. (McMillen C,Auslander W,Elze D, White T,Thompson R , 2003).

Uzun süreli koruyucu aile bakımındaki 5-15 yaş arası çocuklarla ilgili İngiltere’de yapılan bir araştırmada %29’unda konsantrasyon eksikliği ve ani öfke nöbetinin ortak problem olarak çıktığı gözlenmiştir. Ancak kurum bakımındaki çocuklara göre bu oran düşüktür.Yine bu çocuklarda bağlanma sorunu nedeniyle güven probleminin yaşandığı belirtilmiştir (Rowe, 1984).

Son yıllarda zihinsel sağlıkla ilgili yapılan araştırmalarda oranların yüksek olduğu görülmüştür. Örneğin, (Quintion ve ark.,1998) ihmal ve istismara uğramış ve sürekliliği olan yeni bir koruyucu aile yanına yerleştirilen örnek vakalar üzerinde yaptıkları çalışmada erkeklerin %54’ünde ve kızların %58’inde psikopatolojik rahatsızlıkların devam ettiği tespit edilmiştir. Bu durum çocukların yeni bir aile ortamına girmesiyle sorunun çözmediğini göstermektedir.

Etkin ev ziyaretlerinin yapılmasında biyolojik aile, koruyucu aile ve sosyal hizmet uzmanının rolü ile ilgili ABD Illinos Üniversitesi Sosyal Hizmet Okulunda yapılan bir çalışmada biyolojik annenin, koruyucu annenin ve sosyal hizmet uzmanı üçlüsünün koruyucu aile hizmetinde ana yapı taşlarını oluşturduğu, klinik çalışmalarda bu yapının ele alındığı belirtilmiş ve annelerin duygusal durumları üzerinde durulmuştur. Öz anneler çocukları ile ilk ayırdıklarında derin üzüntü ve travma yaşadıklarını ve zamanla bu duruma alıştıklarını belirtmişler, sosyal hizmet uzmanları ise biyolojik aile ziyaretleri esnasında yakın ve sıcak aile-çocuk ilişkisi tanımlamışlardır. Koruyucu anneler ise çocuk öz ailesinden döndükten sonra çeşitli duygusal güçlükler yaşadıklarını ve güçlükleri gidermenin zorluğundan yakınmışlardır. Bu bağlamda koruyucu aile sisteminin güçlendirilmesi için sosyal hizmet uzmanlarının daha etkin ev ziyaretleri yapmaları, yol gösterici ve eşgüdümü sağlayıcı olmaları gerekliliği ortaya konmuştur (Haight WL, Black JE, Giorgio G, 2002).

Macaristan da koruyucu ailelerin yasal durumu ve koruyucu bakım hizmeti için ödenen ücret ile ilgili olarak Macaristan Sosyal İlişkiler ve Sağlık Bakanlığının yayınında (2003) Macaristan da yasal mevzuatta koruyucu aile ile devlet arasında yasal ilişkilerde çeşitli kuralların olduğu belirtilmiştir. Koruyucu aile, çocuğu kendi ailesi ile birlikte yaşamak üzere aldığıında, çocuk koruma ofisi ile kontrat imzalamak zorundadır. Koruyucu aileye her ay baktıkları çocuk için 1800 Forint (110.500.000.TL) ödenmektedir.Çocuk koruma ofisi tarafından çocuğun giysileri ve okul masrafı karşılanmaktadır.Ofis, koruyucu aileyi verilen parayı çocuk için kullanmaları amacıyla izlemek ve araştırmak durumundadır. Paranın nasıl harcanacağı konusunda ofis aileye talimatlar verebilir. Koruyucu aile çocuğun sağlığı ve davranışları ile ilgili ofise bilgi vermek durumundadır. Yine aile çocuğun okulunun bitmesi ve çalışmaya başlaması durumunda ofise bilgi vermek zorundadır.

Kurum bakımı ile koruyucu aile bakımının karşılaştırılmasına yönelik yapılan araştırmada (Rushton,Minnis,2002) Wales ve İngiltere’de her 10.000 çocuktan 50’sinin bölgesel yetkililerce bakım altına alındığı, %65’nin koruyucu aile sisteminden yararlandığı,%12’sinin ise yuvalarda bakıldığı görülmektedir. Kurum bakımına alınan çocuk sayısı 1970’lerden 1990’lara doğru % 80 oranında azalmıştır. Koruyucu aile bakımı oranı ise daha sabit kalmıştır. Avrupa, Kuzey Amerika ve Avustralya’da genel yaklaşım olarak kurum bakımı azalmıştır. Ancak dünyanın birçok yerinde özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde halen hızlı bir şekilde devam etmektedir.

1.1.4 Ülkemizde Koruyucu Aile İlgili Yapılan Araştırmalar

Yelesen ve arkadaşları (1969) tarafından yapılan “Koruyucu Aile Programı” isimli araştırmada Ankara İlinde bulunan 55 koruyucu aile ile görüşülmüş, mülakat tekniği ile bilgi toplanmıştır. Bu araştırmada koruyucu

aile sistemi ve bu sistemin etkinliği araştırılmıştır. Elde edilen bulgularda koruyucu aile bakımındaki çocukların bulunduğu ortamın yuva bakımı altında bulunan çocuklara göre olumlu olduğu, çocukların yarısının kimsesiz olduğu, koruyucu ailelerin çocuk alırken yaş ve cinsiyet tercihi yaptıkları, evlat edinmek amacıyla özellikle küçük yaş çocuk tercih ettikleri saptanmıştır (Küçükakyüz ve ark. 1995).

1972 yılında Arnaz tarafından “Koruyucu Aile Bakımındaki Çocuğun Gelişim Özellikleri “ isimli araştırmada ana yoksunluğu ve çocuğun gelişimine etkileri, koruyucu aile bakımı ile kurum bakımı, 1-4 yaş çocuk grubunda karşılaştırılmış, koruyucu aile bakımındaki çocukların gelişim özelliklerinin kurum bakımındaki çocuklara göre daha ileri olduğu ancak öz ailesi yanındaki çocuklara göre gelişim aşamalarını daha geç tamamladıkları belirlenmiştir. Yine yuvada bulunan çocuklar da görülen gelişim gerilikleri ve sorunlu davranışların bir kısmının koruyucu aile yanında kalan çocuklarda da sürdüğu görülmüştür (Arnaz,1972).

Koruyucu Aile Bakımı ile Yuva Bakımının Karşılaştırılmasına Dair Araştırma” Elhüseyni ve arkadaşları tarafından (1979) yapılmıştır. Bu araştırmada yuvada kalan 52 çocuk ile koruyucu aile yanında kalan 17 çocuk karşılaştırılmıştır. Elde edilen bulgular da koruyucu ailelerin küçük yaş çocukları evlat edinmek amacıyla tercih ettikleri, koruyucu ailelerin sayısının az olmasına karşılık, nitelik olarak yeterince incelenmediği ve sistemin ülkemiz de tam olarak yerleşmediği saptanmıştır. Yuva çocuklarına göre koruyucu aile yanında kalan çocukların motor, duygusal, fiziksel ve sosyal gelişimlerinin daha iyi durumda olduğu belirtilmiştir.

1982 yılında Könen tarafından yapılan “Türkiye’de Koruyucu Aile Yasal Yönleri ve Uygulaması” isimli çalışmada ülkemizde koruyucu aile uygulamasının hukuksal boyutu, daha geniş kitlelere yaygınlaştırılmamasının nedeni, Ankara llindeki koruyucu ailelerin koruyucu aile sistemine bakışı, evlat edinme hizmetine basamak olarak kullanılan

koruyucu aile bakımını incelemiştir. Elde edilen bulgulara göre, koruyucu aile hizmetinin yaygınlaşmamış ve süresinin kısa olduğu, koruyucu ailelerin yanlarına aldıkları çocukları bir süre sonra evlat edindikleri belirlenmiştir. Çalışmada ülkemizde koruyucu aile bakımının yeterince tanıtılmadığı, yanlış kurum politikası ve personel eksikliği vurgulanmıştır.

Yumuşaker ve arkadaşları (1986) tarafından yapılan “Korunmaya Muhtaç Çocuk Alanında Koruyucu Aile Bakım Modeli ve Uygulamasının Türk Aile Yapısı Açısından İncelenmesi” isimli araştırmada, koruyucu aileler ve çocukların ihtiyaçlarının karşılanması, evlat edinme ile ilgisi, Türk aile sistemi içerisindeki yeri incelenmiştir. Koruyucu ailelerin kent kökenli, çocuksuz çekirdek aile oldukları, eğitim ve kültür düzeylerinin yüksek olduğu ortaya konmuştur. Ayrıca koruyucu ailelerin çocuksuz olmalarının bu hizmetin evlat edinme hizmetine basamak olarak kullanılmasına neden olduğu, terkedilmiş çocukların koruyucu aile yanına yerleştirilmesinin desteklediği ve koruyucu aile hizmetinin teşkilatlanma, ücretlendirilme sorunlarının giderilemediğinden sözedilmiştir. (Küçükakyüz ve ark.,1995).

Küçükakyüz ve arkadaşları (1995) tarafından yapılan “Koruyucu Aile Bakımı Hizmeti Veren Ailelerin ve Korudukları Çocukların Bazı Özellikleri” isimli çalışmada 162 koruyucu aileye demografik bilgileri ve koruyucu aile olma süreci, korunan çocukların özellikleri, koruyucu aile yaşam deneyimine yönelik anket uygulanmıştır. Koruyucu ailelerin çocuk konusunda yaş ve cinsiyet tercihi yaptıkları, yardım etmek amacıyla başvurdukları ve genellikle sorunla karşılaşmadıkları belirtilmiştir. Araştırmacılar, sosyal hizmet uzmanları ile genellikle çocuğun gelişimi ve aile üyeleri ile ilişkileri konusunda görüşmüşlerdir. Korunan çocukla ilgili bulgularda çocukların %77.3’ünün öz ailesinin bulunduğu ancak çocuklarını aramadıkları vurgulanmıştır.

Tok (1996) tarafından yapılan “Koruyucu Aile Hizmeti, Standartları ve Ülkemizdeki Durumu” isimli araştırmada, koruyucu hizmet uygulamasından sorumlu sosyal hizmet uzmanları, koruyucu aileler ve öz aileleri tanımak ve

bu süreçte karşılaşılan güçlükleri belirleyerek koruyucu aile hizmetinin ülkemizdeki durumunun ve standartlarının nasıl etkilendiği amaçlanmıştır. Koruyucu aile hizmetinin sürdürüldüğü 38 İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğünde, bu konuyla ilgili çalışan 45 uzmana yönelik sorular hazırlanmıştır. Çalışmada koruyucu aile hizmetinde karşılaşılan güçlüklerin temel nedeni olarak hizmet standartlarının belirsizliği ve uygulayıcı kurumun yetersizlikleri olarak ön plana çıkmıştır. Ankara İlindeki 40 çocuğun veli ve vasilerinin koruyucu aile hizmetinin işleyişini bilme, çocukları hizmetten yararlandırmayı isteyip istememe konusu işlenmiştir. Sonuçta öz ailelerin hizmet konusunda ikna edilemedikleri sürece koruyucu aile hizmetinin işleyiş ve standartlarının uygulanabilirliği açısından önemli bir risk oluşturdukları saptanmıştır (Tok,1996).

Uluç (1997) tarafından yapılan “Psiko-Sosyal ve Hukuksal Açıdan Koruyucu Aile Bakımı “ adlı araştırmada koruyucu aile bakımının kuramsal temelleri, psiko-sosyal açıdan koruyucu aile bakımı,Türk hukuk sisteminde koruyucu aile bakımının hukuki temelleri ele alınmıştır. Koruyucu aile bakımının diğer bakım türlerine alternatif bir bakım olmadığı, bu bakımın sevgi ve şefkate gereksinim duyan her çocuk için uygun olduğu, koruyucu ailenin görev tanımının yapılması gerekliliği, koruyucu aile bakımının biyolojik ailenin yerine geçen bir bakım şekli olmadığı, koruyucu ailelerin bir araya geleceği grup çalışmalarının eksikliği, koruyucu aile sisteminin yeterince tanıtılmamış olduğu, koruyucu aile sözleşmesinin hukuki niteliğinin tartışmalı olduğu ve koruyucu aile bakımı sisteminin birçok disiplinin bir arada ve uyumlu çalışmasını gerektirdiği vurgulanmıştır (Uluç,1997).

1.1.5 Türkiye’de Koruyucu Aile Hizmeti

Kültürümüzü koruyucu aile bakımı açısından incelediğimizde, bir muhtaç yakının veya başkasının çocuğunu alıp büyütme, iş güç sahibi kılma ve evlendirmenin onaylanan ve dinsel açıdan da sevap kabul edilen bir

gelenek olarak süregeldiğini biliyoruz. Bu bakım tarzı iş karşılığı barındırma, yedirme, içirme esasına dayalıydı. Ancak salt kişilerin vicdanına, iyi niyetine kalmış böyle bir uygulamanın zaman aldığı görülmüştür. Bu çocukların kötü muamele görmeleri, istismar edilmeleri, boğaz tokluğuna kötü koşullarda çalıştırılmaları gibi uygunsuz durumlar söz konusu olmuştur. Kişisel düzeyde kalan bu uygulamalar örgütlenememiş gittikçe sosyal kontrol dışında kalarak bozulmuş üstelik günümüz karmaşık toplumlarındaki çocukların ihtiyacını karşılayamaz hale gelmiştir. Besleme, evlatlık, kapı kızlığı, yanaşma gibi artık toplumumuzda küçültücü sıfatlarla özdeşleştirilen böyle statüler günümüzde sosyal ve yasal açıdan kabul edilemez (Gürkan ,1974).

Ülkemizde çocuğun bir başka ailede bakımı ile ilgili ilk yasal düzenleme 1926 Türk Medeni Kanunu'nda yer almıştır. Buna göre ailesi yanında kalamayan çocuğun tedbir olarak başka bir aile nezrine verilmesi öngörülmüştür. Korunmaya muhtaç çocuklar hakkındaki 1930 yılında çıkarılan Umumi Hıfzısıhha Kanunu 159. maddesi; Belediyelerin yanına bakmak üzere çocuk alan aileleri incelemesine, ailelerin ruhsata tabi tutmalarını ve denetlemelerini , ailelerin belli standartları yerine getirmelerini hükme bağlamıştır. Ancak bu yasal düzenlemelerin uygulanmasındaki gecikme büyük bir eksiklik olarak günümüze kadar gelmiştir. Koruyucu aile hizmetinin geniş olarak uygulanması 1952 yılında olmuştur. Bir yıl süren bu uygulamaya profesyonel koruyucu aile ismi verilmiştir (Tülay ,1972).

Ancak verilen hizmetin içeriği incelendiğinde bunun aslında grup koruyucu aile bakımı olduğu anlaşılmaktadır (Tok, 1996). Ülkemizde geleneksel olarak çocuğun başka bir ailede bakılmasının bir sisteme bağlanması ve kurumsallaşmasının 1961 yılında Ankara da uygulanan bir pilot projeye başladığı kabul edilebilir. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile Unicef'in işbirliği içinde gerçekleştirdiği bu proje Ankara ili ile sınırlanmıştır (SSYB-Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü 1963).

Projede çalışacak eğitimli personel bulunmadığından bir seminer programı düzenlenmiş ve sosyal yardımcılar yetiştirilmiştir. Program basın aracılığıyla halka duyurulmuş, başvuran aileler arasında uygun bulunanlara çocuk yuvalarındaki korunma kararlı çocuklardan uygun olanlar yerleştirilmiştir. Koruyucu ailelere ortalama bir memurun maaşına yakın aylık ile yılda bir defa giyim yardımı parası ödenmiştir. Bir yıl sonra da Ankara'nın kaza ve köylerinde de uygulama başlamış, Ankara dışındaki ilk uygulama ise İzmir ilinde 1964 yılı sonlarında gerçekleşmiştir. Söz konusu projede 0-6 yaş grubundaki çocuklar koruyucu aile hizmetinden yararlandırılmış ve projenin başarılı olması üzerine Ankara Koruma Birliği Başkanlığının teklifi ile 7-18 yaş grubu arasındaki çocuklarında koruyucu aile hizmetinden yararlandırılması kabul edilmiştir (Tok,1996).

Koruyucu aile hizmetinin uygulanması 1975 tarihinde bir genelge ile 22 ilde bulunan çocuk bakım yurtlarına devredilmiştir. Böylece hizmetin yürütülmesi görevi Sosyal Hizmet Uzmanı, Psikolog ve Çocuk Gelişim Uzmanı tarafından üstlenilmiştir. Koruyucu aile hizmetinin ülke genelinde uygulanması 1977 tarihli bir genelge ile olmuştur. Yine aynı yıl koruyucu ailelere ödenen ücret kaldırılmıştır (Könen ,1982).

1983 yılına kadar SSYB bünyesinde yürütülen koruyucu aile hizmeti 1983 tarihinde 2828 sayılı SHÇEK Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ile SHÇEK Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmüştür. Söz konusu kanunun 22 ve 23. maddelerinde haklarında korunma kararı alınacak yada alınmış çocukların koruyucu aileler yanında bakılmalarından söz edilmektedir. Yine 23. madde esas alındığında 1984 tarihinde 18532 sayılı Koruyucu Aile Yönetmeliği çıkarılmıştır. Böylece hizmete ilişkin ilk standartlar da belirlenmiştir.

1961 yılından bugüne değin yapılan değerlendirmede koruyucu aile uygulamasının çoğunlukla evlat edinme hizmetine bir basamak olarak kullanıldığı sonucu ortaya çıkmıştır. Koruyucu aile hizmetinin hem toplum hem de sosyal hizmet uzmanlarınca evlat edinmeye basamak olarak

kullanılmasına evlat edinmenin 40 yaşından önce yapılamaması neden olarak gösterilmiş ise de 1961 den günümüze kadar yaşanan süreç incelendiğinde başka temel sorunlarında olduğu saptanmıştır (Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği ,1994).Bu sorunlar şöyle özetlenebilir:

- a) Ülkemizde Sosyal Hizmet Eğitimi içerisinde koruyucu aile üzerinde yeterince durulmaması.
- b) Profesyonel koruyucu aile hizmeti konusundaki yetersiz bilginin SHÇEK Genel Müdürlüğünün örgütlenmesine yansması.
- c) Koruyucu aile hizmetine ilişkin SHÇEK Genel Müdürlüğü altyapısının yeterince oluşturulmaması .
- d) Toplumun aile yapısı veya ailelerin koruyucu aileye ilişkin geleneksel tutumlarının değiştirilmesinde meslek elemanlarının yeterince çaba harcamaması koruyucu aile hizmetlerinin toplumda yeterince duyurulmaması.
- e) Yasalardaki boşluklardır (Tok,1996).

Türkiye'deki sosyal hizmet politikasının 5 yıllık kalkınma planlarındaki görünümüne baktığımızda 5. beş yıllık kalkınma planına kadar (1985-1989) ağırlıklı olarak kurum bakımından söz edildiği koruyucu aile bakımının sadece 5. ve 6.beş yıllık kalkınma planlarında öngörüldüğü gözlenir (Danişoğlu ,1986).

Ülkemizde 1949 yılında uygulanmaya başlayan ve zaman zaman projelerle ivme kazandırılmaya çalışılan koruyucu aile hizmetine yönelik geniş çaplı bir proje 1993 yılında uygulamaya konulmuştur.1994 yılında yurt çapında uygulanmaya başlanan projenin amacı SHÇEK'e bağlı çocuk yuvalarında korunmakta olan çocuklar ile bu kuruluşlara alınmak üzere sırada bekleyen korunma kararlı ve acil onaylı çocukların kuruluş bakımı yerine profesyonel koruyucu aileler yanına yerleştirmektir.

Bu amaç doğrultusunda ;

- Ailesine verilen destek hizmetlerine rağmen öz ailesi yanında kalması mümkün olmayan 0-12 yaş arasındaki korunma kararlı çocukları , bir an önce içinde yaşadıkları olumsuz koşullardan uzaklaştırarak bir aile ortamına kavuşturmak,

- Özellikle kurum bakımındaki çocukların daha erken bir sürede öz ailelerine dönmelerini sağlamak ,

- Kurum bakımındaki çocukların sayısını azaltmak, kuruluş kapasitelerini düşürerek kurum hizmeti niteliğini yükseltmek ,

- Koruyucu aile bakımının daha sağlıklı bir hizmet olabileceği konusunda toplumsal tanıtım yapmak ve toplumu bilgilendirmek hedeflenmiştir (SHÇEK Genel Müdürlüğü ,1993).

Bu amaçla SHÇEK Genel Müdürlüğü bünyesinde koruyucu aile komisyonu oluşturulmuştur. Yapılan ön çalışmaların ardından sekiz pilot ilde uygulamaların izlenmesi, yönlendirilmesi ve aralarında koordinasyonun sağlanması için SHÇEK Genel Müdürlüğünde geçici olarak Koruyucu Aile Merkez Bürosu kurulmuştur.

14 Ekim 1993 gün 21728 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan koruyucu aile yönetmeliği ile eski yönetmelik yürürlükten kaldırılmış ve bazı yenilikler getirilmiştir. Yeni yönetmeliğe göre Türkiye’de sürekli ikamet eden evli veya bekar tüm okur yazar TC vatandaşları il müdürlüklerine başvurarak yapılacak sosyal inceleme sonucunda koruyucu aile olabilmektedir. Ayrıca çocukların koruyucu aile yanına yerleştirilebilmeleri için muvafakat alınması zorunluluğu da ortadan kaldırılmıştır (Tok ,1996) .

9.3.1994 tarih ve 03 sayılı evlat edindirme yönergesinin yayınlanması ile de bugüne kadar evlat edinmeye basamak olarak kullanılan koruyucu aile hizmetinin evlat edinme hizmetinden yasal anlamda farklılaştırılması sağlanmıştır.

Ancak yapılan tüm alt yapı çalışmaları koruyucu aile hizmetinin tam olarak yerleşmesini sağlayamamıştır. Yine de koruyucu aile yönetmeliği ile evlat edindirme yönergesinin yürürlüğe girmesi bu hizmetin gerçek anlamda uygulanmasında önemli birer basamak olmuştur (Tok ,1996).

Bu bağlamda koruyucu aile hizmetinin güçlendirilmesi ve toplum genelinde etkili bir şekilde anlatılması için bir kampanya daha planlanmış, 9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in himayesi ile 25 Mayıs 1998 tarihinde Çankaya Köşkünde kampanya başlatılmıştır.

Daha sonra İstanbul ve Ankara da gerçekleştirilen iki ayrı toplantı ile resim sanatçılara koruyucu aile hizmeti anlatılmış , sivil toplum örgütlerine yönelik toplantılar düzenlenmiştir. Bu anlamda özel ve kamu kuruluşları ile kampanya çerçevesinde tanıtım ve koruyucu ailelere destek anlamında önemli adımlar atılmaya çalışılmıştır. Artan koruyucu aile başvurularına yanıt vermekte zorlukla karşılaşılması nedeniyle PTT'den özel telefon hattı alınarak sesli yanıt sistemi kurulmuştur.

Kampanyanın başladığı 1998'den bir buçuk yıl içinde 185 yeni çocuk koruyucu aile yanına yerleştirilmiştir. 1997 yılında yerleştirilen çocuk sayısının 45 olduğu düşünülürse 185 çocuğa ulaşmak bu kampanyanın başarısı olarak görülmektedir. Koruyucu aile olmak üzere başvuran ailelerden 1140 aile ile SHÇEK bünyesindeki meslek elemanları tarafından görüşme yapılarak 39 ailenin yanına çocuk yerleştirilmiştir.

Gelişmiş toplumlarda korunmaya muhtaç çocukların % 75'i koruyucu aileler yanında yaşamaktadır. Ülkemizde ise bu oran tüm çabalara rağmen

%2 'lere bile ulaşamamıştır. Türkiye'de 1995 yılı sonunda koruyucu aile yanında bakılan çocuk sayısı 273, 1997 yılında 275, 1998 ve 1999 yılında 295, 2000 yılında 441, 2001 yılında 580, 2002 yılında 515, 2003 yılında 543 ve 2004 yılında 572'dir. Türkiye'de halen 572 çocuk, 480 koruyucu aile yanında bakılmaktadır. Ankara ilinde koruyucu aile sayısı 2004 yılı itibariyle 56 'dır (Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, 2004).

Ülkemizde koruyucu aile uygulamasında genellikle koruyucu aile kendini biyolojik ailenin yerine koymakta ve rolünü tam olarak belirleyememektedir. Koruyucu aile, sosyal hizmet çalışanları ve koruyucu aile politikasını belirleyenler arasındaki uzlaşmazlık rol çatışmasına ve rol karmaşasına neden olmaktadır. Yanında koruduğu çocuğun kendi çocuğu olmadığını kabullenemeyen ve toplum içerisinde bunu gizlemeye çalışan aileye ve topluma yönelik net bir tanım ve eğitim yoktur. Bu durum koruyucu aile örgütünü zedelemektedir. Koruyucu aile genellikle kendini biyolojik ailenin yerine koyduğu için sosyal hizmet uzmanının eve yaptığı ziyaretlerden yada çocuğun zaman zaman biyolojik ailesine gitmesinden rahatsızlık duymaktadır.

1.1.6 Koruyucu Aile Hizmetinin Amaçları

Koruyucu aile bakımının amacı ; biyolojik ailesi çocuğun fiziksel duygusal ve maddi gereksinimlerini uygun bir şekilde karşılayamadığından ona tutarlı kurumsallaşmamış bir çevre sağlamaktır.

Bu açıdan bakıldığında koruyucu aile bakımının üç önemli işlevi göze çarpmaktadır ;

- 1) Çocuğun normal gelişim gösterebilmesi için gereken koşulları hazırlamak (Bakım İşlevi)**

2) Çocuğun, daha fazla zarar görmemesini sağlamak (**Koruma İşlevi**)

3) Kişinin sağlıklı bir şekilde gelişmesi için düzeltici tedbirleri almak (**Tedavi İşlevi**)

Koruyucu aile bakımının bu fonksiyonları yerine getirebilmesi için şu amaçları gerçekleştirmesi gerekir;

- Her çocuk için en uygun bakım ve hizmeti sağlamak ,
- Çocuğun biyolojik ailesinden ayrı olmasından dolayı ruhsal sağlığının en az düzeyde zarar görmesini sağlamak ,
- Çocuğun; koruyucu ailenin, okulun , diğer bir deyişle küçük toplumun daha sonrada daha büyük bir toplumun bir parçası haline gelmesini kolaylaştırmak ,
- Koruyucu aileye yerleştirmenin tekrarlanmasını önlemek ve böylece ilişkinin sürekli olmasını sağlamak ,
- Uygun bir zamanda ve iyi sonuç vereceği kesinleştikten sonra çocuğun biyolojik ailesinin yanına dönmesini sağlamak (Uluç,1997).

1.1.7 Koruyucu Aile Yanına Yerleştirilecek Çocuğun Seçimi

Öz ailesi tarafından bakımları ve korunmaları sağlanamayan fakat aile bağları kabul edilen aile hayatına kolaylıkla katılabilen, okula devam konusunda her hangi bir zorlanmaları olmayıp kendilerine ve çevrelerine

zarar vermeden toplum hayatına uyabilen çocukların koruyucu aile yanına verilmeleri uygun görülmektedir.

- 1- Öncelikle öz ailesi bulunan çocuklardan yaşadıkları sorunlu dönem bittiğinde çocuklarını geri alma konusunda kararlı olan ailelerin çocukları ,
- 2- 6 yaşından küçük çocuklar ,
- 3- Ergenlik dönemi içerisinde olan çocuklardan bu döneme ait özel sorunları nedeniyle daha fazla ilgiye gereksinimi olan çocuklar ,
- 4- Aynı aileden olan çocuk grupları ,
- 5- Özel olarak psikolojik , tıbbi ve fiziki bakıma gereksinimi olan ve ancak özel ilgi ve yardım sayesinde sosyal yaşama uyum sağlayabilecek çocuklar ,
- 6- İdrak edebilecek yaşta olup koruyucu aile bakımını istediğini bildiren çocuklar ,
- 7- Çocuklarının koruyucu aile yanına yerleştirilmesini kabul etmiş olan ailelerin çocukları, koruyucu aile bakımı için uygun kabul edilmektedir (Tok,1996).

Fredericksen ve Mulfigan'a göre ise şu koşullar altındaki çocukların koruyucu aile yanına yerleştirilmesi uygundur (Uluç , 1997):

- 1) Ana-baba herhangi bir sebeple çocuğuna bakamayacak

durumda ise (Örneğin anne hasta, ebeveynler ölmüşse, alkol bağımlısı ise),

2) Ana-baba duygusal sorunlarını çocuğa yansıtıyorsa ve çocuğun sorunlarındaki rolünü kavraması sağlanamıyorsa ,

3) Ana-baba ve çocuk ayrılığın ne anlama geldiğini kavramalarına rağmen sorunlarını aile birliği içinde çözemeyeceklerinden dolayı bu ayrılığa dayanmayı göze almışlarsa ,

4) Ana-babanın tedavi edilemez yetersizliği çocuğun asgari güvenlik gereksinimini dahi tehlikeye düşürüyorsa ,

5) Ana-babanın bilinçsiz güdüleri sonucu çocukla olan ilişkisinde çocuğa zarar verebilecek durumlarda (Örneğin; eşini çocuğuyla paylaşmak zorunda kalışına bir tepki olarak böyle bir davranış geliştirebilir.)

Bu özelliklerin herhangi birine sahip olan çocukların dışında kalan çocukların ise koruyucu aile bakımından yararlandırılması uygun görülmemektedir. Bunlar ;

1) Okul ve aile bağlarından kurtularak bağımsızlığını kazanmak isteyen,

2) Öz ailesine karşı olumsuz duygular yaşaması nedeniyle , ailenin yerini tutacak kimselere de olumsuz tepki veren ,

3) Şiddetli psikolojik bozukluğu ya da gelişim geriliğine bağlı olarak özel şartlar içinde yaşaması gereken,

- 4) Öz ailesi tarafından koruyucu aileye yerleştirilmesi kabul edildiği halde çocukları ile koruyucu ailenin ilişkisini olumsuz yönde etkileyerek sık sık koruyucu aile değişmesine neden olan biyolojik ailelerin çocukları bu kategoride sayılmaktadır.

Çocuğun yaşı da koruyucu aile bakımının uygunluğu konusunda başvurulan ölçütlerden biridir. Bilimsel olarak bir yaş sınırı koymak olanaksız olmakla birlikte 13 yaşından küçük çocuklar için koruyucu aile bakımının daha uygun olduğu söylenebilir. Bu yaştan büyük çocuklarla koruyucu aileler arasındaki anlaşmazlık olasılığı fazladır. Amerikan Çocuk Refahı Birliği ise bu yaşı 6 olarak belirtmiştir (Uluç, 1997).

Herhangi bir nedenle korunmaya muhtaç hale gelmiş kardeşler için en iyi çözüm koruyucu aile bakımındır. Zaten ailelerinden ayrılmak zorunda kalmış çocuklar için kardeşler arasındaki bağlılık çok daha önemlidir. Böyle bir durumda kardeşlerin ayrılması ikinci bir parçalanma duygusu yaratır. Ancak kardeşler için koruyucu aile bulmak her zaman kolay değildir. Yine de çocukların yararı gözetilerek gerekmedikçe kardeşler ayrılmamalı ve kurum bakımı yerine koruyucu aile bakımı tercih edilmelidir.

Özel özen gösterilmesi gereken çocuklar özellikleri nedeniyle korunmaya muhtaç çocuklar arasında bir kat daha çaresizdir. Bugün bir çok kurumda özürlü çocukların çok kötü koşullarda yaşamını sürdürdüğü bilinen bir gerçektir. Bu nedenle bu çocukların daha uygun koşullarda yaşayabilmesi için istekli ve uygun aileler bulunması amacıyla özel teşvik edici programlar düzenlenmekte ve bu ailelere yardımcı hizmetler geliştirilmektedir.

Korunmaya muhtaç ve hasta çocuklar için de koruyucu aile bakımı uygun olacaktır. "ABD de ilk olarak 1985 yılında başlatılan bir program bu açıdan çok çarpıcıdır. Newyork'ta çok uzun bir geçmişe sahip çocuk koruma örgütü AIDS'li çocukları koruyucu aile yanına yerleştirmeye başlamıştır. Projede koruyucu aileler 10 yaşından daha küçük çocukları olmayan AIDS hakkında bilgilendirilmiş evli ya da bekar kişiler arasından

seçilmiştir. İyi bir planlama ve etkili yönetim sonucunda 19 AİSD'li çocuk koruyucu aile yanına yerleştirilmiştir" (Uluç,1997) .

İstismar edilmiş çocuklar için çocuk kişisel gereksinimlerinin karşılandığı koruyucu aile bakımı uygun bir seçimdir. Anlayışlı iyi bakım verebilecek bir aile yanına yerleştirilmeleri bu çocuklara yardımcı olabilir. İstismar edilmiş çocukların koruyucu ailelerinin en zor görevlerinden birisi de çocuğun biyolojik ailesi ile ilişkilerini sürdürmesine ve geliştirmesine yardım etmektir. 1989 İngiliz Çocuk Kanunu biyolojik aile çocuğun bakımını yeterince yapmasa bile çocuğun ailesi ile ilişkisini sürdürme hakkı olduğunu belirtmiştir. Koruyucu aile biyolojik ailenin ziyaretlerini ve onlarla birlikte çalışmayı kabul edecektir. Ancak ilişkinin tehlikeli olduğu durumlarda bu engellenebilir (Uluç,1997).

Ülkemizde koruyucu aile hizmetine uygun olan çocukların belirlenmesi , Koruyucu Aile Yönetmeliğinin 4/d maddesi ve bu bağlamda 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu'nun 3b ve 22. maddelerine göre yapılmaktadır. Bu maddelerde belirlenen özellikler aşağıdaki gibidir :

- 1) Beden, ruh ve ahlak gelişimleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olup;
 - a) Ana veya babasız/ana ve babasız ,
 - b) Ana veya babası veya her ikisi de belli olmayan,
 - c) Ana veya babası veya her ikisi tarafından terk edilen ,
 - d) Ana veya babası tarafından ihmal edilip, fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan başı boşluğa sürüklenen çocuklar.

2) Haklarında derhal koruma tedbiri alınmasında zorunluluk görülen ve henüz mahkeme kararı alınmamış çocuklar (SHÇEK Genel Müdürlüğü,1983) .

Bu özelliklere dikkat edildiğinde çocukların özelliklerinin yüzeysel olarak ele alındığı görülmektedir.

1.1.8 Koruyucu Ailenin Seçimi , Koruyucu Ailede Bulunması Gereken Özellikler

Koruyucu ailenin seçilmesinde belli ölçütler belirlenmiştir.Genellikle kurumlar başvuranlarda şu özellikleri ararlar ;

- 1) Çocuğun sevgi ve ilgiye ihtiyacı olduğunu anlamaları, bunu isteyerek verebilmeleri ana baba rolünü yüklenmeleri, çocukları anlayabilmeleri, çocuk yetiştirmeye ilişkin uygun değer, davranış ve tutumlara sahip olmaları ,
- 2) Evlilik ilişkilerinin iyi olması,
- 3) Aile içinde ve çevreyle önemli geçimsizliğin olmaması, anlamlı ilişkilerin olması,
- 4) Aile üyelerinin duygusal yönden dengeli, çalışan ve aile hayatında sorumluluk yüklenebilmiş iyi ahlaklı ve şöhretli olmaları ,
- 5) Çocuğun öz ana babası ve kurumla olan ilişkileri kabul edebilmeleri ,

Koruyucu ailenin ana babalı bir ortam olması tercih edilir. Yaş ve

gelirle daha az ilgilenilir. Ailenin sağlıklı olması, temel ihtiyaçlarını sağlaması, hijyenik ve güvenlik standartlarına uygun evlerinin olması ayrıca çevrede okul, sağlık kuruluşları oyun alanları olması aranır.

Bu temel koşulları ailenin taşıyıp taşımadığına ilk etapta bakılır. Ailenin değerlendirilmesinde daha zor ölçümlenen bir koruyucu ailede olması istenen yukarıda değerlendirilen psiko-sosyal faktörlerdir. Evde ve ofiste yapılan görüşmelerde koruyucu aile olmadaki esas ilgileri araştırılır. Beklentileri, ebeveyn olarak deneyimleri, ebeveynlik hakkındaki düşünceleri, çocukla ilişki kurma, onlara bakma kapasiteleri, öz geçmişleri, evlilik tarihçeleri, evlilik ilişkileri, bir çocuğun eve gelmesiyle yapılması gereken değişiklikler, çocuğun anne babasının ziyaretlerine ve çocuğun ayrılışına karşı muhtemel tepkileri, kurumla işbirliği yapma potansiyelleri incelenir. Evde çocuklar varsa onların tepkileri alınmaya çalışılır (Koşar ,1992)

1.1.9 Çocuğun Koruyucu Aile Yanına Yerleştirilmesi Süreci

Koruyucu aile çocuğu eve kabul etmeden önce çocukla dışarıda birkaç kez vakit geçirmelidir. Çocuğun koruyucu aile evini ilk ziyaretinde kendi anne babasının ve uzmanın onun yanında olması zorunludur.

Çocuk ailenin tüm üyeleri ile tanıştıktan ve kendisi için yabancı olan evde bir süre zaman geçirdikten sonra koruyucu aile ile beraber bir gece geçirebilir. Aslında bu çocuk için çok gerilimli ve büyük güçlüklerle dolu bir deneyimdir. Üstelik kendi evindeki yatak odasını sevmeyen bir çocuğu tanımadığı bir yerde yatması için ikna etmekte zordur. Bu nedenle kendi geceliği ve yanında olmasından hoşlandığı eşyalarını getirmesine izin verilmelidir.

Aynı zamanda çocuğa koruyucu ailenin uyuduğu odanın gösterilmesi onu rahatlatır ve güven içinde olduğuna inandırmış olur. Çocuğun uyuması

için ninni söylenmesi veya beraber resimli kitaplara bakılması odanın loş bir şekilde ışıklandırılması etkili olacaktır. Koruyucu aile ile çocuk yemek vakitlerinde bir araya gelmişler ise daha önce çocuğun sevdiği yiyeceklerin öğrenilerek hazırlanması ve çocukla duyguları hakkında konuşulması çocuğun endişelerini azaltır. Çocuğun ne kadar güç anlar yaşadığını anlayan insanların arasında olduğunu bilmesi ona güven verir ve rahatlatır.

Çocuğun koruyucu aileye yerleştirilmesi sürecinde aranan standartlar ;

- 1- Çocuğun fiziksel, zihinsel, ruhsal sağlığı ile bulaşıcı hastalıklar ve gelişim dönemleri açısından durumunun tekrar kontrol edilerek koruyucu aileye bilgi verilmesi ,
- 2- Yerleştirme öncesinde çocuk ile sosyal hizmet uzmanı arasında güvene dayalı bir ilişki kurulması,
- 3- Çocuğa koruyucu aile yanında ne kadar ve niçin kalacağı konusunda bilgi verilmesi,
- 4- Kardeş çocuklar birbirinden ayrılıyorsa kalanlarla mesleki çalışmanın planlanması,
- 5- Yerleştirme öncesinde , koruyucu aile ve çocuğun çeşitli yer ve zamanlarda birlikteliğinin sağlanması,
- 6- Koruyucu ailenin çocuk hakkındaki olumlu ve olumsuz duygu ve düşüncelerini olduğu gibi ifade etmesinin sağlanması,
- 7- Çocuğun okulunun ve sınıfının koruyucu aile tarafından hazırlanması,

- 8- Koruyucu aileden ve yapılan çalışmalardan öz ailenin haberdar edilmesi,
- 9- Çocuğun aile evini ilk ziyaretinde kendi ana babasının da yanında olmasının sağlanması,
- 10- Çocuğun sevdiği özel eşyalarını koruyucu aile evine getirip kullanmasına olanak sağlanması,

Ülkemizde bu konulardan sadece koruyucu aile yönetmeliğinde bahsedilmektedir. Yönetmeliğin 12.maddesinde bir koruyucu aileye 3 ten fazla çocuk yerleştirilemeyeceği, çocuk yerleştirilen koruyucu aile ile sözleşme imzalanacağı, sözleşmenin valilik tarafından onaylanmasından sonra çocuğun bir tutanak ile koruyucu aileye teslim edilmesinden söz edilmektedir. Yerleştirme süresinde yapılacak işlemlere ve dikkat edilmesi gereken konulara değinilmemiştir (Tok ,1996).

1.1.10 Çocuk, Öz Aile, Koruyucu Aile Arasındaki Etkileşim

Koruyucu ailede esas olan çocuğun yararının gözetilmesidir. Bu nedenle koruyucu aile bakımının başlangıcından herhangi bir nedenle sonlanmasına kadar bu bakım içerisinde yer alan kişilerin uyumlu bir etkileşimde bulunmaları hizmetin başarıya ulaşması için gereklidir. Bu etkileşimin sağlanması söz konusu üçlünün koruyucu aile bakımı için hazırlanmasına ve bakım ilişkisi sürecinde ortaya çıkan sorunlarda profesyonel yardım almalarına bağlıdır. Sosyal hizmet uzmanı gerek yerleştirme öncesinde gerekse yerleştirme sürecinde çocuk , biyolojik ve koruyucu aile ile kişisel ya da grup çalışmaları yaparak onları bu zor sürece hazırlamakla görevlidir (Uluç,1997) .

Çocuk öz ailesinden ayrıldığı ve kendisine yabancı aile ile yaşadığı için çok sarsıcı bir dönem yaşar. Çocuk bu dönemde üzüntü, sıkıntı ve karmaşıklık hissedebilir, koruyucu aileye uyum süreci uzar. Çocuk yaşça büyük ise kendi öz ailesini kaybettiği korkusuyla umutsuzluk duygusu yanı sıra yaşadıkları nedeniyle kendisini suçlu görür ve işlediği günahın cezasını bu şekilde ödediğini düşünür. Ama eğer çocuk öz ailesinde istismara uğramışsa bu duyguların yanında güvenli bir yere yerleştirilmiş olmanın rahatlığını yaşar yine de çocuk kendisine baktığı için koruyucu aileye minnettar kalmayabilir. Çünkü öz ailesinden ayrılma nedeni olarak koruyucu aileyi görüp suçlayabilir. Koruyucu aile bu durumu normal karşılayabildiğinde çocuğun davranışlarına saygılı bir şekilde yaklaştığında ve öz ailesiyle ilişkilerini sürdürmesine yardımcı olduğunda çocuğun gelişimine de olumlu yönde katkı sağlamış olur. Koruyucu aileye yerleştirilecek çocuğun bunun nedenini bilmesi kendi öz aile ile ilişkilerini sürdürmesi açısından önemlidir. Çoğu durumda çocuk kendi öz ailesine geri döneceğinden içinde bulunduğu durumu bilmelidir. Çocuk koruyucu aile ile ne kadar süre birlikte olacağını bilirse gelecek içinde gerçek umutlara sahip olur. Koruyucu aile her zaman çocuğun öz ailesi ile arasındaki sevgi bağını koruyabilmesi ve kuvvetlendirebilmesi için öz anne babasının çocuklarıyla birlikte olma isteklerine saygı göstermeli ve desteklemelidir. Koruyucu aile ile öz aile arasında olumlu bir ilişki kurulabilmelidir.

Koruyucu aileye yerleştirme süreci boyunca çocuk mutlu görünebilir. Ve hatta öz ailesinden ayrılmaya oldukça istekli görünebilir. Bunun nedeni çocukların arkadaşlarından yada oyuncaklardan etkilenmesi, güvenli bir yere gereksinim duymasındandır. Ancak bu duygular çocuk koruyucu aile yanına yerleştirildikten bir ay sonra çocuk öz ailesinin yanından ayrıldığına bilincine vardığında geçmişinin yok olduğu hissine kapılır. Diğer bir deyişle, öz ailesiyle huzursuzluk yaşamış olsa bile anne ve babasından uzaklaştığı için çocuk umutsuzluk ve üzüntü hissedecektir. Geçmişte kendisini etkileyen tüm olumsuz olaylar için kendini suçlama ve düzeltemediğinden dolayı da çaresizlik hislerini yaşayan bu çocuklar tepkilerini ağlayarak belirtirler. Ancak

çocuk öz anne babasını bir daha ne zaman göreceği konusunda açıkça bilgilendirilip görüşme söylendiği zamanda gerçekleştirildiği takdirde bu yoğun tedirginlikleri biraz hafifleyecektir. Ona söz verilen gün ve saatte görüşmenin gerçekleştirilmesi son derece önemlidir.

Ayrıca öz ailenin çocuğuyla ilgili konularda sosyal hizmet uzmanı ile görüşmesinin sağlanması gerekir. Sosyal hizmet uzmanının düzenli aralıklarla çocuğun koruyucu ailenin ve öz ailenin durumunu değerlendirerek plan hazırlaması gerekir (SHÇEK Genel Müdürlüğü,Koruyucu Aile Merkez Bürosu,1993)

1.1.11 Çocuk-Koruyucu Aile İlişkisi ve Koruyucu Aileyle Çalışma

Koruyucu aile olmak zor bir görevdir. Koruyucu ana baba ile biyolojik ana baba arasındaki rol farkı koruyucu aile için bazı çelişkiler doğurur. Koruyucu aile günlük yaşamda çocuğun ana baba rolünü üstlenir ve kurum adına onun bakımından sorumlu olur. Ancak biyolojik ailenin hak ve sorumluluklarına sahip değildir ve onun yerine geçemez. Onu ana babasıymış gibi sevecekler ancak biyolojik ana babasıyla duygusal rekabete giremeyecek kadar uzak durabileceklerdir. Koruyucu aile çocuk ile ilişkisinde rolünü nasıl algıladığı çok önemlidir. Kendini bir iş gören gibi görüyorsa bu ilişki bir iş ilişkisine dönüşebilecektir.

Bunun aksine biyolojik ailenin yerini tuttuğunu düşünüyorsa çocuğun kendi ailesi ile ilişkilerinde engelleyici bir tutum alabilecektir. Koruyucu aile kuruma karşı çocuğa hizmet götüren bir ekibin üyesi rolündedir. Çocukla ilişkilerinde de bu ekibin belirlediği plana uygun olarak davranışlarını sürdürecektir. Koruyucu aile mümkün olduğunca çocuğa ailenin bir üyesi gibi davranmalı, onu olağan ev işlerine katmalıdır.

Koruyucu ailenin uyumlu olarak çocukla bir ilişki yürütmesi zamanla olur. Zaten sosyal hizmet uzmanının yerleştirmedeki işlevi bu uyumu oluşturmaya çalışmaktır. Koruyucu aileler olabildiğince yerleştirme planına baştan dahil edilmelidir. Bu görüşmelerde çocuğun ailesiyle ilişkileri, ailenin hakları ailenin ziyaretinin önemi çocuğun ve ailenin özgeçmişleri, özellikleri, koruyucu aile bakımının ön görülme nedenleri, dolayısıyla kurumun kendilerinden beklentileri çocuğun beğenileri, kaygıları, düşünce ve duyguları öğrenilebilir.

Koruyucu ailelerin çocukla ilişkilerinde duygularıyla başa çıkmaları her zaman kolay değildir. Bıkkınlığa düşmeleri pişman olmaları mümkündür. Böyle bir durumda çocuğun tekrar örselenmesi olasılığını bertaraf etmek için koruyucu aileye duygularını ifade edebilme imkanı verilmelidir.

Koruyucu aileler ile yapılacak grup çalışmasının özel bir önemi vardır. Çok özel bir görevi üstlenen aileler grup çalışmaları yoluyla kendilerine özel sorunları paylaşma fırsatı bulur. Koruyucu ailelerle yapılacak sosyal grup çalışmasının amacı onları çocuğun gereksinim ve özelliklerine karşı bilinçlendirmek çocuk yetiştirmedeki bilgilerini arttırmak, bu konudaki deneyimlerini diğer ailelerle paylaşmalarına fırsat vermek, çocuk ve biyolojik aile ile ilişkilerinin olumlu yönde gelişmesinde ve olumsuz duyguların giderilmesinde yardımcı olmak, kurumun işlevinin daha iyi anlaşılmasını sağlamaktır (Uluç, 1997).

1.1.12 Çocuğun Koruyucu Aileden Ayrılma Süreci

Yerleştirilmesi aşama aşama yapılan çocuğun ayrılması da aşama aşama yapılmalıdır. Çocuğun sonraki yaşamında bulunacağı mekan ile uyumlandırılması koruyucu aile ve çocuğun ayrılığa hazırlanması çok önemlidir. Tabii çocuğun koruyucu aileden acil olarak alınması gereken durumlarda bu işlem daha hızlı yapılır. İlgili yönetmeliğin 15.maddesine göre

çocuğun koruyucu aileden geri alınması bazı şartlara bağlıdır. Bu şartlardan bir ya da birkaçının olması halinde çocuk ve aileyi izlemekle görevli sosyal hizmet uzmanının hazırlayacağı sosyal hizmet raporunun koruyucu aile komisyonu tarafından incelenmesi sonucu koruyucu aile sözleşmesi iptal edilerek çocuk bir tutanakla aileden geri alınır.

Geri Alınma Koşulları ;

- 1- Koruyucu ailenin koruyucu aile yönetmeliğinin 13.maddesinde gösterilen yükümlülükleri yerine getirmemesi,
- 2- Çocukla koruyucu aile arasındaki uyumsuzluğun yapılan mesleki çalışmalara rağmen giderilememesi,
- 3- Koruyucu ailenin çocuğa istenilen şekilde bakmadığının belirlenmesi
- 4- Çocuğun koruyucu aileye yerleştirilme nedeninin ortadan kalkması,
- 5- Koruyucu ailenin herhangi bir nedenle koruyucu aile olmaktan vazgeçmesi (SHÇEK Gen.Müd.1993).

1.2 Araştırmanın Amacı

Koruyucu Aile Bakımı, Türk Hukukuna, 1926 yılında Medeni Kanununun 273.Maddesi ile girmiştir. Ancak bu uygulama o günden bugüne istenilen boyuta ulaşamamıştır. Gelişmiş toplumlarda korunmaya muhtaç çocukların % 75'i koruyucu aileler yanında yaşamaktadır. Ülkemizde ise bu oran tüm çabalara rağmen %2 'lere bile ulaşamamıştır.

Ülkemizde koruyucu ailelerin özellikleri ile bu ailelerin yanında yaşayan çocukların davranış ve duygusal sorunlarının dağılımını anneler, öğretmenler ve çocukların kendileri gibi çoklu bilgi kaynaklarından elde edilen bilgiler doğrultusunda araştıran bir çalışma bulunmamaktadır. Böyle bir çalışmanın bulunmaması var olan uygulamaların değerlendirilmesini ve bu sistemin yaygınlaştırılması konusuna açıklık getirilmesini güçleştirmektedir.

Bu araştırmanın temel amacı, koruyucu aile yanında yaşayan çocukların davranış ve duygusal sorunlarını, koruyucu ailelerinden, öğretmenlerinden ve kendilerinden elde edilen bilgiler doğrultusunda belirlemektir. Diğer amacı ise, koruyucu aile yanında yaşayan çocukların ruhsal sorunlarını, kurum bakımı altında ve öz ailesi yanında yaşayan çocuklarla eşleştirerek karşılaştırmaktır. Son amacı ise bakım modellerine göre sorun davranışların görülme sıklığını belirlemektir.

2.GEREÇ VE YÖNTEM

2.1 Araştırmanın Modeli

Araştırma koruyucu aile yanında yaşayan çocukların ruh sağlığını kendi ailesi yanında ve yuva/yurtta yaşayan çocuklarla karşılaştırmaya yönelik kesitsel nitelikte bir çalışmadır.

2.2 Örneklem

Araştırmanın örneklemini Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü (SHÇEK) kayıtlarında bulunan ve Ankara'da yaşayan 56 koruyucu aile ve çocukları, yine SHÇEK'e bağlı ve Ankara ilinde bulunan ve kurum bakımı altında yaşayan 62 çocuk ile öz ailesi yanında büyüyen 62 çocuk oluşturmuştur. Koruyucu aileler arasından görme, işitme, bedensel ya da zihinsel herhangi bir engelli olan 5 (%8.9) çocuğun ailesi ile 0-5 yaş arasında olan 4 (%7.1) çocuğun ailesi çalışma kapsamı dışında bırakılmıştır. Dolayısıyla 47 koruyucu aileye ulaşmaya çalışılmıştır. İki (%3.6) aileye çeşitli defalar telefon edilmesine rağmen kendilerine ulaşılamamıştır. İki (%3.6) aile ise herhangi bir sorunları olmadığını belirterek çalışmaya katılmak istememiştir. Dört (%7.1) aile yoğun iş temposu nedeniyle yapılan ön toplantılara çeşitli mazeretler belirterek katılmamışlardır. Dolayısıyla çalışma 6-17 yaş dilimi arasında olan koruyucu aile hizmetinden yararlanan 39 çocuk ve 39 (%83) koruyucu aile ile gerçekleştirilmiştir. Çocukların yaş ortalaması 10.7'dir. (S:3.57).13'ü erkek (% 33.3), 26'ı kız (%66.7)dır.

Kontrol grubu olarak SHÇEK'e bağlı Atatürk Çocuk Yuvasında yaşayan 62 çocuk ile kendi öz ailesi ile birlikte yaşayan 62 çocuk, koruyucu aile yanında yaşayan çocuklarla yaş ve cinsiyet gibi değişkenler göz önünde bulundurularak olabildiğince eşitlenmeye ve en az bir koruyucu aile yanında kalan çocuğa karşılık ortalama 2' şer yuvada ve öz ailesiyle büyüyen çocuk

olacak şekilde seçilmiştir. Zihinsel ya da herhangi bir engeli olan çocuklar her üç grupta da çalışma dışı bırakılmıştır.

Çocukların yaşları 6-16 yaşları arasında değişmekte olup, ortalama 9.6 ± 4.9 'dur. Tablo 1'de koruyucu aile yanında, yuva-yurtta ve ailesi yanında büyüyen çocuklara uygulanan toplam 365 ölçeğin cinsiyete göre dağılımı verilmiştir. Bakım modellerine göre ölçek uygulanan çocukların cinsiyetleri ve yaşları arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır ($P > 0.05$). Bir başka ifade ile her üç bakım modelindeki çocuklar yaşları ve cinsiyetleri açısından birbirine benzerdir.

Tablo 1: Bakım Modellerine Göre Uygulanan Ölçeklerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Bakım Modeli	ÖLÇEKLER									Toplam
	CBCL			TRF			YSR			
	Kız	Erkek	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
Koruyucu aile	25	6	31	21	6	27	10	5	15	73
Çocuk Yuvası/Yurt	46	16	62	42	12	54	20	10	30	146
Kendi ailesi	46	16	62	42	12	54	20	10	30	146
Toplam		155			135			75		365

39 ailenin 31'i (cevaplama oranı %80) çocuklarla ilgili sorunları yansıtan CBCL (6-18 Yaş Çocuk ve Gençlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği)'ni doldurmuştur. Kuruluştaki yaşayan 62 çocuğun bakıcıları ile öz ailesi yanında yaşayan 62 çocuk olmak üzere anneler yada anne yerine geçen kişiler tarafından toplam 155 CBCL doldurulmuştur.

Öte yandan çocukların öğretmenlerine de anneler aracılığı ile TRF (Öğretmen Bilgi Formu) gönderilmiştir. Koruyucu aile yanında yaşayan çocuklardan 27'sinin (cevaplama oranı %70), kuruluştaki ve öz ailesi yanında yaşayan 54'er çocuğun öğretmenleri olmak üzere toplam 135 çocuk ile ilgili öğretmen formları doldurulmuştur.

Ayrıca, koruyucu aile yanında yaşayan ve 11-17 yaş grubunda olan 19 çocuktan 15 çocuk (cevaplama oranı %79), kuruluştaki yaşayan 30 çocuk ve öz ailesi yanında yaşayan 30 çocuk olmak üzere toplam 75 çocuk YSR "11-18 Yaş Grubu Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeğini" doldürmüşlerdir.

2.3 Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada **Koruyucu Aile Soru Formu, 6-18 Yaş Çocuk ve Gençlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği, Öğretmen Bilgi Formu ve 11-18 Yaş Grubu Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği** kullanılmıştır.

Koruyucu Aile Soru Formu: Yurt içi ve yurt dışı kaynaklar taranarak, tez yürütücüsü ve danışmanı tarafından koruyucu aileler ve çocuklara yönelik olarak çeşitli sorular hazırlanmıştır. Daha sonra koruyucu ailelerle odak gruplar yapılmış, maddelerin içeriği ve ifade ediliş tarzlarına dikkat edilerek bazı eklemeler ve düzeltmeler yapılmıştır. Koruyucu aile, çocuk ve çocuğun öz ailesine ilişkin temel demografik özellikler, yaşanan sorunlar, sorunlarla baş etme becerileri gibi çoktan seçmeli soruların yanı sıra bu sistem hakkındaki düşünceler, sistemde değiştirilmesi istenen konular, yeni koruyucu ailelere ve yetkililere öneriler gibi açık uçlu maddelerin de yer aldığı form 90 maddeden oluşturulmuştur (Ek 1). Söz konusu soru formu 39 koruyucu aileye SHÇEK'e bağlı Fatma Üçer Çocuk ve Gençlik Merkezinde yüz yüze uygulanmıştır.

6-18 Yaş Grubu Çocuk ve Gençler için Davranış Değerlendirme Ölçeği (Child Behavior Checklist For Ages 6-18-CBCL/6-18): Koruyucu aile yanında yaşayan 31 çocuğun ailesine, yuva/yurtta yaşayan 62 çocuğun bakıcı annesine ve öz ailesi yanında büyüyen 62 çocuğun annesi olmak üzere toplam 155 çocuğun ailesine CBCL uygulanmıştır. Bu ölçek 6-18 yaş grubu çocuk ve gençlerin sorun davranışlarını anne-babalardan elde edilen bilgiler doğrultusunda değerlendirmektedir (Achenbach, 1991a). Ölçek 118 problem maddesinden oluşmaktadır. Sorun davranışlar son 6 ayda görülme sıklık derecesine göre 0, 1 ve 2 olarak derecelendirilir ve maddeler çeşitli alt ölçekler içinde gruplandırılır. Ölçekten "İçe Yönelim" ve "Dışa Yönelim" gibi, iki ayrı davranış belirti puanı elde edilmektedir. İçe Yönelim grubunu "Anksiyete/Depresyon", "Sosyal İçe Dönüklük/Depresyon, Somatik Yakınmalar, Dışa Yönelim grubunu ise "Kurallara Karşı Gelme" ve Saldırgan

Davranışlar" alt testlerinin toplamı oluşturmaktadır. Ayrıca her iki gruba da girmeyen "Sosyal Sorunlar, Düşünce Sorunları ve Dikkat Sorunları" da ölçekte yer almaktadır. Bu alt testlerin toplamından "Toplam Problem" puanı elde edilmektedir. Her bir alt testten elde edilen puanlar kız ve erkekler için ayrı olarak hazırlanmış profil kağıtlarına yaş dilimleri dikkate alınarak işaretlenir ve o çocuğa özgü bir profil oluşturulur.

CBCL nin 1991 formu, Türkçe'ye Neşe Erol tarafından çevrilmiştir. Ölçeğin Türkçe test-tekrar test güvenilirliği, 50 anneye bir hafta ara ile 2 kez uygulanarak hesaplanmış ve korelasyonlar Toplam Problemde .84 olarak saptanmış ve korelasyonların yüksek olduğu belirlenmiştir (Erol ve ark. 1995). Ölçeğin iç tutarlılığı, 4488 çocuk ve gencin puanları üzerinden Cronbach alpha katsayısı ile hesaplanmış ve katsayılar; İç Yönelimde .82, Dışa Yönelimde .81 ve Toplam Problemde .88 olarak bulunmuştur. Ölçeğin yerleşim yeri tipine göre Toplam Problem Katsayıları ise; il merkezinde .85, ilçede .86 ve köyde .84 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar, ölçeğin iç tutarlılığının test tekrar test korelasyonundaki gibi yüksek olduğunu ve ele alınan cinsiyet ve yaş grupları ile il, ilçe ve köylerde güvenilir olarak kullanıldığını göstermektedir (Erol, Şimşek 1998, 2000, Dümenci, Erol, Achenbach, Şimşek 2004).

Öğretmen Bilgi Formu/6-18 (Teacher's Report Form/ TRF/6-18) 27 koruyucu aile yanında kalan ,54 öz ailesiyle yaşayan, 54 yuva/yurtta bakım altında bulunan çocuğun öğretmenleri tarafından doldurulmuştur. Öğretmen Bilgi Formu, 6-18 yaş grubu öğrencilerin okula uyumunu ve sorun davranışlarını öğretmenlerden elde edilen bilgiler doğrultusunda standart bir biçimde değerlendirmektedir (Achenbach,1991b).

Ölçek, CBCL / 6-18 ile paralellik göstermekte ve "Dikkatini uzun süre bir konu üzerinde toplayamaz" gibi 118 problem maddesinden oluşmaktadır. Sorun davranışlar son 6 ayda görülme sıklık derecesine göre 0,1 ve 2 olarak derecelendirilir. Ölçekten "İç Yönelim" ve "Dışa Yönelim" gibi, iki ayrı davranış belirti puanı elde edilmektedir. İç Yönelim grubunu

"Anksiyete/Depresyon", "Sosyal İçer Dönüklük/Depresyon", "Somatik Yakınmalar", Dışa Yönelim grubunu ise "Kurallara Karşı Gelme" ve "Saldırgan Davranışlar" alt testlerinin toplamı oluşturmaktadır. Ayrıca her iki gruba da girmeyen "Sosyal Sorunlar, Düşünce Sorunları ve Dikkat Sorunları" da ölçekte yer almaktadır. Bu alt testlerin toplamından "Toplam Problem" puanı elde edilmektedir. Her iki bölümden ve her bir alt testten elde edilen puanlar kız ve erkekler için ayrı olarak hazırlanmış profil kağıtlarına yaş dilimleri dikkate alınarak işaretlenir ve o çocuğa özgü bir profil oluşturulur (Achenbach 1991b).

Ölçeğin 1991 formu Neşe Erol tarafından 1992 yılında yeniden gözden geçirilmiş ve ölçeğin eski ve yeni formları arasındaki farklılıklar belirlenmiştir.. Daha sonra ölçek, bir Türk dilbilimci tarafından incelenmiş ve Türkçe ifadelerde bazı düzeltmeler yapılmıştır. Ölçek bu şekliyle 20 öğretmene uygulanarak alanda uygulama yapılmıştır. Ölçek, 49 öğrencinin öğretmenine 15 gün ara ile 2 kez uygulanarak Türkçe test-tekrar test güvenilirliği hesaplanmış ve korelasyonlar Toplam Problemden .88 olarak saptanmıştır. Ölçeğin iç tutarlılığı, 2340 çocuk ve gencin puanları üzerinden elde edilen Cronbach Alpha katsayısı ile hesaplanmış ve katsayılar; İçer Yönelimde .82, Dışa Yönelimde .81 ve Toplam Problemden .87 olarak bulunmuştur. Ölçeğin yerleşim yeri tipine göre Toplam Problem katsayıları ise; il merkezinde .87, ilçede .87 ve köyde .86 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar, ölçeğin iç tutarlılığının test tekrar test korelasyonundaki gibi yüksek olduğunu ve ele alınan cinsiyet ve yaş grupları ile il, ilçe ve köylerde güvenilir olarak kullanıldığını göstermektedir (Erol, Şimşek 1998, 2000).

11-18 Yaş Grubu Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği (Youth Self-Report / YSR/11-18): Koruyucu aile yanında kalan 15, öz ailesi yanında kalan 30,yuva/yurtta bulunan 30 çocuk tarafından doldurulmuştur.

11-18 Yaş Grubu Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği bu yaş grubu gençlerin sorun davranışlarını kendi verdikleri bilgiler doğrultusunda standart biçimde değerlendirmektedir. (Achenbach,1991). Ölçek CBCL/6-

18'deki sorun davranışlarla ilgili maddelerle paralellik göstermektedir. Ancak, maddeler 1. şahıs olarak yazılmıştır. YSR, 112 problem maddesinden oluşmaktadır. Örneğin "Dikkatimi toplamakta güçlük çekerim" gibi.

Ölçek, CBCL / 6-18 ve Öğretmen Bilgi Formu ile paralellik göstermektedir. 89 problem maddesi her üç ölçekte de ortaktır. Sorun davranışlar son 6 ayda görülme sıklık derecesine göre 0, 1 ve 2 olarak derecelendirilir ve maddeler çeşitli alt ölçekler içinde gruplandırılır. Ölçekten "İçer Yönelim" ve "Dışa Yönelim" gibi, iki ayrı davranış belirti puanı elde edilmektedir. İçer Yönelim grubunu Anksiyete/Depresyon", "Sosyal İçer Dönüklük/Depresyon, Somatik Yakınmalar, Dışa Yönelim grubunu ise "Kurallara Karşı Gelme" ve Saldırgan Davranışlar" alt testlerinin toplamı oluşturmaktadır. Ayrıca her iki gruba da girmeyen "Sosyal Sorunlar, Düşünce Sorunları ve Dikkat Sorunları" da ölçekte yer almaktadır. Bu alt testlerin toplamından "Toplam Problem" puanı elde edilmektedir(Achenbach 1991c).

CBCL/4-18 de ayrıntılı çeviri çalışmaları yapıldığı için YSR'deki yeni maddeler Neşe Erol ve Refia Palabıyıköğlü tarafından ayrı ayrı çevirilmiş, çeviriler karşılaştırılmış, benzerlik ve farklılıklar gözden geçirilmiştir. Ölçek 15 gence uygulanarak anlaşılrlığı test edilmiştir. Ölçeğin test-tekrar-test güvenilirliği bir hafta ara ile 60 gence iki kez uygulanarak hesaplanmış ve korelasyonlar Toplam Problem'de .82 olarak saptanmıştır. Ölçeğin iç tutarlılığı, bu çalışmanın örneklemini oluşturan 2206 gencin puanları üzerinden elde edilen Cronbach Alpha katsayısı ile hesaplanmış ve katsayılar; İçer Yönelimde .80, Dışa Yönelimde .81 ve Toplam Problemdede .89 olarak bulunmuştur. Ölçeğin il, ilçe ve köyde iç tutarlılığını belirlemek üzere çocukların puanları üzerinde Cronbach alpha katsayıları hesaplanmış ve Toplam Problem il merkezinde .89, ilçede .88 ve köyde .89 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar, ölçeğin iç tutarlılığının test tekrar test korelasyonundaki gibi yüksek olduğunu ve ele alınan cinsiyet ve yaş grupları ile il, ilçe ve köylerde güvenilir olarak kullanılabilirdiğini göstermektedir (Erol, Şimşek 1998,2000).

2.4. Verilerin Analizi

Araştırmada verilerin analizleri "SPSS 10.0" istatistik programı kullanılarak yapılmıştır. CBCL, YSR ve TRF'den elde edilen puanların koruyucu aile yanında, kendi ailesi yanında ve yuva/yurtta büyümeye göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için; iki ortalama arasındaki farkı test etmede örnek sayısına bağlı olarak t testi ya da Mann-Whitney U testi, ikiden fazla ortalama arasındaki farkı test etmede tek yönlü varyans analizi (çoklu karşılaştırma yöntemi Tukey) kullanılmıştır. Koruyucu aile yanında büyüyen çocukların davranış sorunları açısından koruyucu ebeveyn, öğretmen ve çocuğun kendisi tarafından bildirilen puanlar arasındaki ilişkinin yönünü ve gücünü hesaplamak için Spearman korelasyon analizi kullanılmıştır. Korelasyon katsayısının gücü için $\rho = .00-.24$ zayıf, $\rho = .25-.49$ orta, $\rho = .50-.74$ güçlü, $\rho = .75-1.00$ çok güçlü değerlendirilmesi temel alınmıştır. Her bir ölçek için Toplam Problem Puanına yaşın, cinsiyetin ve bakım modelinin birlikte etkisini ve her bir değişkenin bağımsız etkisini görebilmek için çoklu regresyon modeli uygulanmıştır. Her ölçek için ayrı ayrı uygulanan çoklu regresyon analizlerinde modellerin uygunluğu Durbin-Watson analizi ile, anlamlı doğrusal modeller olup olmadıkları F analizi ile değerlendirilmiştir (Aksakoğlu, 2001).

2.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma Ankara İlinde yaşayan 6-17 yaş diliminde bulunan koruyucu aile çocukları ile sınırlıdır. 0-5 yaş ve engelli çocuklar çalışma kapsamına alınmamıştır. Öte yandan 56 aileden 8 aile ye ulaşılammıştır. Bu gibi sınırlılıklar göz önünde bulundurularak çalışmamızdan elde edilen sonuçlar tüm koruyucu ailelere genellenememekle birlikte, bundan sonra yapılacak çalışmalara temel oluşturacağı düşünülmektedir.

2.6. Varsayımlar

Araştırma grubundakilerin verdikleri yanıtların gerçek duygu ve düşünceleri olduğu varsayılmıştır.

2.7. Hipotezler

2.7.1 Kurum bakımı altında yaşayan çocuklar, koruyucu aile ve öz ailesi yanında yaşayan çocuklardan daha fazla davranış ve duygusal sorunlar gösterecektir.

2.7.2 Öğretmenler, çocuklarda koruyucu annelerden ve öz annelerden daha fazla sorun davranış bildirecektir.

2.7.3 Kurumda yaşayan gençler, öz ailesi ve koruyucu ailesi ile birlikte yaşayanlardan daha fazla sorun davranış bildirecektir.

2.7.4 Öz ailesiyle görüşen koruyucu aile çocuklarında daha az sorun davranış görülecektir.

2.8. İzinler

Araştırmanın yapılabilmesi için 2003 Kasım ayında Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğüne başvurularak araştırmanın amacı yazılı olarak açıklanmış ve Ankara ilinde yaşayan ve koruyucu aile olan 56 aileye ulaşmak ve ailelerle görüşme yapmak amacıyla izni alınmıştır. Daha sonra ailelerden ve çocuklardan da izin alınmış ve onam formu imzalatılmıştır. Öte yandan Ankara da bulunan Çocuk Yuva/Yurtlarında yaşayan çocuklara ulaşabilmek amacı ile yine SHÇEK' den ve Kurum Müdürleri ve çocuklardan izin alınmıştır. Aile yanında yaşayan çocuklar ise Türkiye Ruh Sağlığı Profili çalışmasından diğer iki grubun özelliklerine yakın olan aileler ve çocuklar arasından seçilmiştir. İzinler bu grup içinde alınmıştır.

2.9 Ön Uygulama

2004 Şubat ayında Ankara ilinde yaşayan ve koruyucu aile olan 56 aileye ulaşmak amacıyla telefon ile ailelerle görüşülmüş ve araştırmanın amacı kısaca anlatılmış ve randevu tarihi verilerek ailelerle SHÇEK'e bağlı olan Fatma Üçer Çocuk ve Gençlik Merkezinde buluşulmuştur. Tez danışmanı ve tez yöneticisinin ailelerle birlikte yaptığı toplantıda çalışmanın amacı ayrıntıları ile anlatılmış ve ailelerin katılımı sağlanmaya çalışılmıştır. Toplantıya 31 aile katılmış, ailelerin sorunları tartışılmış, baş etme yolları konuşulmuş ve katılanlara formlar dağıtılmış ve nasıl uygulama yapacakları anlatılmıştır. Katılmayan aileler daha sonra tekrar telefon ile aranmış ve kendilerine randevu verilmiştir.

Aileler tamamladıkları ölçekleri tez yürütücüsüne teslim etmiştir. Daha sonra ailelerle bir kez daha Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Ana Bilim Dalında toplantı yapılmış ve Koruyucu Aile ve Evlat Edinme Derneğinin ülkemizde kurulması için ilk adım atılmıştır.

2.10. Araştırmada Etik Sorunlar

Araştırma gruplarına araştırmanın amacı ve gerekçesi belirtilerek, gönüllülük esasına dayalı olarak yapılmıştır. Araştırma sonuçları araştırma grubuna bildirilecektir.

2.11. Araştırmada Karşılaşılan Sorunlar

Ankara İlinde bulunan 56 koruyucu ailenin 39'na ulaşılabilmektedir. Ulaşılan ailelerde yaygın bir korku gözlenmiştir. Bu korku, devletin çocukları ellerinden alacağı, öz ailelerine geri vereceği gibi korkulardır. Bu tür korku ve güvensizlik nedeniyle bazı aileler formları doldurmak istememiş, çocuklarına

form doldurtmamış ve çocukların öğretmenlerine form göndermek istememiştir. Kurum bakımı altında yaşayan çocukların bakıcı annelerinin çocukları çok az tanıdı gözlenmiştir. Bu nedenle uzun süre yuva/yurtta çalışan ve çocukları iyi tanıyan bakıcı ailelerle çalışılmıştır.

3.BULGULAR

3.1 Bakım Modellerinin Sorun Davranışlara Göre Karşılaştırması

Tablo 2’de CBCL/6-18 ölçeğinden alınan puanların çocuk bakım sistemlerine göre ortalamaları, standart sapmaları, standart hataları ve tek yönlü varyans analizi sonucunda belirlenen F değeri, serbestlik derecesi ve p değeri verilmiş, Tukey karşılaştırma yöntemi sonrasında hangi grubun farklılığı oluşturduğu (*) işareti ile gösterilmiştir. Bakım sistemlerine göre puan ortalamaları karşılaştırıldığında; Toplam Problem puan ortalamasının Çocuk Yuvası/Yetiştirme Yurdunda büyüyen çocuklarda koruyucu aile ve de kendi ailesi yanında büyüyen çocuklara göre anlamlı olarak yüksek olduğu saptanmıştır. Diğer bir deyişle kurum bakımı altında yaşayan çocuklarda daha fazla sorun davranış saptanmıştır.

Koruyucu aile ve kendi ailesi yanında büyüyen çocukların toplam problem puanı arasında ise anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Dışa Yönelim sorunları bakım sistemlerine göre anlamlı farklılık göstermemiştir. Dışa Yönelim sorunlarından Saldırgan Davranışlar alt testi her üç bakım sisteminde de anlamlı farklılık göstermezken Kurallara Karşı Gelme alt testi kuruluştta yaşayan çocuklarda diğer iki gruptan anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Buna karşılık İçe Yönelim sorunları kurum bakımı altındaki çocuklarda diğer iki gruptan daha düşük olarak saptanmıştır. İçe Yönelim sorunları içinde ele alınan Anksiyete/Depresyon alt testinden kuruluştta yaşayan çocuklar diğer iki gruptan daha düşük puan elde etmişlerdir. Tablo 2’de izlendiği gibi, Sosyal İçe dönüklük ve Somatik Yakınmalar alt testleri her üç sistemde yaşayan çocuklar arasında anlamlı farklılık göstermemiştir.

Koruyucu aile yanında yaşayan çocuklarda ise Dikkat Sorunları ve Düşünce Sorunları diğer iki gruba göre anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Sosyal Sorunlar alt testi ise hem koruyucu aile hem de kuruluştta yaşayan çocuklarda, aile yanında yaşayanlardan anlamlı olarak yüksek bulunmuştur.

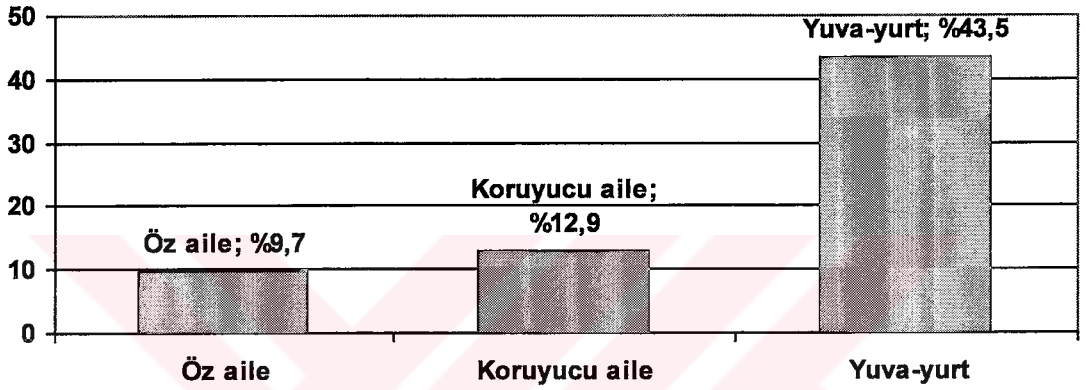
Kurallara Karşı Gelme alt ölçeklerinden alınan puan ortalamalarının yuva/yetiştirme yurdunda büyüyen çocuklarda diğerlerine göre anlamlı olarak yüksek olduğu, koruyucu aile ve aile yanında büyüme açısından anlamlı farklılık bulunmadığı saptanmıştır.

Tablo 2: CBCL/6-18 Yaşları Arasındaki Çocuk ve Gençlerin Sorun Davranışlarının Bakım Modellerine Göre Ortalama ve Standart Sapmaları

Sorun Davranışlar	N=	Aile yanı 62	Koruyucu aile 31	Yuva-Yurt 62	F,Sd,P
Anksiyete/Depresyon					4.700;2;.010
Ortalama		4.9	4.2	3.1*	
Standart Sapma		3.8	3.3	2.8	
Standart Hata		.49	.59	.37	
Sosyal İçe Dönüklük					1.496;2;.227
Ortalama		3.2	2.4	2.5	
Standart Sapma		2.8	2.5	2.4	
Standart Hata		.36	.46	.30	
Somatik Yakınmalar					1.286;2;.279
Ortalama		1.1	1.5	.71	
Standart Sapma		1.0	1.8	.89	
Standart Hata		.29	.33	.32	
Sosyal Sorunlar					3.135;2;.046
Ortalama		2.1	3.5*	3.0*	
Standart Sapma		2.4	3.2	2.9	
Standart Hata		.31	.58	.38	
Düşünce Sorunları					17.264;2;.00
Ortalama		.40	2.6*	1.1	
Standart Sapma		.80	2.3	1.8	
Standart Hata		.10	.42	.24	
Dikkat Sorunları					3.573;2;.030
Ortalama		3.7	5.5*	3.5	
Standart Sapma		3.4	4.2	3.2	
Standart Hata		.43	.75	.40	
Kurallara Karşı Gelme					9.508;2;.000
Ortalama		1.1	2.8	3.8*	
Standart Sapma		1.8	3.2	4.6	
Standart Hata		.24	.59	.58	
Saldırgan Davranışlar					.359;2;.699
Ortalama		6.3	6.0	7.1	
Standart Sapma		6.6	5.5	6.9	
Standart Hata		.84	1.0	.87	
İçe Yönelim					2.846;2;.050
Ortalama		9.0	8.2	6.2*	
Standart Sapma		7.1	6.5	5.8	
Standart Hata		.90	1.2	.79	
Dışa Yönelim					2.131;2;.122
Ortalama		7.4	8.7	10.9	
Standart Sapma		8.1	8.2	9.6	
Standart Hata		1.0	1.4	1.4	
Toplam Problem					27.471;2;.000
Ortalama		25.8	31.8	51.7*	
Standart Sapma		19.9	24.1	17.8	
Standart Hata		2.5	4.3	2.2	

Anne babalardan elde edilen bilgilere göre bakım modellerine göre sorun davranışların görülme sıklığı Şekil 1’de gösterilmiştir. Koruyucu aile ve kendi ailesi yanında kalan çocukların sorun davranış sıklığı arasında anlamlı bir farklılık bulunmazken ($p>0.05$), yuva ve yurttaki yetişen çocukların sorun davranış sıklığının anlamlı olarak yüksek olduğu saptanmıştır ($p<0.05$).

Şekil 1. Bakım Modellerine Göre Sorun Davranışların Görülme Sıklığı (%)

Tablo 3’de TRF/6-18 ölçeğinden alınan puanların çocuk bakım sistemlerine göre ortalamaları, standart sapmaları, standart hataları ve tek yönlü varyans analizi sonucunda belirlenen F değeri, serbestlik derecesi ve p değeri ile, Tukey karşılaştırma yöntemi sonrasında hangi grubun farklılığı oluşturduğu (*) işareti ile gösterilmiştir. Öğretmenlerden elde edilen bilgilere göre; Toplam Problem puan ortalaması kuruluştaki yaşayan çocuklarda diğer iki gruba göre anlamlı olarak yüksek bulunmuştur.

Dışa Yönelim Sorunları hem koruyucu aile hem de kuruluştaki yaşayan çocuklarda aile yanında yaşayanlardan yüksek bulunmuştur. Saldırgan Davranışlar alt testinden de hem koruyucu aile hem de kuruluştaki yaşayan çocuklar yüksek puan alırken, Kurallara Karşı Gelme alt testinden kuruluştaki yaşayan çocuklar yüksek puan almıştır. İçerik Yönelim Sorunları hem kuruluştaki hem de aile yanında yaşayan çocuklarda koruyucu aile çocuklarından anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Anksiyete/Depresyon aile yanında çocuklarda yüksek olarak bildirilmiştir. Sosyal İçerik Dönüklük ve Somatik

Yakınmalar kuruluşta yaşayan çocuklarda yüksektir. Sosyal Sorunlar ve Düşünce Sorunları alt testlerinde ise her üç grup arasında anlamlı farklılık saptanmamıştır.

Tablo 3: TRF/6-18 Yaşları Arasındaki Çocuk ve Gençlerin Sorun Davranışlarının Öğretmenlerinden Elde Edilen Bilgiler Doğrultusunda Bakım Modellerine Göre Ortalama ve Standart Sapmaları

Sorun Davranışlar N=	Aile yanı 54	Koruyucu aile 27	Yuva-Yurt 54	F,Sd,P
Anksiyete/Depresyon				5.092;2;.007
Ortalama	8.5*	5.6	6.2	
Standart Sapma	5.6	4.6	3.4	
Standart Hata	.77	.89	.47	
Sosyal İçer Dönüklük				9.410;2;.000
Ortalama	3.6	2.7	5.9*	
Standart Sapma	3.3	2.4	3.9	
Standart Hata	.45	.47	.54	
Somatik Yakınmalar				3.451;2;.035
Ortalama	1.2	.38	1.5*	
Standart Sapma	1.1	.64	2.1	
Standart Hata	.25	.12	.28	
Sosyal Sorunlar				.435;2;.648
Ortalama	2.8	3.4	3.1	
Standart Sapma	3.1	3.9	2.7	
Standart Hata	.43	.76	.37	
Düşünce Sorunları				2.310;2;.103
Ortalama	.91	1.2	1.7	
Standart Sapma	1.3	1.7	2.4	
Standart Hata	.17	.34	.33	
Dikkat Sorunları				11.385;2;.000
Ortalama	7.2	13.1*	15.7*	
Standart Sapma	6.9	9.5	11.4	
Standart Hata	.95	1.8	1.5	
Kurallara Karşı Gelme				5.331;2;.006
Ortalama	1.1	2.2	2.7*	
Standart Sapma	1.5	2.1	3.1	
Standart Hata	.21	.49	.45	
Saldırgan Davranışlar				3.681;2;.028
Ortalama	4.7	8.9*	6.9*	
Standart Sapma	5.1	7.6	5.1	
Standart Hata	.80	1.4	.94	
İçer Yönelim				3.900;2;.023
Ortalama	13.1*	8.6	13.6*	
Standart Sapma	8.9	6.2	7.4	
Standart Hata	1.2	1.2	1.0	
Dışer Yönelim				4.141;2;.018
Ortalama	5.9	11.0*	9.7*	
Standart Sapma	6.9	9.6	9.6	
Standart Hata	.94	1.8	1.3	
Toplam Problem				4.920;2;.009
Ortalama	30.2	38.5	45.8*	
Standart Sapma	22.3	26.6	28.2	
Standart Hata	3.1	5.1	3.8	

Tablo 4'de YSR/11-18 ölçeği kullanılarak gençlerin kendilerinden alınan puanların çocuk bakım sistemlerine göre ortalamaları, standart sapmaları, standart hataları ve tek yönlü varyans analizi sonucunda belirlenen F değeri, serbestlik derecesi ve p değeri ile, Tukey karşılaştırma yöntemi sonrasında hangi grubun farklılığı oluşturduğu (*) işareti ile gösterilmiştir. Bakım sistemlerine göre puan ortalamaları karşılaştırıldığında; Toplam Problem, İç Yönelim, Dışa Yönelim sorunları ile tüm alt test puan ortalamasının kuruluşta yaşayan çocuklarda koruyucu aile ve kendi ailesi yanında büyüyen çocuklara göre anlamlı olarak yüksek olduğu saptanmıştır.

Tablo 4: YSR/11-18 Yaşları Arasındaki Gençlerin Kendilerinden Alınan Bilgilere Göre Sorun Davranışlarının Bakım Modellerine Göre Ortalama ve Standart Sapmaları

Sorun Davranışlar	N=	Aile yanı 30	Koruyucu aile 15	Yuva-Yurt 30	F;sd;P
Anksiyete/Depresyon					7.459;2;.001
Ortalama		6.7	6.7	11.3*	
Standart Sapma		4.5	5.4	5.2	
Standart Hata		.83	.97	.97	
Sosyal İçe Dönüklük					22.266;2;.000
Ortalama		3.4	4.4	7.9*	
Standart Sapma		2.2	2.2	3.2	
Standart Hata		.42	.58	.58	
Somatik Yakınmalar					25.677;2;.000
Ortalama		2.4	1.5	7.3*	
Standart Sapma		2.8	2.0	3.7	
Standart Hata		.51	.52	.68	
Sosyal Sorunlar					26.606;2;.000
Ortalama		2.5	3.8	8.4*	
Standart Sapma		2.4	2.9	3.9	
Standart Hata		.43	.76	.72	
Düşünce Sorunları					27.255;2;.000
Ortalama		1.1	3.9	7.7*	
Standart Sapma		1.5	4.4	4.3	
Standart Hata		.28	1.1	.79	
Dikkat Sorunları					18.372;2;.000
Ortalama		3.5	4.7	7.9*	
Standart Sapma		2.6	3.5	2.8	
Standart Hata		.48	.92	.52	
Kurallara Karşı Gelme					21.672;2;.000
Ortalama		1.2	2.7	6.4*	
Standart Sapma		1.5	2.2	4.8	
Standart Hata		.28	.56	.87	
Saldırgan Davranışlar					9.849;2;.000
Ortalama		5.2	7.7	11.7*	

Standart Sapma	4.3	6.0	6.7	
Standart Hata	.78	1.5	1.1	
İçe Yönelim				21.672;2;.000
Ortalama	12.4	12.6	26.5*	
Standart Sapma	7.5	8.7	10.2	
Standart Hata	1.4	2.3	1.8	
Dışa Yönelim				15.911;2;.000
Ortalama	6.5	10.5	18.1*	
Standart Sapma	5.2	7.6	10.2	
Standart Hata	.96	1.9	1.8	
Toplam Problem				28.065;2;.000
Ortalama	30.3	39.4	74.9*	
Standart Sapma	17.8	25.6	27.8	
Standart Hata	3.2	6.6	5.1	

3.2 Sorun Davranışları Açıklayan Faktörler

Bakım sistemlerine göre, toplam problem puanı üzerinde yaşın, cinsiyetin ve bakım modelinin etkisini görebilmek amacıyla yapılan çoklu regresyon analizi sonuçları Tablo 5'da verilmiştir. Tabloda belirleyicilik katsayıları (R^2) incelendiğinde; CBCL toplam problem puanındaki değişimin %28'inin, TRF'de %6.5'inin ve YSR'de %45.6'sının yaş, cinsiyet ve bakım modeline bağlı olduğu görülmektedir. CBCL toplam problem puanına yaşın anlamlı etkisinin olmadığı, cinsiyet ve bakım modelinin anlamlı ve bağımsız etkilerinin olduğu, TRF ve YSR'de ise yalnızca kurum bakımının tek başına anlamlı ve büyük etkide bulunduğu Tablo 5'de izlenmektedir.

Tablo 5: CBCL, TRF ve YSR'den Alınan Toplam Problem Puanına Yaş, Cinsiyet ve Bakım Modelinin Etkisini Gösteren Çoklu Regresyon Modelleri Özet Sonuçları

Değişkenler	CBCL			TRF			YSR				
	B	T	P	Değişkenler	B	t	P	Değişkenler	B	t	P
Yaş	-218	-027	0.696	Yaş	0.784	.994	.322	Yaş	-2.053	-1.613	0.111
Cinsiyet (Erkek)	8.357	2.246	0.026	Cinsiyet (Erkek)	3.938	.720	0.473	Cinsiyet (Erkek)	-8.531	-1.420	0.160
Bakım Modeli (Yuva-Yurt)	23.708	7.254	0.001	Bakım Modeli (Yuva-Yurt)	12.591	2.768	0.006	Bakım Modeli (Yuva-Yurt)	41.226	7.398	0.000
Sabit	28.271	4.258	0.001	Sabit	23.569		0.013	Sabit	64.596	3.493	0.001
ANOVA; F=19.735; SD(3),p=0.0001			ANOVA; F=3.053 SD(3),p=0.031)			ANOVA; F=19.819. SD(3),p=0.000)					
R=0.531. R ² =0.282			R=0.256. R ² =0.065			R=0.675, R ² =0.456					
Durbin-Watson=1.266			Durbin-Watson=1.823			Durbin-Watson=1.935					

3.3 Koruyucu Aile Yanında Yaşayan Çocukların Sorun Davranışlarını Etkileyen Faktörler

Koruyucu aile yanında yaşayan çocukların sorun davranışlarını etkileyen faktörler incelendiğinde, cinsiyetin ve yaşın sorun davranışlara anlamlı bir etkide bulunmadığı saptanmıştır ($p>0.05$). Tablo 6'da çocuğun öz ailesinin durumu gösterilmiştir. Çocukların %82.4'nün öz ailesi hayatta, %14.7'nin vefat etmiş ve %2.9'nun ise durumu bilinmemektedir. Çocukların %85.7'si öz ailesiyle kurumda, % 7.1 dışarıda, %7.1 telefonla görüşmektedir.

Tablo 6. Çocuğun Kendi Ailesinin Durumu

Değişkenler	Sayı	Yüzde
Öz Ailenin Durumu		
Hayatta	28	82.4
Vefat etmiş	5	14.7
Bilinmiyor	1	2.9
Görüşülen Mekan		
Kurumda	12	85.7
Dışarıda	1	7.1
Telefonla	1	7.1

Tablo 7'de öz ailesi ile görüşen çocuklar ile görüşmeyen çocuklar incelenerek, öz aile ile görüşme durumunun sorun davranışlara etkisi verilmiştir. Tablo izlendiğinde, CBCL'de öz ailesi ile görüşmeyen çocuklarda Toplam Problem ve Dışa Yönelim ile Saldırgan Davranışlar ve Dikkat Sorunları alt testlerinden alınan puan ortalamaları anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. TRF ve YSR ölçekleri incelendiğinde ise; Toplam Problem Puanı, Dışa Yönelim, Saldırgan Davranışlar, Dikkat Sorunları, Anksiyete/Depresyon ve Kurallara Karşı Gelme (YSR) puan ortalamaları ailesi ile görüşmeyen çocuklarda anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur. Özetle her üç ölçekte de öz ailesi ile görüşmeme durumunda Toplam Problem, Dışa Yönelim, Saldırgan Davranışlar ve Dikkat Sorunları anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Sorun davranışları açıklayan diğer değişkenler

açısından, örneklemin küçük olması nedeniyle açıklayıcı analizler yapılmamıştır.

Tablo 7 : CBCL/YSR/TRF'den Elde Edilen Sorun Davranışların Çocuğun Öz Ailesi İle Görüşme Durumuna Göre Ortalama ve Standart Sapmaları

Sorun Davranışlar	CBCL		TRF		YSR	
	Öz aile ile Görüşen N=13 X (sd)	Öz aile ile görüşmeye n N=12 X (sd)	Öz aile ile Görüşen N=11 X (sd)	Öz aile ile görüşmeye n N=11 X (sd)	Öz aile ile Görüşen N=7 X (sd)	Öz aile ile görüşmeyen N=6 X (sd)
Anksiyete/Depresyon	3.7 (2.7)	4.6 (3.1)	3.1 (2.2)	6.1 (3.3)*	5.5 (4.8)	9.0 (6.5)*
Sosyal İçer Dönüklük	2.5 (2.1)	2.6 (2.2)	2.0 (1.5)	2.6 (1.9)	4.9 (2.1)	4.8 (2.2)
Somatik Yakınmalar	1.6 (1.3)	1.3 (1.1)	.45 (.28)	.09 (.13)	2.3 (1.8)	1.0 (.09)
Sosyal Sorunlar	3.1 (2.9)	4.2 (3.7)	2.6 (2.4)	3.1 (2.2)	4.3 (3.5)	3.1 (2.1)
Düşünce Sorunları	1.8 (1.6)	3.7 (2.9)	.64 (1.0)	1.4 (1.2)	4.6 (5.5)	4.0 (3.6)
Dikkat Sorunları	3.5 (3.2)	7.1 (5.1)*	7.7 (6.7)	15.6 (8.2)*	3.4 (3.0)	6.0 (3.8)*
Kurallara Karşı Gelme	1.6 (1.4)	3.7 (3.3)	1.1 (.9)	2.7 (2.4)	1.9 (2.1)	4.0 (2.0)*
Saldırgan Davranışlar	3.3 (3.1)	9.3 (6.9)*	4.7 (4.5)	11.8 (7.5)*	4.3 (4.1)	11.5 (5.0)*
İçer Yönelim	7.9 (6.2)	8.5 (7.8)	5.5 (3.8)	8.8 (4.5)	12.7 (8.8)	14.8 (9.4)
Dışer Yönelim	4.9 (3.9)	13.0 (11.1)*	5.8 (5.6)	14.5 (10.4)*	6.1 (5.4)	15.5 (6.3)*
Toplam Problem	23.5 (19.8)	40.9 (28.9)*	23.1 (17.9)	44.4 (22.8)*	34.4 (25.6)	48.2 (26.3)*

3.4 Koruyucu Aile Yanında Büyüyen Çocuklarda Ölçekler Arasındaki Korelasyon

Tablo 8'de koruyucu aile yanında yaşayan çocuklara uygulanan CBCL, TRF ve YSR ölçeklerinin birbirleriyle korelasyonu yer almaktadır. Tablo da da izlendiği gibi, CBCL-YSR ölçekleri değerlendirildiğinde; Düşünce Sorunları alt ölçeği dışındaki diğer alt ölçekler ve İçer Yönelim, Dışer Yönelim ve Toplam Problem'de $\rho=0.551-0.879$ arasında değişen katsayılarla güçlü bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir.

CBCL-TRF arasındaki ilişki alt ölçekler açısından incelendiğinde; Sosyal Sorunlar ve Kurallara Karşı Gelme alt testlerinde orta düzeyde anlamlı bir korelasyonun olduğu saptanmıştır (sırasıyla; rho=0.473,0.407). İçe Yönelim ve Toplam Problem sorunlarında anlamlı ilişki bulunmazken, Dışa Yönelim sorunlarında orta düzeyde anlamlı bir ilişki görülmektedir (rho=0.450).

TRF-YSR arasındaki ilişki değerlendirildiğinde ise; yalnızca Sosyal İçe Dönüklük alt testinde çok güçlü (rho=0.774) ve Sosyal Sorunlar alt testinde ise güçlü (rho=0.591) bir korelasyon saptanmıştır.

Tablo 8: Koruyucu aile CBCL/YSR/TRF Korelasyonu

Sorun Davranışlar	CBCL-YSR (N=14)		CBCL-TRF (N=24)		YSR-TRF (N=10)	
	rho	p	rho	p	rho	P
Anksiyete / Depresyon	.551	.041	.056	.794	.431	.214
Sosyal İçe Dönüklük	.591	.040	.262	.217	.591	.039
Somatik Yakınmalar	.623	.017	.126	.565	.287	.453
Sosyal Sorunlar	.640	.014	.407	.049	.774	.009
Düşünce Sorunları	.487	.078	.069	.749	.489	.151
Dikkat Sorunları	.879	.000	.265	.210	.535	.111
Kurallara Karşı Gelme	.700	.005	.473	.019	.215	.552
Saldırgan Davranışlar	.754	.002	.382	.065	.239	.507
İçe Yönelim	.600	.023	.098	.648	.500	.141
Dışa Yönelim	.598	.024	.450	.027	.247	.492
Toplam Problem	.724	.003	.267	.206	.365	.300

3.5 Koruyucu Ailelerin Bazı Özellikleri, Deneyimleri ve Sisteme Yönelik Önerileri

Çalışmaya katılan koruyucu anne-babaların yaş ortalaması 51.04 (Sd=8.9)'dür. Öğrenim durumları incelendiğinde, %50'si üniversite, %30'u lise, %8'i ortaokul ve %12'si ilkokul mezunudur. Koruyucu ailelerin %33.3'ü halen çalıştığını bildirirken, yaptıkları işler incelendiğinde çoğunluğunun memur ya da emekli oldukları saptanmıştır.

Ailelerin %36.8'i koruyucu aile konusunda bilgi sahibi olduğu zaman, %18.4'ü ise çocuklar büyüdüğünde koruyucu aile olmaya karar verdiklerini bildirmişlerdir. Çocuk sahibi olamama ise %2.6' olarak belirtilmiş ve tahmin edilenin aksine düşük olarak bulunmuştur. Çocuk sahibi olma veya olmamanın koruyucu aile olmayı çok etkilemediği görülmüştür.

Ailelerin %73'ü "koruyucu aile" konusunda sosyal hizmet uzmanı tarafından bilgilendirilmiştir. Bu durum koruyucu aile hizmetinde sosyal hizmet uzmanının etkin ve verimli bir meslek elemanı olduğunu göstermektedir.

Ailelerin %30.6'sı çocuğa yardım etmek amacıyla, %25'i evlat edinmek amacıyla, %24'ü koruyucu aile hizmeti vermek amacıyla, %5.6'sı akrabası olduğu için, %2.8'i kız çocuğu olmadığı için, %2.8'i yalnızlık çekmemek için ve çocuğuna kardeş olsun gibi çeşitli nedenlerle koruyucu aile olduklarını belirtmişlerdir.

Bu bağlamda en güçlü motive edici etken "yardım etmek" olarak ortaya çıkmaktadır. Evlat edinme amacını belirtenlerin ikinci sırada yer alması anlamlıdır. Bu iki hizmetin birbiriyle karıştırıldığını ve evlat edinmek amacıyla ailelerin başlangıçta koruyucu aile olduklarını göstermektedir.

Tablo 9'da ailelerin çocuk sahibi olma durumları ve çocuk alırken yaptıkları bazı tercihler yer almaktadır. Araştırma grubunun %64.1'nin kendi

çocuğu varken, %35.9 ise çocuk sahibi değildir. Ailelerin % 65.8'i çocuk alırken yaş tercihi yaptıklarını, %52'si 3-5 yaşları arasında tercih yaptığını, %24'ü ise 5-12 yaş çocuklarını tercih ettiğini belirtmişlerdir. Tabloda ailelerin çocuk alırken % 87'sinin kız çocuk istediği görülmektedir. Bu durum koruyucu ailelerin daha çok kız çocuk istediklerini ortaya koymuştur.

Tablo 9. Koruyucu Ailelerin Çocuk Sahibi Olma Durumları ve Çocuk Alırken Yaptıkları Bazı Tercihler

Değişkenler	Sayı	Yüzde
Öz Çocuk Sahibi Olma Durumu		
Evet	25	64.1
Hayır	14	35.9
Koruyucu aile olmaya karar verilen zaman		
Çocuklar Büyüdüğünde	7	18.4
Çocuk Sahibi Olamayacağımızı Fark Ettiğimizde	4	10.5
Aile Durumumuz Düzeldiğinde	1	2.6
Koruyucu Aile Hizmeti Konusunda Bilgi Sahibi Olduğumda	14	36.8
Çocuk Sahibi Olamayacağımızı Anladığımızda Ve Koruyucu Aile Hizmeti Hakkında Bilgi Sahibi Olunca	2	5.2
Diğer	10	26.8
Çocuk Alırken Yaş Tercihi Yapma		
Evet	25	64.1
Hayır	13	33.3
Cevapsız	1	2.6
Tercih yapılan yaşlar		
Tercih yapmayan	14	35.9
1-3 yaş	5	12.8
3-5 yaş	13	33.3
5-12 yaş	6	15.4
12-15 yaş	1	2.6
Tercih edilen cinsiyet		
Kız	20	51.3
Erkek	3	7.7
Tercih yapmayan	16	41.0

3.5.1 Koruyucu Aile Olma Sürecine İlişkin Bulgular

Ailelerin Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğüne Koruyucu aile olarak başvurmalarından ne kadar süre sonra koruyucu aile olduğuna ilişkin veriler incelendiğinde, ailelerin %19.2'sinin 1 ay sonra koruyucu aile olduğunu, %15.4'nün 6 ay sonra, %11.5'nin 1 yıl sonra koruyucu aile olduğu, en uzun bekleme süresinin 2 yıl olduğu belirtilmiştir.

Koruyucu ailelerin %29.4'ü koruyucu aile yasal süreci hakkında, %23.5'i koruyucu aile hizmetinden yararlanacak çocuk ve koruyucu aile hizmeti verecek aileler hakkında, %20.6'sı koruyucu aile hizmeti verilecek aileler hakkında, %11.8'i koruyucu aile hizmetinden hangi çocukların yararlanabileceği hakkında, %2.9'u bugüne kadar koruyucu aile kurumu ile ilgili olumlu ve olumsuz örnekler hakkında ve %11.8'i ise bunların dışındaki konular hakkında bilgilendirildiklerini belirtmişlerdir (Tablo 10).

Ailelerin %67.6'i olası güçlükler konusunda bilgilendirildiklerini, %32.4'ü ise bilgi verilmediğini belirtmiştir.

Tablo 10. İlk Başvuruda Verilen Bilgiler

	Sayı	Yüzde
Koruyucu Aile Yasal Süreci Hakkında	10	29.4
Koruyucu Aile Hizmetinden Yararlanacak Çocuklar Hakkında	4	11.8
Koruyucu Aile Hizmeti Verebilecek Aileler Hakkında	7	20.6
Bugüne Kadar Koruyucu Aile Kurumu İle İlgili Olumlu Ve Olumsuz Örnekler Hakkında	1	2.9
Koruyucu Aile Hizmetinden Yararlanacak Çocuk Ve Koruyucu Aile Hizmeti Verecek Aileler Hakkında	8	23.5
Diğer	4	11.8
Toplam	39	100

Ailelerin %45.8'i koruyucu aile olduktan hemen sonra yaşayacakları uyum problemleri ve çocuğun yeni bir ortama girmesiyle birlikte yaşayacağı uyum problemleri ile ilgili bilgi verildiğini, %20.9'u çocuğun öz ailesiyle görüşmesi sonrasında yaşanacak olası güçlüklerle ilgili, % 12.5'i çocuğun psikolojisi ve fiziksel durumu ile ilgili, %12.5'i tüm konularda ve %4.2'si ise kendi belirttikleri sorunlar hakkında bilgi verildiğini belirtmişlerdir.

Çocuğun "Tıbbi ve psikolojik gelişimi hakkında bilgilendirildiniz mi" sorusuna koruyucu ailelerin %51.4'ü evet, %48.6'sı hayır demiştir. Hayır diyenlerin yüzdesi oldukça yüksektir.

Koruyucu ailelerin %29.7'si koruyucu aile olmadan önce sadece bir kez çocukla bir araya geldiklerini, %24.3'ü birçok kez , % 13.5'i iki kez, %13.5'i geldiği anda gördüğünü , %10.8'i üç kez, % 8.1'i üçten fazla bir araya geldiklerini ifade belirtmişlerdir.Yüksek oranın çocukla sadece bir kez bir araya gelmiş olması hizmette bir eksiklik olarak gösterilebilir.

3.5.2 Koruyucu Aile Süreci ve Yaşanan Sorunlara İlişkin Bulgular

Ailelerin %76.3'ü çocukla ilk kez çocuk yuvasında karşılaşmışlardır. Koruyucu aile ile çocuğu daha çok sosyal hizmet uzmanı tanıştırmış, onu idareci izlemiştir. Ailelerin %74'3'ü "çocukla ilk kez karşılaştıklarında" çok mutlu olduklarını, %17.5'i kaygılandığını, %5.4'ü iletişim kurup kuramayacağı konusunda tedirginlik yaşadığını ifade etmiştir.

Çocukların %54.3'ü yuvadan ayrılırken yanında bir eşya getirmemiş, %45.7'si kurumda edindiği bir eşyasını ya da oyuncağını getirmiştir. Ailelerin % 71.1'i çocuğun tıbbi kontrolden geçirildiğini, %28.9'u ise geçirilmediğini ifade etmiştir. Yine ailelerin %67.6'sı kurumun kendilerine yol gösterici olduğunu, %32.4'ü ise bu konuda herhangi bir yardım görmediklerini ifade etmiştir.

Tablo 11. Çocukla Karşılaşma Sürecine İlişkin Bilgiler

Değişkenler	Sayı	Yüzde
Karşılaşılan Yer		
Çocuk Yuva	29	76.3
Hastane	2	5.3
Öz Ailenin Yanında	3	7.9
Diğer	4	10.5
Tanıştıran Kişi		
Sosyal Hizmet Uzmanı	16	43.2
İdareci	7	18.9
Çocuğun Bir Yakını	4	10.8
Bakıcı Anne	2	5.4
Diğer	8	21.6
Kuruma ait eşya yada kıyafet getirme durumu		
Evet	16	45.7
Hayır	19	54.3

Diğer aile üyeleri ile çocukların %73.7'si aileyle yaşamaya başladığı anda, %10.5'i gelmesini takip eden ay içinde, %2.6'sı ilk altı ay içinde, %12.8 ise başka zaman dilimlerinde tanışmışlardır.

Aileler "Çocuk yanınıza ilk geldiğinde ne gibi sorunlar yaşadınız" sorusuna; %41.1'i uyum problemi yaşadıklarını, %13.7'si davranış bozuklukları olduğunu, %10.3'ü bir sorun olmadığını, % 10.3'ü tekrar yuvaya dönme korkusu yaşadığını, kendini sevdirmeye çabaları içinde olduğunu,%3.4'ünde parmak emme,%3.4'ünde ağlama, %3.4'ünde korku ve altını ıslatma, %3.4'ünde yeme, uyku, konuşma, fiziksel gelişimde bozukluk, karın ağrısı, diş sağlığı sorunları, parazit ve cilt sorunu yaşadıklarını belirtmişlerdir. Koruyucu ailelerin %29.6'sı sorunların kendiliğinden çözülmesini beklediklerini, %20.5'i profesyonel yardım aldıklarını, %16.8'i ailesinin yardım ettiğini, %7.4'ü deneme-yanılma yöntemleri ile başa çıktıklarını, ya da bunları bir arada uyguladıklarını ifade etmiştir.

Çocukların %22.9'u öz ailesi yada yuva ortamıyla, birlikte yaşadığı koruyucu aileyi karşılaştırmaktadır. Karşılaştırmalarda çocukların %40'ı yuva ortamının olumsuzluğundan bahsederek geri gitmek istemediklerini belirtmekte, %20'si yuvada edinmiş olduğu temel öz bakım becerisinin yüzeysel olması nedeniyle koruyucu ailenin öz bakım ile ilgili ona vermek istediği yeni temizlik alışkanlığından şikayet edip, ailenin bu konudaki kurallarına uymak istememekte, %20'si yuva ortamında yaşamının getirdiği yüksek sesle konuşma, eşyaları kullanma konusunda özensiz davranma gibi konularda ailenin koyduğu kurallara uymak istememektedir.

“Koruyucu Aile Olduktan Ne Kadar Sonra Çocuğu Kreşe/Okula Verdiniz” sorusuna; ailelerin %26.7 si ilk altı ay içinde, %16.7'si bize geldikten hemen sonra, %16.7'si bir yıl sonra, %40 ise çocuğun aileye geldiğinde zaten okula devam ettiğini belirtmişlerdir. Tablo 12'de okulda/kreşte yaşanan sorunlar verilmiştir.

Tablo 12. Çocuk Kreşe/Okula Başladığında Yaşanan Sorunlar

Yaşanan Sorunlar	Sayı	%
Hemen Uyum Sağlama	13	39.4
İlk Eapta Uyum Sağlayamama	9	27.3
Daha Önce Böyle Bir Ortamda Olduğu İçin Zorlanmamış	8	24.2
Hala Uyum Problemleri Var	2	6.1
Diğer	1	3
Toplam	33	100

Ailelere “Çocuk korktuğunda, üzülduğünde nasıl davranır” sorusu sorulduğunda; ailelerin % 52.8'i büyüklerin yanına gelerek rahatlatılmayı aradığını, %19.4'ü aile bireylerinden en yakın gördüğüne yakınlaştığını, %11.1'i kendi kendini yatıştırdığını ifade etmişlerdir.

Ailelerin “ Çocuk sizden ayrı kaldığında ne yapar” sorusuna verdikleri yanıtlar incelendiğinde; Ailelerin %17.9'u hiç ayrı kalmadıklarını, %25'i çeşitli

etkinliklerle çocuğun kendini oyaladığını, %14.3'ü çocuğun telefonla aradığını, %17.9'u üzüldüğünü ve merak ettiğini, % 14.3'ü canının sıkıldığını, kaygılandığını, korktuğunu ve heyecanlandığını, %7.1'i çocuğun içine kapandığını, %3.6'sı özlediğini belirtmiştir.

Aileler "Çocuk bazı durumlarda size ihtiyacı yokmuş gibi davranır mı" sorusuna %44.4'ü evet, %55.6'sı hayır demiştir. Ailelerin %65.8'i çocukları yanlarına yerleştirildiğinde terk edilme korkusu yaşadığını, %34.2'si ise çocukların böyle bir duygu hissetmediğini belirtmiştir. Çocukların % 83.8'si duygularını rahatlıkla ifade ederken, % 16.2'si ifade edememektedir. Çocukların %86.1'si koruyucu ailenin yüz ifadesinden ve beden dilinden duygu ve düşüncelerini anlarken, %13.9'u anlayamamaktadır.

3.5.3. Koruyucu Aile Olma ve Çevrenin Tepkisi

Ailelerin % 84.2'si koruyucu aile olduklarını komşuların bildiğini, %15.8 ise komşular tarafından bunun bilinmediğini ifade etmişlerdir.

Koruyucu ailelerin komşularına "koruyucu aile" olduklarını söylememe nedenleri arasında ön yargılı yaklaşımlardan dolayı çocuğa farklı gözle bakılması, çocuğa durumunun aileden önce söylenmesi endişesi, komşu çocukların tutum değişikliği ihtimali belirtilmiştir.

Ailelerin %77.1'i "kendilerinin koruyucu aile olduklarını" okula belirttiklerini, %17.1 ise bunu söylemediklerini, % 5.7'si ise çocuğun henüz okula gitmediğini ifade etmiştir. Aileler koruyucu aile olduklarını söylememe konusundaki kaygılarında, % 28.6'sı idare veya öğretmenin çocuğa karşı tutumları, % 28.6'sının çocuğun durumundan dolayı kendisini kötü hissetmesini engellemek, %42.9'u ise diğer nedenler olduğunu belirtmişlerdir.

Koruyucu ailelerin % 41.9'u çocuğun soyadının farklı olması nedeniyle sorun yaşadığını, % 58.1 ise herhangi bir sorun yaşamadıklarını

belirtmişlerdir. Ailelerin % 22.9'u çok bunaldığında çocuğu geri vermeyi düşündüğü, %77.1 ise böyle bir şey düşünmediğini, %37.9'u konu ile ilgili çocuğa sözel veya sözel olmayan mesajlar verdiklerini, % 62.1'i ise bu tip mesajlar vermediklerini belirtmişlerdir (Tablo 13).

Tablo 13. Ailenin Çocukla Sorun Yaşadığı Zaman Geri Vermeyi Düşünme ve Bu Doğrultuda Çocuğa Sözel veya Sözel Olamayan Mesajlar Verme Durumu

	Evet		Hayır		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Ailenin çocukla sorun yaşadığı zaman geri vermeyi düşünme durumu	8	22.9	27	77.1	35	100
Ailelerin Korudukları Çocukla Sorun Yaşadığı Zaman Geri Vermeyi Düşündüğünde Sözel yada Sözel Olmayan Mesajlar Verme Durumu	11	37.9	18	62.1	29	100

Ailelere "Çocuğun bu mesajlara tepkisi ne oldu" sorusu sorulduğunda %7.8'nin ağladığı,üzüldüğü ve tedirgin olduğu, %5.2'sinin eşyalarını toplayıp, gitmek istediği,% 5.1'nin korktuğu, %2.6'sının saldırganlaştığı belirtilmiştir.

Ailelere "Çocukla ilgili sorun yaşadığınızda ne yaparsınız" sorusu sorulduğunda; Ailelerin % 45.9'u aile içinde sorunu hallederiz, %10.8'si sosyal hizmet uzmanına başvururuz, %10.8'si psikiyatrist /psikolog gibi uzmanlara başvururuz, %13.5'i aile içinde çözümleriz ve psikiyatrist /sosyal hizmet uzmanına başvururuz, %%10.8'i aile içinde çözümleriz ve psikiyatriste başvururuz, % 5.4'ü ise bunların dışında başka şekillerde çözümlediklerini belirtmişlerdir. Ailelerin %45.5'i çocuğun sosyal hizmet uzmanı ile görüşmesinden sonra olumlu yönde davranış değişikliği gösterdiğini, % 54.5 ise çocuğun sosyal hizmet uzmanı ile görüşmesinin olumlu davranış değişikliği yaratmadığını belirtmiştir.

4.TARTIŞMA

Bu çalışmanın amacı koruyucu aile yanında yaşayan çocukların ruhsal sorunlarını, kurum bakımı altında yaşayan çocuklar ile öz ailesi yanında yaşayan çocuklarla karşılaştırarak çoklu bilgi kaynaklarından elde edilen bilgiler doğrultusunda belirlemektedir. Çocukların davranış sorunları İçe Yönelim, Dışa Yönelim, Toplam Problem ve alt testler doğrultusunda araştırılmıştır. Bu bölümde sonuçlar literatür ışığında karşılaştırılacaktır.

6-18 Yaş Grubu Çocuk ve Gençler için Davranış Değerlendirme Ölçeği Sonuçları:

CBCL den elde edilen puanların çocuk bakım sistemlerine göre ortalamaları karşılaştırıldığında; Toplam Problem de kuruluştaki yaşayan çocukların bakıcıları koruyucu aile ve de kendi ailesi yanında yaşayan çocuklara göre daha fazla sorun davranış bildirmişlerdir. Koruyucu aile ve kendi ailesi yanında büyüyen çocukların toplam problem puanı arasında ise anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Benzer sonuçlar dış yayınlar tarafından da desteklenmektedir Bakım ortamlarının çocuklardaki etkisi ve ortaya çıkan öncelikli sorunlar ile ilgili yapılan araştırmada koruyucu aile yanında ve kurum bakımında yaşayan iki grup karşılaştırılmış ve kurum bakımı altında yaşayan çocukların daha fazla hiperaktivite ve dikkat eksiliği gibi sorunlara eğilimli oldukları saptanmıştır (Roy, Rutter & Pickles,2000).

Sorunların türüne bakıldığında, çalışmamızda Dışa Yönelim sorunları bakım sistemlerine göre anlamlı farklılık göstermemiştir. Dışa Yönelim sorunlarından Saldırgan Davranışlar alt testi her üç bakım sisteminde anlamlı farklılık göstermemiştir. Ancak Kurallara Karşı Gelme alt testi kuruluştaki yaşayan çocuklarda diğer iki gruptan anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Günümüzde ülkemizde en yaygın uygulama olan kışla tipi kuruluşlarda yaşama ve yetiştirme, çocuğun en temel gereksinmesi olan ilgi, sevgi, sıcaklık, şefkat ve disiplin gibi niteliklerden uzak kalmasına neden olmaktadır.

Çocuğun yaşamında gereksinmesi olan süreklilik ve tutarlılık buralarda yoktur. Değişen personel ve politikalarla birlikte kurallarda değişmektedir. Kurallara Karşı Gelme alt testinin yüksek çıkması anlamlıdır. Buna karşılık İçer Yönelim sorunları kurum bakımı altındaki çocuklarda diğer iki gruptan daha düşük olarak saptanmıştır. İçer Yönelim sorunları içinde ele alınan Anksiyete/Depresyon alt testinden kuruluştta yaşayan çocuklar diğer iki gruptan daha düşük puan elde etmişlerdir. Sosyal İçer dönüklük ve Somatik Yakınmalar alt testleri her üç sistemde yaşayan çocuklar arasında anlamlı farklılık göstermemiştir.

Koruyucu aile yanında yaşayan çocuklarda Dikkat Sorunları ve Düşünce Sorunları diğer iki gruba göre anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Sosyal Sorunlar alt testi ise hem koruyucu aile hem de kuruluştta yaşayan çocuklarda, aile yanında yaşayanlardan anlamlı olarak yüksek bulunmuştur.

Çalışmamızda sorun davranışların bakım modellerine göre görülme sıklığı incelendiğinde öz ailesi yanında yaşayan çocuklarda sorun davranışların görülme sıklığı %9.7, koruyucu aile yanında yaşayanlarda %12.9, kuruluştta yaşayan çocuklarda ise %43.5 olarak saptanmıştır. Koruyucu aile yanında yaşayan çocuklarda diğer ülkelerle karşılaştırıldığında daha az sorun davranış saptanmıştır.

İngiltere de Rutter A ölçeğil kullanılarak 5-15 yaş grubu koruyucu aile yanında yaşayan çocuklarla yapılan bir araştırmada çocukların %29 unda sorun davranış saptanmıştır (Rushton&Minnis,2002). Bu sorunlar öfke nöbetleri tutma ve dikkat eksikliğidir. Yine İngiltere de yapılan bir çalışmada çocukların % 39 unda sorun davranış saptanmıştır. Cinsel tacizin yaşandığı bir grupta CBCL kullanılarak yapılan bir başka çalışmada ise sorun davranışların görülme sıklığı %67 bulunmuştur. Kuruluştta yapılan çalışmalarda sorun davranışların görülme sıklığı çok daha yüksektir. Irak' ta Kürtler tarafından yapılan bir çalışmada kuruluştta yaşayan 24 çocuk koruyucu aile yanında yaşayan 30 çocukla karşılaştırılmış ve bakım

verenlere CBCL ve Travma Sonrası Stres Bozukluğu ölçekleri uygulanmıştır. Çalışma sonucunda Toplam Problem kuruluşta yaşayan çocuklarda koruyucu aile yanında yaşayan çocuklardan daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca Travma Sonrası Stres Bozukluğu da yuva çocuklarında daha sık görülmüştür. Koruyucu ailenin tedavi edici etkisinin olduğu çalışma sonucu vurgulanmıştır (Ahmad & Mohamad 1996).

Sonuç olarak kurum bakımı altında yaşayan çocukların, koruyucu aile ve öz ailesi yanında yaşayan çocuklardan daha fazla davranış ve duygusal sorunlar göstermekte olduğu araştırmamızdaki bulgular ve literatür doğrultusunda da desteklenmiştir. (Tablo 2,3,4)

6-18 Yaş Çocuk ve Gençlerin Öğretmen Bilgi Formu Sonuçları

Çocuk ve gençlerin öğretmenlerinden elde edilen Toplam Problem puan ortalaması kuruluşta yaşayan çocuklarda diğer iki gruba göre anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Öğretmenler de anneler/bakıcı anneler gibi kuruluşta yaşayan çocuklarda diğer iki gruba göre daha fazla sorun bildirmişlerdir.

Sorunların türüne bakıldığında ise Dışa Yönelim Sorunlarını öğretmenler, hem koruyucu aile hem de kuruluşta yaşayan çocuklarda aile yanında yaşayanlardan daha yüksek olarak bildirmiştir. Saldırgan Davranışlar alt testinden de hem koruyucu aile hem de kuruluşta yaşayan çocuklar yüksek puan alırken, Kurallara Karşı Gelme alt testinden kuruluşta yaşayan çocuklar yüksek puan almıştır.

İçer Yönelim Sorunları hem kuruluşta hem de aile yanında yaşayan çocuklarda koruyucu aile yanında yaşayan çocuklardan anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Anksiyete/Depresyon aile yanında yetişen çocuklarda yüksek olarak bildirilmiştir. Sosyal İçer Dönüklük ve Somatik Yakınmalar kuruluşta yaşayan çocuklarda yüksektir. Kuruluş çocuklarının okullarda daha pasif ve içlerine kapandıkları görülmektedir. Kendilerini ifade tarzlarının da

somatik sorunlarla ortaya çıktığı söylenebilir. Sosyal Sorunlar ve Düşünce Sorunları alt testlerinde ise her üç grup arasında anlamlı farklılık saptanmamıştır. Öğretmenler, hem koruyucu aile hem de kuruluştaki yaşayan çocuklarda Dikkat Sorunları belirtmişlerdir.

Yunanistan da 9-11 yaş grubu kuruluştaki yaşayan çocuklarla (N:41), aile yanında yaşayan çocukların (N:41) öğretmen değerlendirmesine göre yapılan karşılaştırmalı çalışmada öğretmenler kuruluştaki yaşayan çocuklarda daha fazla ruhsal sorun bildirmişlerdir. Dikkat eksikliği, hiperaktivite, sınıf aktivitelerine daha az katılım ve davranım bozukluğunun sıklıkla görüldüğünü saptamışlardır (Vorria ve ark, 1998). Heath ve ark.(1994) ise koruyucu aile yanında kalan çocukların da ciddi sorunları olduğunu, diğer öğrencilerle karşılaştırıldıkları zaman akademik başarılarının daha düşük olduğunu, okulla ilgili uygunsuz davranışların daha sık görüldüğünü, okula daha az devam ettiklerini ortaya koymuştur.

Eğitimin, yüksek risk grubu çocukların ruh sağlığını koruduğu bilinmektedir. Kurum bakımı ve koruyucu aile çocuklarında eğitim beklentisinin ve akademik başarı düzeyinin oldukça düşük olduğu belirtilmektedir (Rushton & Minnis,2002). Kuruluş çocuklarında okula devamsızlık sık görülmektedir. Oysa eğitim başarısı ruh sağlığı ve yaşam doyumu ile ilişkili bulunurken, eğitimsizlik; işsizlik, evsizlik ve tek ebeveynlik ile ilişkili bulunmuştur. Çocuklara okuyan, kitabın ve eğitimin önemini öğreten kişiler çocukların sağlıklı psikososyal gelişimleri için onları destekleyen koruyucu faktör olarak rol oynarlar. Tüm çocukları özellikle de risk altında olan kuruluş çocuklarını koruyucu aile çocuklarını okullarda tutmaya özen gösterilmeli ve bu konularda öğretmenlere destek verilmelidir.

2.7.2 Nolu “Öğretmenler, çocuklarda, koruyucu annelerden ve öz annelerden daha fazla sorun davranış bildirecektir” hipotezi Tablo2 ve Tablo3’deki toplam problem puanlarına incelendiğinde doğrulandığı görülmüştür. Ancak öğretmenler yuva ve yurttaki kalan çocuklar için

bakıcılarına göre daha az sorun davranış bildirmişlerdir.

11-18 Yaş Grubu Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği Sonuçları

YSR ölçeği kullanılarak gençlerin kendilerinden elde edilen puanların çocuk bakım sistemlerine göre puan ortalamaları karşılaştırıldığında; Toplam Problem, İçe Yönelim, Dışa Yönelim sorunları ile tüm alt test puan ortalamasının kuruluştaki yaşayan çocuklarda koruyucu aile ve kendi ailesi yanında büyüyen çocuklara göre anlamlı olarak yüksek olduğu saptanmıştır. Gençlerin kendi duygu, düşünce ve davranışlarını algılamaları ve değerlendirmeleri, anne ya da kendilerine bakım veren kişilerden ve öğretmenlerinden farklılık göstermektedir. Çalışmamızda gençler, annelerden ve öğretmenlerden daha fazla sorun bildirmiştir. Bu sonuç, ülkemizde yapılan diğer çalışmalarla da desteklendiği gibi (Erol, Şimşek 2000) yabancı yayınlarda da benzer sonuçlar vurgulanmıştır (Verhulst 1993). Bu sonuçlar anne –baba ve öğretmenlerin çocuklar büyüdükçe onları daha az tanıdıklarını ya da yaş ilerledikçe gençlerin kendilerini daha az ortaya koyduklarını düşündürmektedir.

Kurumda yaşayan gençler, Tablo4'te izlendiği gibi öz ailesi ve koruyucu aile yanında yaşayan gençlere göre daha fazla sorun davranış bildirmişlerdir.2.7.3 No'lu hipotezimiz bu bulgular ışığında desteklenmiştir.

İngiltere de McCann ve arkadaşları tarafından (1996) koruyucu aile bakımında olan 13-18 yaşları arasındaki 88 ergenle yürütülen çalışmada %67'sinin psikiyatrik bir bozukluğu olduğunu ve özellikle davranım bozuklukları gösterdiklerini ortaya koymuştur. Garland ve arkadaşları (2001) ise bakım veren aile ve gençlerden elde edilen bilgilere dayanarak çocukların %42 sinde psikiyatrik sorun saptamışlardır. Dikkat Eksikliği/ Hiperaktivite en sık görülen bozukluk olarak bulunmuştur. Auslander ve arkadaşları ise (2002) CBCL kullanarak yaptıkları çalışmada koruyucu aile yanında kalan gençlerin

%25 ile %31' inin İe yönelim ve Dışa Yönelim sorunlarında klinik düzeyde puan aldıklarını ortaya koymuştur. McMillen ve arkadaşları tarafından 317 koruyucu aile yanında yaşayan 17 yaş ergenlerle yapılan çalışmada (2004) gençlerin %61 inde yaşam boyu psikiyatrik sorun saptanmıştır. Bu gençlerin %62'si sorunlarının koruyucu aile sistemine girmeden önce başladığını belirtmişlerdir. İlaveten %37'si geçmişte psikiyatrik bir tanı aldıklarını vurgulamışlardır. Sorunların başlangıç zamanı ele alındığında İe Yönelim sorunlarının koruyucu aile sistemine girdikten sonra başladığı, Dışa Yönelim sorunlarının ise sisteme girmeden önce başlama eğiliminde olduğu saptanmıştır.

Araştırmalar, koruyucu aile bakım sisteminin kuruluşlardaki bakım sistemi ile pek çok açılardan farklılık gösterdiğini belirtmektedir (Rushton & Minnis,2002). Örneğin, bağlılık gelişimi, ebeveynin sürekliliği bağlamında gelişir. Koruyucu ailede ocuk, bakım veren kişiye kolaylıkla ulaşabilirken, kuruluşlarda bu süreklilik yoktur, vardiya sistemi içinde çalışılır ve çocuğun yaşı ilerledikçe farklı yerlerde bakımı sağlanır. Koruyucu ailelerde anne yerine geçen kişi ile ocuk arasında belirli bir yaş farkı vardır. Oysa kuruluşlarda çalışan personel ile ocuk arasında kimi zaman çok az yaş farkı gözlenmektedir. Bu durum tutumlarla ilgili sınır koymada ve duygusal ve cinsel sınırlamalarda da güçlük yaşanmasına neden olabilmektedir. 12 koruyucu aile ile 12 kuruluşta çalışan personelin karşılaştırıldığı İngiltere de yapılan bir çalışmada ((Rushton & Minnis,2002) koruyucu ailelerin daha ocuk odaklı olduğu, daha iyi fiziksel koşullara sahip oldukları ve daha çok toplum yaşantısı içinde olduklarını belirtmişlerdir. Gözlemler de, koruyucu ailelerin daha sıcak, sevecen, bilgi veren, açıklayıcı, daha kabul edici ve uygun davranış tutumları gösterdiği yönündedir. Çocuklar daha fazla erişkinlerle birlikte olabilmekte ve çevrelerinde daha fazla uyaran bulunmaktadır. Ancak zaman zaman koruyucu ailelerde de sorunlar yaşanmakta ve çocuklar aileden ayrılmak durumunda kalmaktadır. Uzun süreli koruyucu aile bakımı planlandığı halde işlemeyen bu sürecin %35' in de, kısa süreli planlanan birlikteliğin ise %10'unda kopma olduğu bildirilmiştir.

Sorun davranışları açıklayan faktörleri saptamak için uygulanan çoklu regresyon analizi sonuçları değerlendirildiğinde; her üç bilgi kaynağına göre anlamlı ve en yüksek etkinin bakım modelinden kaynaklandığı, yuva ya da yurt tipi bakımda sorun davranışların anlamlı olarak yükseldiği, koruyucu ailenin ise sorun davranışları azaltan bir model olduğu saptanmıştır.

Özetle, araştırmalar kurum bakımının çocukların ruh sağlığı açısından uygun olmadığını, bu sistemden koruyucu aile sistemine geçişin çocuğun gelişimini olumlu yönde etkilediği doğrultusundadır. Çocuk Hakları Sözleşmesine göre bütün çocuklar aile ortamında yetişme hakkına sahiptir, bu nedenle kurumlara ancak en son çare olarak ve kesinlikle gerekli olduğu durumlarda geçici olarak yerleştirilmeleri gerekir. Acilen yapılması gereken onları bu kurumlardan çıkarmak için tarih belirlemektir.

Koruyucu Aile Soru Formu Sonuçları

Çalışmaya katılan koruyucu anne-babaların yaş ortalaması 51.04 (Sd=8.9)'dür. Öğrenim durumları incelendiğinde, %50'sinin üniversite, %30'unun lise, %8'inin ortaokul ve %12'sinin ilkokul mezunu oldukları saptanmıştır.

Ailelerin genellikle cinsiyet tercihi yaptığı, ve bu tercihin kız çocuk doğrultusunda olduğudur. Benzer bulgu 1996 yılında Tok tarafından yapılan araştırma ile de desteklenmektedir. Çalışmamızda koruyucu ailelerin çocukların yaşları konusunda da tercih yaptıkları belirlenmiştir. Aileler küçük yaş grubunu tercih etmektedirler. Yine çalışmamızda koruyucu ailelerin korudukları çocukları yanlarına almaları "3-5 yaş" grubunda toplanmaktadır. Aileler, küçük yaş grubu çocukların kurum bakımının olumsuz etkilerinden daha az etkilendiklerini düşündüklerini belirtmektedirler. Örneklememizdeki çocuklar ağırlıklı olarak (%88.6) ilkokula devam etmektedir.

Koruyucu ailelerin bu hizmetteki temel amacı “yardım etmek” dir. Bu durum ailelerin gönüllük esasıyla hareket ettiklerini göstermektedir. Evlat edinme ikinci motive edici etkidir. Bu durum ailelerin koruyucu aile hizmetini evlat edinme hizmetine basamak olarak kullandıklarını da göstermektedir. Küçükakyüz ve arkadaşlarının (1995) yaptığı araştırmada elde edilen bulgular da bu sonucu desteklemektedir. Söz konusu araştırmada da ‘muhtaç çocuğa yardım etmek’ ağırlıklı olarak ortaya çıkmıştır.

Ailelerin %64.1'nin kendi öz çocuğu vardır. %35.9 ise çocuk sahibi değildir. Ailelerin bazıları kendi çocuklarından farklı cinsiyette bir çocuk istediklerini belirtmiştir. Çocuk sahibi olamayacağını anladıktan sonra koruyucu aile olma isteği %2.6' olarak belirtilmiş ve tahmin edilen aksine düşük olarak bulunmuştur. Çocuk sahibi olma veya olmamanın koruyucu aile olmayı çok etkilemediği görülmüştür. Ailelerin %36.8'i koruyucu aile konusunda bilgi sahibi olduğu zaman, %18.4'ü ise çocuklar büyüdüğünde koruyucu aile olmaya karar verdiklerini bildirmişlerdir.

Çocuğun tıbbi ve psikolojik gelişimi hakkında ailelerin %51.4 ü meslek elemanları tarafından bilgilendirildiklerini, %48.6'sı ise bilgilendirilmediklerini belirtmiştir. Bilgilendirilmediğini söyleyen ailelerin sayısı oldukça yüksektir. Oysa çocukla koruyucu aile arasında sağlıklı bir ilişki kurulabilmesi ve çocuğun sorunlarına ve güçlü yanlarına yönelik olarak ailenin nasıl bir tutum sergileyeceği konusunda hazırlıklı olabilmesi için çocuk hakkında eksiksiz bilgi verilmesi önemlidir. Çocuğun öz ailesi ile ilgili olarak koruyucu aileye bilgi verilmesi de önemlidir. Bir çok ülkede çocuğun koruyucu aile evini ilk ziyaretinde kendi anne-babasının yanında olması gibi planlamaların yapıldığı, bu sayede öz aile ve koruyucu ailenin birbirlerini tanıyarak olumlu bir etkileşim içinde olduğu İçağasıoğlu'nun (2001) Koruyucu Aile Hizmetinin Toplum Kalite Yönetimi Açısından Değerlendirilmesi isimli yazısında belirtilmiştir.

Koruyucu ailelerin %71.1'i çocuğun gelişimi ile ilgili bilgilendirildikleri halde çocukla yaşamaya başladıktan hemen sonra tıbbi kontrolden geçirdiklerini %67.6' sı kurumun bu konuda yol gösterici olduğunu belirtmiştir. Bu uygulama da olumlu bir sonuçtur. Erken değerlendirme, gelişimin her düzeyi için anahtardır. Sorunun bir an önce ele alınıp değerlendirilmesi ve çözüm yollarının araştırılması çok önemlidir. En tehlikelisi bekle-gör politikasıdır. Kendi kendine iyileşir, öğrenir yada aileye alışır düşüncesi zaten kuruluşlarda kendi başına kalan çocuklara hiç uygun değildir.

Koruyucu ailelerin büyük çoğunluğu (% 73) koruyucu aile kurumu konusunda sosyal hizmet uzmanı tarafından bilgilendirildiğini belirtmiştir. Bu oran bu meslek grubunun koruyucu aile hizmetinde etkin olduğunu göstermektedir. Ancak gelişmiş toplumlarda korunmaya muhtaç çocukların % 75'inin koruyucu aileler yanında yaşadığı düşünülürse, ülkemizde korunmaya muhtaç çocukların %2 'lere bile ulaşamadığı gerçeği daha fazla etkin olunması ve çaba gösterilmesi gereğini ortaya koymaktadır.

Ailelerin Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğüne Koruyucu aile olarak başvurmalarından en kısa bir ay en uzun iki yıl süre ile bekledikleri belirtilmiştir. Koruyucu aile prosedürü evlat edinme hizmetine göre daha az karmaşık olup, bekleme süresi de daha kısadır. Ülkemizde evlat edinme hizmetinin en kısa bekleme süresinin iki yıl olduğu düşünüldüğünde koruyucu aile hizmeti uygulama da daha işler bir hizmet olarak görülebilir.

Aileler koruyucu aile olmadan önce (%29.7) sadece bir kez çocukla bir araya gelmiştir. Bu sağlıklı aile-çocuk ilişkisi kurulması yönünde hizmetteki bir eksikliklerdir. Çocuğun koruyucu aile yanına yerleştirilmesine kesin karar verilmeden önce uyum sağlaması için yeterli süre tanınır ve bu sürede uzmanlar tarafından gözlenirse yanlış yerleştirme riski de azalmış olacaktır. Koruyucu Aile Yönetmeliğinde çocuğun aileye kesin yerleştirilmesinden önce birbirlerini tanıyabilecek kadar birlikte olabileceklerini sağlayacak bir sistem yoktur. Bu nedenle çocuğun yerleştirme işleminin tamamlanmasından önce

koruyucu aile evinde kalması pek mümkün olmamaktadır. Çalışmamızda görüşme genellikle kurum ortamında olmaktadır. Tok (1996) yaptığı araştırmada çocuğun koruyucu aileye yerleştirilmesi sırasında iki tarafın daha önceden bir araya gelmemesi nedeniyle güçlükler yaşandığı ve bu nedenle uyum sorunlarının ortaya çıktığını vurgulamıştır.

Araştırmamızda aileleriyle görüşen çocukların daha az davranış ve duygusal sorunlar gösterdiği saptanmıştır. Tabii ki bu durum cinsel taciz, şiddet gibi durumlar için geçerli değildir. Bu konuda kurumun etkin olması ve öz aile-çocuk-koruyucu aile arasında dengeyi sağlaması ve psiko-sosyal danışmanlık yapması gereklidir. Öz ailesiyle görüşen koruyucu aile çocuklarında daha az sorun davranışlarının görülmesi konusundaki 2.7.4. no'lu hipotez, Tablo7'de ortaya çıkan bulgular ışığında desteklenmiştir.

Çocukların büyük çoğunluğu koruyucu aile ile yaşamaya başladıktan hemen sonra diğer aile üyeleriyle tanıştırılmıştır. Oysa bu tanıştırma sürecinin yavaş olması, çocuğun öncelikle yeni anne babaya ve de varsa kardeşe alışması ve bağlanması sağlanmalıdır. Diğer aile üyeleri ile çocuk kademeli olarak tanıştırılmalıdır. Çocukların bazı durumlarda koruyucu ailelere ihtiyaçları yokmuş gibi bir tutum sergiledikleri ortaya çıkmıştır. Ailelerin yaşayabileceği sorunlar konusunda önceden bilgilendirilmeleri çok önemlidir. Aileler çocukları daha kolay kabul ettikleri halde çocuklar hatta gençler için bu durum çok daha karmaşıktır. Bu konularda aileye ve çocuğa destek olunması gereklidir.

Çocukların büyük çoğunluğu koruyucu aile yanına yerleştirildiğinde terk edilme korkusu yaşamıştır. Bu korkuyu bazı ailelerin desteklediği ve istenmeyen davranışlar sonucu tehdit unsuru olarak kullandıkları saptanmıştır. Oysa çocukların alıştıkları kuruluş ortamından ya da geldikleri yerlerden farklı olabilecek çevre koşulları, tutum, davranış, kurallar, sınırlar ve disiplin düşünülürse çocuğun yeni aileye ve düzene alışması için zamana

ihtiyacı olduğu ortadadır. Ailelerin sabırlı olması, güven uyandırması ve tutarlı olmaları çok önemlidir.

Çocukların büyük çoğunluğu duygularını rahatlıkla ifade ederken, % 16'sı duygularını ifade edememektedir. %13.9 yüz ifadesinden ve beden dilinden duygu ve düşünceleri anlayamamaktadır. Çoğunluğu kurum bakımından gelen bu çocuklar kurumda teke tek ilişki kurmamakta ve uyaranlardan yeterli ölçüde yararlanmamaktadırlar. Kurum bakımında çocuk sayısının fazlalığı, personel sayısının yetersizliği nedeniyle çocuklar pek çok farklı duyguyu ayırt edememekte ve dolayısıyla ifade etmekte de zorlanmaktadırlar. Personelin duygularını çocukların anlayabileceği şekilde cümlelerle konuşması (Örneğin; kızdım, şaşırdım sevindim) sağlanmalıdır.

Çocukların büyük kısmı korktuğunda ve üzüldüğünde kendisine en yakın hissettiği büyüklerin yanına gelerek rahatlatılmayı aramaktadır. Çünkü çocukların güven hissetmesi ve bağlanma duygusunun gelişmesine ihtiyaçları vardır. Ancak araştırma bulgularında çocukların bir kısmının korktuğunda ve üzüldüğünde yalnız kalmak istediği ve kendi kendini yatıştırdığı saptanmıştır. Bu durum yuva ortamının getirdiği bir sonuçtur. Yuvalarda çocukların sevgiye vücut yakınlığına ihtiyaçları varken, bütün bunları sağlayacak bir anne varlığından yoksundurlar. Sadece temizlik, beslenme gibi ihtiyaçlarını karşılayabilen az sayıdaki bakıcılarla izole bir şekilde yaşamakta ve anlamlı, yakın bir ilişki kuramamaktadırlar.

Koruyucu ailelerin %76.3 'ünün çocuklarla ilk kez yuvada karşılaşmış oldukları düşünüldüğünde, koruyucu aile ile yaşamaya başlayan çocukların ilk zamanlarında bir takım psikolojik sorunlar (tekrar yuvaya dönme korkusu ile kendini sevdirmeye çabaları, parmak emme, altını ıslatma, karın ağrısı gibi psiko-somatik bozukluklar, uyku ve konuşma bozukluğu vb.), beslenme sorunları (çok yemek yeme, yemeği red etme, yeme bozukluğu), fiziksel sorunlar (diş sağlığı, parazit ve cilt sorunu) baş gösterdiği duruma karşılık sadece %10.3'ünün hiçbir sorunu olmadığı saptanmıştır. Yuvadan aile

ortamına geçiş süreci yaşayan bu çocuklarda bedensel ve ruhsal düzeninin bozulması oldukça normaldir. Aynı durum İspanya'da ocuk ve Ergen Sağlığı Enstitüsünde Olivan Gonzalvo (2002) tarafından yapılan araştırmaya da konu olmuş ; koruyucu aile hizmetinden yararlanan çocukların her geçen sene sağlık problemlerinin artığı, karmaşık ve ciddi fiziksel, zihinsel, gelişim sorunlarının yüksek oranda görüldüğü belirtilmiştir. Bu nedenle çocuklara terapitik, psikiyatrik, dermatolojik, fizyolojik, dental, beslenme, bağışıklık sistemi ile ilgili sağlık hizmetlerinin sağlanması, belli aralarla tekrarlanması ve çocukların bir bütün olarak sağlıklarının izlenmesi gerekliliği ortaya konulmuştur. Ailelerin çoğunluğu koruyucu aile olduklarını komşulara söylemiştir. Bu da bu hizmeti koruyucu ailelerin gizlemediklerini gösteren olumlu bir göstergedir. Ancak koruyucu aile olduklarını gizleyenler, toplumda bu hizmetin yeteri kadar bilinmemesi, çevrenin koruyucu aileyi ve çocuğu yadırgayarak olumsuz tepkiler vermesi, çocuğun dışlanması korkusu ve bu durumun ocuk üzerinde yaratacağı psikolojik baskı nedeniyle çevrelerine koruyucu aile olduklarını söylemediklerini belirtmişlerdir. Bu gibi konularda toplumun bilinçlendirilmesinin önemi ortadadır.

Koruyucu ailelerin büyük çoğunluğu çocuğun korumaya muhtaç olduğunu okuluna beyan etmiştir. Koruyucu ailelerin %41.9'u çocuğun soyadının farklı olması nedeniyle okulda sorun yaşadığını belirtmiştir. Ailelerin yarısından fazlası çocuğun sosyal hizmet uzmanı ile görüşmesinin olumlu davranış değişikliği yaratmadığını belirtmiştir. Bu durumun ailelerin kurum tarafından denetlenmek istememeleri ve sosyal hizmet uzmanlarının ev ziyaretleri yapmasındaki olumsuz duygularından kaynaklandığı düşünülebilir. Resmi araçla aile ziyaretlerinin yapılması gibi formal ilişkiler ocuk ve aileyi tedirgin etmektedir. Sosyal hizmet uzmanının denetleyici bir rol stlenmeyip, ailenin sorunlarına yardımcı olan onlara yol gösteren ve destek olan bir kişi olarak algılanması sağlanmalıdır.

Ailelerin bir kısmı çok bunaldığında çocuğu geri vermeyi düşündüklerini ve bu yönde çocuğa sözel veya sözel olmayan mesajlar verdiklerini

belirtmişlerdir. Çocukların ise bu mesajlara yönelik evi terk etmekle aileyi tehdit etmek, saldırgan davranışlarda bulunmak, korku, üzüntü tarzında cevapları olmuştur. Öz aile çocuğunu kızdığı yada bunaldığı zaman nasıl geri veremiyorsa koruyucu ailenin de bu durumda geri vermeyi bir tehdit olarak kullanması çocuğun o aileye bağlanmasını ve güvenmesini engellenmektedir. Bir süre sonra benzer tehditleri çocukta yapmaktadır. Tüm bu gibi konularda aile ve çocuğa destek olmak önem kazanmaktadır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1 SONUÇLAR

- Koruyucu aileler çocuk alırken yaş ve cinsiyet tercihi yapmıştır. Daha çok küçük yaş grubu çocukları ve cinsiyet olarak kız çocukları tercih etmişlerdir.
- Koruyucu ailenin öz çocuğunun olması veya olmamasının koruyucu aile olma kararını beklenenin aksine etkilemediği, daha çok ailelerin bu hizmet konusunda bilgilendirmelerinin karar vermelerinde etkili olduğu görülmüştür. Bu sonuç dikkate alındığında koruyucu aile olma kararının verilmesinde hizmetin topluma tanıtılmasının ne kadar önemli olduğu sonucu ortaya konmuştur.
- Çocuklarda bakım sistemlerine göre sorun davranışlar karşılaştırıldığında; Toplam Problem puan ortalamasının Çocuk Yuvası/Yetiştirme Yurdunda büyüyen çocuklarda koruyucu aile ile kendi ailesi yanında büyüyen çocuklara göre anlamlı olarak yüksek olduğu saptanmıştır. Diğer bir deyişle kurum bakımı altında yaşayan çocuklarda daha fazla sorun davranış saptanmıştır. Bu sonuç kurum bakımının çocuklar için ne kadar olumsuz bir hizmet olduğunu bir kez daha ortaya çıkarmıştır.
- Koruyucu aile ve kendi ailesi yanında büyüyen çocukların toplam problem puanı arasında ise anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Bu durum ülkemizin kültürel yapısına paralel koruyucu ailenin çocuğu kendi çocuğu gibi benimsemesi nedeniyle meydana gelen olumlu bir gelişmedir.

- Çocuk ve gençlerin öğretmenlerinden elde edilen Toplam Problem puan ortalaması kuruluştaki yaşayan çocuklarda diğer iki gruba göre anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Öğretmenler de anneler/bakıcı anneler gibi kuruluştaki yaşayan çocuklarda diğer iki gruba göre daha fazla sorun bildirmişlerdir. Ancak öğretmenler yuva ve yurttaki kalan çocuklar için bakıcılarına göre daha az sorun davranış bildirmişlerdir. Öğretmenlerin çocukları daha uzun süreli tanınması ve bakıcıların sürekliliğinin olmaması ve sık sık değişmesi, çocukları çok iyi tanıyamamaları bu sonuca neden olabilir.
- Öğretmenler, çocuklarda, koruyucu annelerden ve öz annelerden daha fazla sorun davranış bildirmiştir. Bunun nedeni okul ortamında öğretmenlerin çocukları karşılaştırma imkanının bulunması, eğitim seviyelerinin yüksek olması, çocukların davranışlarını objektif olarak değerlendirebilmeleri olabilir. Buna karşılık aileler çocuklarla ilgili sorunlara subjektif olarak yaklaşmakta bu da daha az sorunu tespit edebilmelerine neden olmaktadır.
- Gençlerin kendi duygu, düşünce ve davranışlarını algılamaları ve değerlendirmeleri, anne ya da kendilerine bakım veren kişilerden ve öğretmenlerinden farklılık göstermektedir. Çalışmamızda gençler, annelerden ve öğretmenlerden daha fazla sorun bildirmiştir. Bu sonuçlar anne-baba ve öğretmenlerin çocuklar büyüdükçe onları daha az tanıdıklarını ya da yaş ilerledikçe gençlerin kendilerini daha az ortaya koyduklarını göstermektedir.
- Kurumda yaşayan gençler, öz ailesi ve koruyucu aile yanında yaşayan gençlere göre daha fazla sorun davranış bildirilmişlerdir. Araştırmalar kurum bakımının çocukların ruh sağlığı açısından uygun olmadığını, bu sistemden koruyucu aile sistemine geçişin çocuğun gelişimini olumlu yönde etkilediğini göstermektedir.

- Çocuğun tıbbi ve psikolojik gelişimi hakkında bilgilendirilmediğini söyleyenlerin sayısı yüksektir. Bu durum koruyucu ailelerin çocuğu aldıkları kuruma ve koruyucu aile sistemine karşı tereddütle yaklaşımlarına sebep olmaktadır.
- Koruyucu ailelerin bu hizmetteki temel amacı “yardım etmek” olarak ortaya çıkmıştır. Bu durum ailelerin gönüllülük esasına dayalı bir tutum sergilediklerini göstermektedir. Evlat edinme amacı ikinci motive edici etkindir. Bu ailelerin koruyucu aile hizmetini evlat edinme hizmetine basamak olarak kullandıkları söylenebilir. Bu oranın düşük olması koruyucu hizmetinin eski yıllara oranla daha iyi anlaşılacak artık evlat edinme hizmeti ile karıştırılmadığını ve koruyucu ailelerin çocuğu bir aile ortamı içerisinde hizmet verilecek bir birey olarak algılamaları olumlu bir gelişmedir.
- Aileler koruyucu aile olmadan önce sadece bir kez çocukla bir araya gelmiştir. Bu durum sağlıklı aile-çocuk ilişkisi kurulmasında sistemin bir eksikliğidir.
- Koruyucu ailelerin çoğunluğu çocukla yaşamaya başladıktan sonra çocuğu tıbbi kontrolden geçirdiklerini ve bu konuda kurumun yol gösterici olması uygulamada olumlu bir sonuçtur.
- Çocukların %82.4'ünün öz ailesi hayattadır. Bu çocukların bir kısmı öz ailesi ile görüşmemektedir. Öz ailesiyle görüşen çocuklarda daha az sorun davranış ortaya çıkmıştır. Her iki aile arasında bocalayan ve bir tarafı daha az kabullenen çocuk ve aynı zamanda öz aile-çocuk- koruyucu aile arasında kurumun etkin olması, dengeyi sağlaması ve psiko-sosyal danışmanlık yapması gereklidir.
- Ülkemizde halen koruyucu aile bakımı ile ilgili çok yol alınması gerektiği ortadadır. Koruyucu aile, evlat edinme ve koruma altındaki

çocuklarla ilgili Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu'nda olmasına rağmen Psikoloji, Sosyoloji gibi bölümlerde öğrencilere yönelik bu konuda okutulan ders ve eğitim yoktur. Koruyucu ailelerin daha iyi eğitilmesi için yeterli yetişmiş meslek elemanına gereksinim vardır.

- Araştırmamızda koruyucu ailelerin çocuğa oldukça yakın davranarak kimi zaman kendi çocuklarından daha ilgili davranarak kendisini bir aile üyesi olarak hissetmesi yönünde çabaladıkları ve bu duyguyu yapılan görüşmede yansıttıkları görülmüştür. Bir kısım aile ileride çocukları evlat edinebileceğini de belirtmektedir. Yurtdışındaki bir çok uygulamada profesyonel koruyucu ailelerin çocukla fazla duygusal bağ kurmadan bu hizmeti meslek olarak benimsedikleri görülmektedir. Bu konuda ülkemiz koşulları da göz önüne alınarak hizmet standardının belirlenmesi ve ailelerin belirlenecek hizmet standardına uygun olarak eğitilmesi gerekmektedir.

5.2. ÖNERİLER

- Araştırmanın daha geniş bir gruba uygulanarak verilerin tekrar sınanması sağlanmalıdır.
- Koruyucu aile adaylarının çocuk almadan önce ana-baba eğitimi almaları, koruyucu aile kurumu konusunda yeterli bilgiye sahip olmaları ve çocuğun geçmiş aile yaşantısı ile ilgili bilgilendirilmesi sağlanmalıdır.
- Koruyucu aileye alınmadan önce çocukların bedensel, bilişsel, sosyal ve ruhsal açıdan değerlendirmeleri yapılmalı ve belirli aralarla bu değerlendirmeler yinelenmelidir.
- Araştırmada koruyucu ailelerin çocuğun gelişimi ve psiko-sosyal durumu konusunda yeteri kadar bilgilendirilmedikleri ve önceden birbirlerini tanıyabilecek kadar bir araya gelemedikleri ortaya çıkmıştır. Bu nedenle ailelerin çocuk hakkında yeterli ve tam bilgiye sahip olmaları ve çocukla birlikte yaşamaya başlamadan önce birbirlerini tanıyacak sürede bir araya gelme çalışmaları yapılmalıdır.
- Koruyucu aile bakımı sevgi ve şefkate gereksinimi olan her çocuk için uygundur. Koruyucu aile uygulamasının başarısı uygun çocuk ve uygun ailenin seçimine bağlıdır. Bu konuda verilen hizmetin geliştirilmesi ve daha profesyonel olarak yapılması gereklidir.
- Koruyucu aile bakımı, öz ailenin yerine geçen bir hizmet türü değildir. Kimsesiz çocukların yanı sıra, ailesi olan ve çeşitli nedenlerle bir arada yaşayamayan çocukların geçici olarak bakıldığı bir hizmet modelidir. Öz ailenin sorunlarını giderici yönde çalışmalar yapılmalı ve amaç çocuğun öz ailesine geri dönüş olmalıdır. Çocuk koruyucu ailenin yanında iken öz ailesiyle görüşmeli duygusal bağını devam ettirmelidir.

Koruyucu aile burada sistemin bir parçasıdır. Ülkemizde yıllarca yapılan uygulamadaki yanlış anlayış sonucu koruyucu aile hizmeti öz ailenin yerine geçen bir kurumsal temele oturtulmuştur. Bu durum nedeniyle evlat edinme hizmeti ile karıştırılmakta ve sorunlar yaşanmaktadır.

- Koruyucu ailenin görev tanımı yapılarak hizmetteki rolü tam olarak belirlenmelidir. Koruyucu aile çocuğun öz ailesi sınırlarına girmemeli yada öz ailesi gibi davranmamalıdır. Her iki aile çocuğun yüksek yararı için işbirliği yapmalıdır. Kurum burada aracıdır. Bu sistemin işleyişinden sorumludur.
- Koruyucu ailelerle grup çalışması yapılmalı, ortak sorunları olan bu aileler bir araya gelmeli ve sorunlarını paylaşma olanağı bulmalıdırlar. Ailelere yapılacak böyle bir hizmet ile çocukları hakkında yada çevreden gelen tepkilerle ilgili sorunlar paylaşılıp çözüm yolları konusunda yardımcı olunabilir. Ne yazık ki ülkemizde böyle bir çalışma yoktur. En kısa zamanda koruyucu aileleri bir araya getirecek bir dernek kurulması yararlı olacaktır.
- Koruyucu aile ile yaşamaya başlayan ve bu değişikliği anlayamayan çocuk için uyum çalışmaları yapılmalı, başlangıçtan itibaren çocuğun psikolojik destek alması ve bunun süreç içerisinde devam etmesi sağlanmalıdır.
- Koruyucu aile hizmetine alınmadan önce her çocuğun başlangıçta ve düzenli aralıklarla sağlık kontrolleri, zihinsel, sosyal ve ruhsal değerlendirmeleri kurum aracılığı ile yapılmalıdır.
- Koruyucu aile hizmetinden yararlanan çocuğun yetenekleri doğrultusunda çeşitli sosyal etkinliklerden (spor, müzik, edebiyat, satranç gibi) ücretsiz olarak yararlanması, özel eğitim alması yada

dershaneye gitmesi gereken çocuklar için kurum ücretsiz olanaklar sağlamalıdır.

- Çocuğun koruyucu aile ile birlikte zaman geçirmesi önemlidir. Bu nedenle birlikte gidilecek tatil için kurum yardımcı olmalıdır.
- Koruyucu aile kurumda görevli uzmanlarla sürekli ilişki içinde olmalı ve bilgi-alışverişinde bulunmalıdır. Uzmanın izleme ve denetleme amacıyla yapacağı aile ziyaretleri oldukça önemlidir. Araştırmada koruyucu ailelerin öncelikli olarak vurguladıkları konulardan biri olan bu ziyaretlerde gerekli rehberlik ve danışmanlık hizmeti verilmeli , ziyaret esnasında ailenin yada çocuğun tedirgin olmaması sağlanmalıdır.
- Koruyucu aile hizmetinin topluma tanıtımı çok önemlidir. Bu konuda başarılı kampanyalar düzenlenmelidir. Toplum tarafından bu hizmetin anlaşılması sonucunda yuvalarda bulunan durumu uygun çocukların hepsinin koruyucu ailelerce bakımı sağlanabilir. Bu konuda halen koruyucu aileye ödenen ücretin artırılması da motive edici bir faktör olacaktır.
- Ailelerin koruyucu aile olması için özendirici çalışmalar yapılmalıdır. Uzun ve gereksiz süreç ve işlemler olmamalı, Koruyucu Aile Yönetmeliği'nde bu konuda daha esnek ve olumlu olmalıdır.

Sonuç olarak sosyal hizmetler, sağlık, eğitim ve gönüllü kuruluşlarla işbirliği içinde çalışılması ve çocukların haklarının gözetilmesi toplumun kazancı olacaktır.

5.2.1 Koruyucu Ailelerin Önerileri

5.2.1.1 Yeni Koruyucu Aile Adaylarına Önerileri

- Çocuğun kurumdan aileye verilmeden önce sağlık kontrollerinin yapılması konusunda hassas olunmalıdır.
- Koruyucu aile hizmetini yürütebilmek için aşırı özverili, sevgi ve saygılı olunmalı. Koruyucu aile hizmeti ile ilgili en baştan yeterli bilgi edinilmeli, uzmanlarla bilgi-alışverişi içinde olunmalı, karşılıklı güven ve en başında çocuğun değerli olduğunu hissettirmelidir.
- Erken yaşlarda koruyucu aile olunmalıdır. İleri yaşlarda sorunlar yaşanabilmektedir. Çocuk küçük yaşta alınmalıdır ki yuva hastalığı bulaşmamış olsun.
- Öncelikle koruyucu aile olacak ebeveynler birbirlerini çok iyi tanımalıdır. Çünkü koruyucu aile olmakla yaşayacakları deneyim tüm hayatlarını değiştirecektir. Eğer hazır değilse hem kendileri hem de çocuğun yararı için koruyucu aile olmamalıdır.
- Çocukları kendi çocuklarından ayırt etmemelidirler.
- Çevreden gelebilecek tepkilere hazırlıklı olmalı, çocuğa ilk günden itibaren dürüst ve açık olunmalıdır. Koruyucu ailelerle tanışıp, onların deneyimlerinden yararlanmalıdır.

5.2.1.2 Ailelerin Yetkililere Önerileri

- Yetkililer koruyucu ailelere çocukla ilgili her türlü bilgiyi vermelidir. Çocuğun öz ailesiyle ilgili bilgiler koruyucu ailelere bildirilmelidir.
- Yetkililer koruyucu ailelere güvenmelidir. Çocuğun ve ailenin kontrol edilmesi aile ortamında da huzursuzluk yaratmaktadır.
- Çocuk koruyucu aileye verilmeden önce hazırlanmalı, bilgilendirilmeli ve psikolojik destek sağlanmalıdır.
- Çocuğun aile ile yaşamaya başlaması ile birlikte karşılaşılabilecek güçlükler konusunda bilgi verilmelidir.
- Şehir dışı geziler için kuruma haber verme prosedürünün daha kolay ve hızlı çalışacak şekilde değiştirilmesi gereklidir. Ayrıca çocuğun aile ile yurtdışına seyahat edebilmesi için pasaport alma hakkı olmalıdır.
- Medya aracılığıyla koruyucu aile sistemin tanıtılması gereklidir.
- Çocukların öz güvenleri eksik ve alt yapıları yetersizdir. Yuvalarda toplu bakım yerine çocuklar küçük gruplar halinde ayrılarak bakılırsa başarı ve güven daha fazla olabilir.
- Koruyucu aile olma süresi çok uzatılmamalıdır.
- Koruyucu aile konusunda toplumda seminer ve konferanslar düzenlenmelidir.
- Sağlık ve sosyal yönden destek arttırılmalıdır.

- Koruyucu aile ödenekleri günümüz yaşam koşullarına uygun hale getirilmelidir.
- Sağlık karnesine yazılan ilaçlar her bölgedeki eczanelerden alınabilmelidir.
- Koruyucu ailelere verilen kimliklerin işlevselliği artırılmadır. Sağlık hizmetlerinde koruyucu ailelere öncelik tanınmalıdır.
- Çeşitli kampanyalar düzenlenerek koruyucu aile hizmeti tanıtılmalı ve cazip hale getirilmelidir.
- Belli bir süre koruyucu aile yanında kalan çocuğun eğer öz ailesiyle ilişkisi yoksa koruyucu aileye evlat edinebilme konusunda yardımcı olunmalı ve bu konuda yasal düzenleme yapılmalıdır.
- Çocukların soyadı ile ilgili sorunları halledilmelidir.
- Rehber olarak bir kitapçık hazırlanmalıdır.
- Koruyucu aile hizmetinde çalışan sosyal hizmet uzmanı kontrol ziyaretlerini çocuğa hissettirmeden yapmalı , iletişim becerisi yüksek ve donanımlı olmalı. Bu meslek elemanları sürekli olmalı ve değişmemelidir.
- Çocuk özel eğitim görüyorsa bu konuda olanaklar ve öncelikler tanınmalıdır. Çocukların eğitiminde burs verilmelidir.
- Okullarda öğrencilere koruyucu aile konusunda bilgi verilmeli her çocuğa sizinde bir kardeşiniz olsun mesajı ile bu hizmet

tanıtılmalıdır. Bu sayede koruyucu aile yanında bulunan çocuklara karşı oluşmuş olan yanlış ön yargılar da ortadan kaldırılabilir.

- Koruyucu aile yapısı özendirilmelidir. Aile kanadı altına alınmamış hiçbir yuva/yurt çocuğu kalmamalıdır.
- Ülkemizde çocuk hasreti çeken bir çok aile ve yuvalarda da bir çok çocuk var. Bu ikiliyi bir araya getirecek sistem en kısa zamanda gerçekteşmelidir.

ÖZET

Koruyucu Aile Bakımı Altındaki Çocukların Ruh Sağlığı

Bu araştırmanın temel amacı, koruyucu aile yanında yaşayan çocukların davranış ve duygusal sorunlarını, koruyucu ailelerinden, öğretmenlerinden ve kendilerinden elde edilen bilgiler doğrultusunda belirlemektir. Diğer amacı ise, koruyucu aile yanında yaşayan çocukların ruhsal sorunlarını, kurum bakımı altında ve öz ailesi yanında yaşayan çocuklarla karşılaştırmaktır. Son amacı ise bakım modellerine göre sorun davranışların görülme sıklığını belirlemektir.

Bu amaçlar doğrultusunda Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü kayıtlarında bulunan ve Ankara'da yaşayan 6-17 yaşları arasında çocukları olan 39 koruyucu aile ile görüşülmüştür. Çocukların yaş ortalaması 10.7 dir, %33.3 ü erkek, %66.7 si kızdır. Ailelere "Koruyucu Aile Görüşme Formu", "6-18 Yaş Çocuk ve Gençlerde Davranış Değerlendirme Ölçeği" uygulanmış, çocukların öğretmenlerine "6-18 Yaş Çocuk ve Gençler için Öğretmen Bilgi Formu" gönderilmiş, ve gençlere "11-18 Yaş Grubu Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği" uygulanarak çoklu bilgi kaynaklarından bilgi elde edilmeye çalışılmıştır. Kontrol grubu olarak kullanılan yine SHÇEK'e bağlı ve Ankara ilinde bulunan ve kurum bakımı altında yaşayan 62 çocuk ile öz ailesi yanında büyüyen 62 çocuk yaş ve cinsiyet gibi değişkenler göz önünde bulundurularak olabildiğince eşitlenmeye çalışılarak benzer ölçekler kullanılarak karşılaştırılmıştır. Zihinsel ya da herhangi bir engeli olan çocuklar her üç grupta da çalışma dışı bırakılmıştır.

Araştırma sonucunda çoklu bilgi kaynakları temel alındığında ve bakım sistemlerine göre puan ortalamaları karşılaştırıldığında; Toplam Problem puan ortalamasının Çocuk Yuvası/Yetiştirme Yurdunda büyüyen çocuklarda koruyucu aile ve de kendi ailesi yanında büyüyen çocuklara göre anlamlı olarak yüksek olduğu saptanmıştır. Diğer bir deyişle kurum bakımı altında yaşayan çocuklarda daha fazla sorun davranış saptanmıştır. Koruyucu aile ve kendi ailesi yanında büyüyen çocukların toplam problem puanı arasında ise anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

Bakım modellerine göre çocuklarda sorun davranışların görülme sıklığı incelendiğinde; sorun davranışların görülme sıklığı öz aile yanında yaşayan çocuklarda %9.7, koruyucu aile yanında yaşayan çocuklarda %12.9, yuva- yurt gibi kuruluşlarda yaşayan çocuklarda ise %43.5 olarak bulunmuştur. Koruyucu aile yanında ve öz ailesi ile birlikte yaşayan çocuklar arasında sorun davranışların görülme sıklığı açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Ancak kuruluşlarda yaşayan çocuklarda sorun davranışların görülme sıklığı çok yüksektir.

Araştırmamız, kurum bakımının çocukların ruh sağlığı açısından uygun olmadığını, bu sistemden koruyucu aile sistemine geçişin çocuğun gelişimini olumlu yönde etkileyeceğini ortaya koymuştur.

Ayrıca, araştırmamızda öz aileleriyle görüşen koruyucu aile yanındaki çocukların, öz ailesiyle görüşmeyenlerden daha az davranış ve duygusal sorunlar gösterdiği saptanmıştır.. Bu sonuç çoklu bilgi kaynakları tarafından da

desteklenmiştir. Bu konuda kurumun etkin olması ve öz aile-çocuk-koruyucu aile arasında dengeyi sağlaması ve psiko-sosyal danışmanlık yapması gereklidir. Tabii ki cinsel taciz, şiddet gibi durumlar için daha ileri değerlendirmeler yapılmalı ve kararlar ona göre verilmelidir.

Sonuçlarımız koruyucu aile yanında yaşayan çocukların ruhsal sorunlarının, öz ailesi yanında yaşayan çocuklarla benzerlik gösterdiği doğrultusundadır. Çocuk Hakları Sözleşmesinde belirtilen çocuğun yüksek yararı göz önünde bulundurulduğunda, her çocuğun aile içinde yaşaması onun en doğal hakkıdır. Dolayısıyla öncelikle öz aileler desteklenmeli, herhangi bir sorun olduğunda koruyucu aile hizmeti devreye girmelidir. Ülkemizde bu sistemin geliştirilmesi, standartlarının belirlenmesine gereksinim vardır. Bu süreç içerisinde çeşitli mesleki disiplinlerin ve kuruluşların bir arada işbirliği içinde çalışması toplumun kazancı olacaktır.

Bu araştırma Ankara ilinde yaşayan 6-17 yaş arasında olan ve herhangi bir engeli olmayan koruyucu aile yanında yaşayan çocuklar ile sınırlıdır. Bu nedenle tüm koruyucu ailelere genellenemez ancak sonraki çalışmalara temel oluşturması açısından veri tabanı sağlamaktadır.

Bir koruyucu ailemizin dileği olan” koruyucu aile kanatları altına alınmamış hiçbir yuva/yurt çocuğunun kalmaması” dileğini bizde paylaşıyoruz.

Anahtar Sözcükler: Koruyucu aile, çocuk hakları, toplumsal kabul, etiketleme.

SUMMARY

Mental Health Problems Among Children in Foster Family Care System

The main aim of this study was to determine behavioral and emotional problems for Ankara sample of 6-17 year-olds, as reported by their foster parents, teachers and the children themselves. The other aim of the study was to identify the mental health problems of children in foster family care, in residential care systems and the children who live with their own families by comparing scores obtained from multiple sources. The third aim was to obtain data on the prevalence rates of problem behaviors in children from the three care systems by means of parent/caregiver reports.

39 foster families were interviewed by Foster Family Care Demographic Variables Form. Child Behavior Checklists (CBCLs) were also completed by the foster parents, caregivers of 62 children in residential care and the parents of 62 children who live with their own families. Teacher's Report Forms (TRFs) were completed by the teachers and Youth Self Report (YSRs) were completed by adolescents. The children with mental disabilities were excluded from this study.

Each instrument (CBCL, TRF, YSR) for children and adolescents was scored for eight cross-informant syndromes, plus Internalizing, Externalizing groupings of the syndromes and Total problems. When the total problem scores compared based on care systems, significantly higher total problem scores were obtained in children who are in residential care. However no significant differences were found on the total problem scores for the children who are in foster family care when compared with the children living with their own parents by comparing scores obtained from multiple sources.

The prevalence rate of total problems of the CBCL revealed a rate of 9.7% based on parent reports, 12.9 % based on foster family reports and 43.5 % based on caregiver reports in residential care system.

Also in our study we've found that children who were in touch with their own family when in foster care, had less emotional and behavioral problems than the children who were not in touch with their own family. However, this was not the same on the issues of sexual abuse and parental violence. When these kind of problems arise the institution should be sensitive to give the proper care, mental health support and mediation between the child and the parents.

Our final conclusion draws that there no significant difference between mental health problems of children living with foster families and the children living with their own families. When acted along with "child rights agreement" and when we keep the child's utmost benefit at the top of the list, it is found that encouraging foster parenting and putting standards at place, for this type of care is highly needed.

Key Words: Foster family, children rights, stigmatization, social acceptance

KAYNAKLAR

- ACHENBACH TM. (1991a). Manual for The Child Behavior Checklist/4-18 and 1991 Profile. University of Vermont, Department of Psychiatry, Burlington VT.
- ACHENBACH TM. (1991b). Manual for The Teacher's Report Form and 1991 Profile. University of Vermont, Department of Psychiatry, Burlington VT.
- ACHENBACH TM. (1991c). Manual for The Youth Self-Report and 1991 Profile. University of Vermont, Department of Psychiatry, Burlington VT.
- AHMAD & MOHAMAD K. (1996). The Socioemotional Development of Orphans in Orphanages and Traditional Foster Care in Iraqi Kurdistan. *Child Abuse and Neglect*, 20, 1161-1173.
- AKDUR R. (1996). Sağlık Bilimlerinde Araştırma ve Tez Yapma Rehberi ss:103-122.
- AKSAKOĞLU, G (2001). Sağlıkta Araştırma Teknikleri ve Analiz Yöntemleri, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, İzmir.
- Amerikan Çocuk Refahı Birliği (1962). Koruyucu Aile Bakımı Hizmeti ve Standartları (Çev:Kuntbay G.), S.S.Y.B-S.H.G.M Yayınları., Gürsoy Basımevi. 16 s.:13-14, Ankara.
- AKSAY Ö., ASLAN A.G., AYDIN S., BALCI B., BÜLUT V. (1996). Ailelerin Kurum Bakımındaki Çocuklarını Koruyucu Aileye Verme Vermeme ve Aynı Nakti Yardımla Çocuklarına Kendi Yanlarında Bakma Bakmama Davranışlarını Etkileyen Faktörlere İlişkin Bir Araştırma.Yayınlanmamış Lisans Tezi.H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu.
- ARNAZ Z. (1972) Koruyucu Aile Bakımındaki Çocuğun Gelişim Özellikleri , Ana Yoksunluğunun Çocuk Gelişimine Etkileri Açısından Koruyucu Aile Bakımının ,Kurum Bakımı İle Karşılaştırılmalı İncelenmesi , Öğretim Üyeliği Tezi H.Ü.Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu.
- AUSLANDER WF., McMILLEN JC.,ELZE D., THOMPSON R., JONSON-REID M., STIFFMAN A. (2005). Mental Health Problems and Sexual Abuse Among Adolescents in Foster Care Relationship to HIV Risk Behaviors and Intentions. Prevalence of Psychiatric Disorders Among Older Youths in The Foster Care System .*J.AM.Acad Child Adolesc.Psychiatry*,6,351-359.
- DANIŞOĞLU E. (1986). "Sosyal Hizmetler Açısından 5 Yıllık Kalkınma Planları ve Planlı Dönemde Sosyal Hizmet Uygulamaları" H.Ü S.H.Y.O. 25.Kuruluş Yılı Tebliği.

- DÜMENÇİ L., EROL N., ACHENBACH T., ŞİMŞEK Z (2004). Measurement Structure of The Turkish Translation of The Child Behavior Checklist Using Confirmatory Factor Analytic Approaches to Validation of Syndromal Constructs. *Journal of Abnormal Child Psychology*, **32**, 337-342.
- ELHÜSEYİNİ R., TAŞ S., DEMİR K.C., KONUK M., TURAN A.E. (1979). Koruyucu Aile Bakımının Kurum Bakımı İle Karşılaştırılmasına Dair Bir Araştırma . Yayınlanmamış Lisans Tezi H.Ü.Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu.
- EROL N., ARSLAN BL., AKÇAKIN M (1995). The adaptation and Standardization of the Child Behavior Checklist among 6-18 Year-Old Turkish Children. In J Sergeant (ed.), *Eunethydis: European Approaches to Hyperkinetic Disorder*. Zurich: Fotoratar. 97-113.
- EROL N., ŞİMŞEK Z. (1998) Türkiye Ruh Sağlığı Profili: Çocuk ve Gençlerde Ruh Sağlığı: Yeterlik Alanları, Davranış ve Duygusal Sorunların Dağılımı. In N. EROL, C.KILIÇ, , ULUSOY M., M KEÇEÇİ , Z ŞİMSEK. *Türkiye Ruh Sağlığı Profili Raporu,T.C. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü*, Eksen Tanıtım Ltd.Şti., s: 25-77, Ankara.
- EROL N., ŞİMŞEK Z (2000). Mental Health of Turkish Children: Behavioral and Emotional Problems Reported by Parents, Teachers and Adolescents. In N. Singh, J P Leung, A N Singh (eds.), *International Perspectives on Child and Adolescent Mental Health*. Elsevier Science Ltd. 223-247.
- FARMER E.,POLLOCK S. (1998) *Sexually Abused and Abusing Children in Substitute Care*. John Wiley and Sons,Chichester.
- FROST N., MILLS M., STEIN M. (1999) Understanding Residential Child Care. In: *Residential and Foster Family Care ; Child and Adolescent Psychiatry*, Ed: Rutter M., Taylor E. Fourth Edition, 359-369. Backwell Publishing, 359-360.
- GARLAND AF., HOUGH RL.,McCABE KM., YEH M., WOOD PA., AARONS GA.(2001) Prevalence Psychiatric Disorders in Youths Across Five Sectors of Care.*J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* **40**: 409-418.
- GOTTEMAN N. (2003). (gotteman.6@osu.edu) "Children in Foster Care: A Nursing Perspective on Research,Policy and Child Health Issues". <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/entrez>. Erişim Tarihi:21.08.2004
- GRACEY M. (2003). (m.gracey@optusnet.com.au). "The Challenge of Fostering Infants and Children" . <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/entrez>. Erişim Tarihi: 21.08.2004

- GÜLFİDAN Ş. (1991). İngiltere’de Aile, Aile Politikaları-Karşılaştırmalı Ülkeler Panoraması, s.:203-204, Ankara.
- GÜRKAN Ü. (1974).”Evlat Edinme ve Beslemelerin Hukuki Durumu”.Türk Hukuku ve Toplumunu Üzerinde İncelemeler. Türk Kalkınma Vakfı Yayını, s.: 163-205,Ankara.
- HAIGHT WL., GIORGIO G., BLACK JE. (2002). (wlhaight@uiuc.edu). "Understanding and Supporting Parent- Child Relationships During Foster Care Visits Attachment Research." <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/entrez>. Erişim Tarihi: 26.07.2004
- HEATH A.F., COLTON M., ALDGATE J. (1994) Failure to Escape: A Longitudinal Study of Foster Children’s Educational Attainment.*British Journals of Social Work*,**24**, 241-260.
- HEATHER N. TAUSSING , ROBERT B. CLYMAN, JOHN LANDSVERK. (2001).”Children Who Return Home From Foster Care: A 6-Year Prospective Study of Behavioral Health Outcomes in Adolescence” <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/entrez>. Erişim Tarihi: 26.07.2004
- HOBBS G. (1999) Abuse of Children in Foster and Residential Care. *Child Abuse and Neglect*,**23**,1239-1252.
- Hungary Minister of Social Affairs and Health (2003). ” Ordinance No.14/1989 on Legal Position of Foster Parents and The Amount of Foster Care Allowance.” <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/entrez>. Erişim Tarihi:20.07.2004
- JACKSON S.,MARTIN P.Y. (1998) Surviving The Care System:Education and Resilience. *Journal Of Adolescence*,**21**,569-583.
- LINDSAY M. (1999) The Neglected Priority:Sexual Abuse in Context of Residential Child Care.*Child Abuse Review* ,**8**,418.
- KOOLS S.(2003).(skools@itsa.ucsf.edu). “Self-Protection in Adolescents in Foster Care” <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/entrez>.Erişim Tarihi: 21.08.2004
- KOŞAR N. (1992). Sosyal Hizmetlerde Aile ve Çocuk Refahı Alanı . Ankara : Yargıçoğlu Matbaası .
- KÜÇÜKAKYÜZ Z., MUTLU E., ÖĞÜTOĞULLARI N., TANGLAY A. (1995). Koruyucu Aile Bakım Veren Ailelerin ve Korudukları Çocukların Bazı Özellikleri. Yayınlanmamış Lisans Tezi H.Ü.Sosyal Hizmetler Yüksek Okul.
- KUNTBAY G. (1962). Koruyucu Aile Bakımı Hizmeti ve Standartları . Amerikan Çocuk Refahı Birliği . SHÇEK Genel Müdürlüğü Yayınları .Ankara : Gürsoy Basımevi (1962)

- KÖNEN C. (1982). Türkiye’de Koruyucu Aile,Yasal Yönleri ve Uygulaması. Yayınlanmamış Lisans Tezi H.Ü.Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu.
- MCCANN J.B., JAMES A., WILSON S., DUNN G. (1996) Prevalence of Psychiatric Disorders in Young People in The Care System .*British Medical Journal*,**313**,1529-1530.
- MCMILLEN C., AUSLANDER W.,ELZE D., WHITE T.,THOMPSON R. (2003).”Educational Experiences and Aspirations of Older Youth in Foster Care.” <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/entrez>. Erişim Tarihi: 27.07.2003
- MCMILLEN J.C, BONNIE T.ZIMA,SCOTT D.L,AUSLANDER F.W.,MUNSON R.M, OLLIE T.M., SPITZNAGEL L.E. (2005) Prevalence of Psychiatric Disorders Among Older Youths in The Foster Care System .*J.AM.Acad Child Adolesc.Psychiatry*,**44:1**,88-95.
- MCNICHOL T. (2003). “Parental Substance Abuse and The Development of Children in Family Foster Care”<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/entrez/query.fcgi>. Erişim Tarihi: 22.08.2004
- MILLAN S.E, PINDERHUGHES E.E.(2000) Factors Influencing Maltreated Children’s Early Adjustment in Foster Care.*Development and Psychopathology*,**12**,63-81.
- MINTY B. (1999) Outcomes For Long-Term Foster Family Care.*Journal of Child Psychology and Psychiatry*,**40**,991-999.
- OLIVAN GONZALVO G. (2002).(DROLIVAN@santandersupernet.com). ”Professional Health Care For Foster Care” <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/entrez>. Erişim Tarihi: 25.07.2004
- QUINTON D.,RUSHTON A.,DANCE C., MAYES D. (1998) *Joining New Families:A Study Adoption and Fostering in Middle Childhood*. Wiley,Chichester.
- RANDAZZO KV.,LANDSVERK J., GANGER W. (1991)”Three Informants Report of Child Behavior:Parents,Teachers, and Foster Parents.” <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/entrez>. Erişim Tarihi: 20.07.2004
- RUSHTON A., MINNIS H. (2002). ” Residential and Foster Family Care “ In: *Child and Adolescent Pschiatry*, Ed: Rutter M., Taylor E. Fourth Edition, 359-369. Backwell Publishing).
- ROWE J. (1984) “Long-Term Foster Care” In: *Residential and Foster Family Care ; Child and Adolescent Pschiatry*, Ed: Rutter M., Taylor E. Fourth Edition, 359-369. Backwell Publishing, 362.

- ROY P., RUTTER M., PICKLES A. (2000) Institution Care Risk From Family Background or Pattern Of Rearing? *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, **41**, 139-149.
- Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı- Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü (SSYB-SHGM). (1963). *II. Sosyal Hizmetler Milli Konferansı*. SSYB Yayını **25**, Ankara.
- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu. (24.05.1983), sayı: 2828.
- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Koruyucu Aile Merkez Bürosu (1993).
- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Koruyucu Aile Yönetmeliği (14.10.1993), sayı: 21728.
- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü (SHÇEK Genel Müdürlüğü). (2004). *Aile ve Çocuk Hizmetleri Daire Başkanlığı Verileri*.
- Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği (1994). "4. Ulusal Sosyal Hizmetler Konferansı Koruyucu Aile Çalışma Ön Raporu" SHU Derneği Yayını.
- TOK Ö . (1996). Koruyucu Aile Hizmeti Standartları ve Ülkemizdeki Durumu . Yüksek Lisans Tezi H.Ü. Yüksek Okulu.
- TRISELIOTIS J. (2000). *Delivering Foster Care*. British Agencies for Adoption and Fostering, London.
- TÜLAY M.Ş. (1972). "Türk Aile Sistemi İçinde Koruyucu Ailenin Yeri ve Önemi". *Sosyal Hizmet Dergisi* **5** (8), s.: 2.
- ULUÇ Ö.F. (1997). *Psikososyal ve Hukuksal Açından Koruyucu Aile Bakımı* . Ankara , Atilla Yayıncılık.
- VERHULST FC., ACHENBACH TM., FERDINAND RF., KASIOUS MC. (1993) Epidemiological Comparisons of American and Dutch Adolescents Self Report. *Journal of The American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, **32**, 1135-1144.
- VORRIA P., RUTTER M., PICKLES A., WOLKING S., HOBBSBAUM A. (1998) A Comparative Study of Greek Children in Long Residential Group Care and in Two-Parent Families. I. Social, Emotional and Behavioral Differences. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* **39**, 225-236.
- ZIGLER E.F., HALL N.W. (2002) " Child Development and Social Policy Theory and Applications" Mc.Graw Hill , Higher Education, page:59-82.
- ZIMA B.T. (1999) Psychotropic Medication Use Among Children in Foster Care: Relationship to Severe Psychiatric Disorder. *American Journal of Public Health*, **89**, 1732-1735.

EKLER

EK 1 KORUYUCU AİLE SORU FORMU

Ülkemizdeki koruyucu aile hizmetinin gelişmesi amacıyla şu anda Ankara da koruyucu aile hizmeti sunan siz değerli annelerin deneyimlerinden yararlanmak ve görüşlerini almak istiyoruz. Bu görüşleriniz koruyucu aile ¹hizmetinin ülkemizde yaygınlaştırılmasına ışık tutacaktır.

Konu ile ilgili soruları yanıtladığınız için şimdiden teşekkür ediyoruz.

Koruyucu Annenin Adı Soyadı :
Çocuğun Adı Soyadı : Anket No :
Adres : Tarih :
Anketi Uygulayan :

1- Çocuğun yaşı : ()

2- Cinsiyeti : Erkek () , Kız ()

3- Çocuk alırken cinsiyet tercihi yaptınız mı ?

a. () Evet b. () Hayır

4- Evet ise a. () Kız b. () Erkek

5- Çocuk alırken yaş tercihi yaptınız mı ?

a. () Evet b. () Hayır

6- Evet ise hangi yaşlar arasında bir tercih yaptınız ?

a (1-3 yaş) b (3-5 yaş) c (5-12 yaş) d (12-15 yaş) e (15-18 yaş)

7- İlk tanıştırdığınız çocuğa mı koruyucu aile oldunuz ?

a.() Evet b.() Hayır

8- Başvurudan ne kadar süre sonra koruyucu aile olabildiniz ?

9- Koruduğunuz çocuktan başka kendi çocuğunuz var mı ?

a. () Evet b. () Hayır

¹ Hazırlayanlar Seval Üstüner , SHÇEK Fatma Üçer Çocuk ve Gençlik Merkezi , Neşe Erol , Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi , Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları AD (2004)

10- Evet ise ;

Cinsiyet Doğum Tarihi Öğrenim durumu Medeni Durumu

- 1.Çocuk
- 2.Çocuk
- 3.Çocuk
- 4.Çocuk

11- Koruyucu aile olmaya ne zaman karar verdiniz ?

- a () Çocuklarım büyüdüğünde
- b () Çocuk sahibi olamayacağımı fark ettiğimde ,
- c () Aile durumumuz düzeldiğinde ,
- d () Koruyucu aile hizmeti konusunda bilgi sahibi olduğumda ,
- e () Diğer (Belirtiniz)

12- Ne zamandan beri koruyucu ailesiniz ? (Ay,Yıl)

13- Daha önce başka bir çocuğun koruyucu ailesi oldunuz mu?

- a. () Evet
- b. () Hayır

14- Evet ise ; daha önce koruyucu aile olduğunuz çocuğun durumu ne oldu ?

- a () Öz ailesine geri döndü ,
- b () Yuvaya geri döndü ,
- c () Yakınlarından birinin yanında yaşamaya başladı ,
- d () Bilgim yok ,
- e () Diğer (Belirtiniz)

15- Çocukla ilk karşılaşmanız nerede oldu ?

- a () Yuvada ,
- b () Ofiste ,
- c () Hastanede
- d () Öz ailesinin yanında ,
- e () Diğer (Belirtiniz)

16- Çocuk ile sizi ilk kez kim tanıştırdı?

- a () Sosyal hizmet uzmanı ,
- b () Bakıcı anne ,
- c () İdareci ,
- d () Çocuğun bir yakını ,
- e () Diğer (Belirtiniz)

17- Koruyucu aile kurumu konusunda kim tarafından bilgilendirildiniz ?

- a () Sosyal hizmet uzmanı ,
- b () Bakıcı anne ,
- c () İdareci ,
- d () Çevreden ,
- e () Diğer (Belirtiniz)

18- Çocuğun gelişimi (tıbbi,psikolojik) ile ilgili olarak bilgilendirildiniz mi ?

a () Evet b () Hayır

19- Çalışıyor musunuz ?

a () Evet ise aşağıdakileri yanıtlayınız b () Hayır
Nerede çalışıyorsunuz ?.....
Mesleğiniz ?.....

20- Çocuğa koruyucu aile olduğunuz zaman çalışıyor muydunuz ?

a () Evet b () Hayır

21- Evet ise ; işyerinizin koruyucu aile olduğunuzdan haberi oldu mu ?

a () Evet b () Hayır

22- Koruyucu aile olduktan sonra çalıştığınız işyerinden çocuğunuzla birlikte olmak için belirli bir süre izin aldınız mı ?

a () Evet –Ne kadar süre..... b () Hayır

23- Evet ise ; ne gibi tolerans ve kolaylıklar sağlandı ?

24- Siz çalışırken çocuğa kim bakıyor ?

a () Bakıcı ,
b () Bir yakınım
c () Evdeki diğer bireyler ,
d () Kreşe/okula gidiyor,
e () Diğer (Belirtiniz)

25- Çocuk kreşe /okula gidiyorsa ; koruyucu aile olduktan ne kadar süre sonra kreşe/okula verdiniz ?

a () Bize geldikten hemen sonra ,
b () Bir ay sonra
c () İlk altı ay içerisinde ,
d () Bir yıl sonra ,
e () Diğer (Belirtiniz)

26- Çocuğun kreşe/okula başladığında aşağıdakilerden hangilerini yaşadınız ?

a () İlk etapta bir uyum sağlayamadı
b () Hemen uyum sağladı ,
c () Daha önce de böyle bir ortam içerisinde olduğundan zorlanmadı ,
d () Hala uyum zorlukları çekiyoruz ,
e () Diğer (Belirtiniz)

27- Çocuk diğer aile üyeleriniz ile ne zaman tanıştı ?

- a () Bizimle yaşamaya başladığı anda ,
- b () Gelmesini takip eden bir ay içerisinde ,
- c () İlk üç ay içerisinde ,
- d () İlk altı ay içerisinde ,
- e () Diğer (Belirtiniz)

28- Koruyucu aile olmadan önce olası güçlükler konusunda bilgilendirildiniz mi?

- a. () Evet
- b. () Hayır

29- Evet ise ; ne tür konularda bilgilendirildiniz ?

- a () Koruyucu aile olduktan hemen sonra yaşanacak uyum problemleri ile ilgili ,
- b () Çocuğun yeni bir ortama girmesiyle birlikte yaşayacağı uyum problemleri ile ilgili ,
- c () Çocuğun psikolojisi ve fiziksel durumu ile ilgili ,
- d () Çocuğun öz ailesi ile görüşmesi sonrasında yaşanacak olası güçlükler ile ilgili
- e () Diğer (Belirtiniz)

30- İlk başvuruda ne tür bilgiler verildi ?

- a () Koruyucu aile yasal süreci hakkında ,
- b () Koruyucu aile hizmetinden yararlanacak çocuklar hakkında ,
- c () Koruyucu aile hizmeti verebilecek aileler hakkında ,
- d () Bugüne kadar koruyucu aile kurumu ile ilgili olumlu ve olumsuz örnekler hakkında, e () Diğer (Belirtiniz)

31- Çocukla birlikte aynı evde yaşamaya başlamadan önce kaç kez bir araya geldiniz ?

- a () Bir kez
- b () İki kez
- c () Üç kez
- d () Üçten fazla
- e () Birçok kez

32- Çocuğu ilk gördüğünüzde aşağıdaki duygulardan hangilerini hissettiniz ?

- a () Çok mutlu oldum ,
- b () Kaygılandım ,
- c ()
- d ()
- e ()

33- Çocuğun neler hissettiğini düşündünüz ?

- a () Korktu ,
- b () Çekindi ,
- c () Sevindi ,
- d () Ağladı ,
- e () Diğer (Belirtiniz)

34- Çocuk evinize , kuruma ait herhangi bir eşya yada kıyafet ile mi geldi?

a. () Evet b. () Hayır

35- Evet ise ; Ne getirdi ?

a () Oyuncaklarını ,
b () Öz ailesinin kendisine verdiği bir eşyasını ,
c () Kurumda edindiği bir eşyasını ,
d () Sahip olduğu şeylerin hepsini getirmeyi istedi ,
e () Diğer (Belirtiniz)

36- Çocukla birlikte olmaya başladığınızda , çocuğu tıbbi kontrolden geçirdiniz mi ?

a. () Evet b. () Hayır

37- Her hangi bir sağlık uzmanına başvurduunuz mu ?

a. () Evet b. () Hayır

38- Kurum size bu konularda yol gösterici oldu mu ?

a. () Evet b. () Hayır

39- Koruyucu aile olduktan sonra çocuktan istek geldiyse kurum ziyareti yapıldı mı?

a. () Evet b. () Hayır

40- Koruduğunuz çocuk yanınıza ilk yerleştiği zaman ne gibi sorunlarla karşılaştınız ?

a ()
b ()
c ()
d ()
e ()

41- Bu sıkıntılarla nasıl baş ettiniz ?

a () Profesyonel yardım aldım . Nerede ve kimden ?
b () Ailem yardım etti ,
c () Kendiliğinden düzelmesini bekledik ,
d () Deneme yanılma yöntemleriyle başa çıktık
e () Diğer (Belirtiniz)

42- Koruduğunuz çocuk okula devam ediyor mu ?

a. () Evet b. () Hayır

43- Evet ise ;

a- Ana okulu ()
b- İlköğretim ()
b- Lise ()
c- Yüksek Okul ()

44- Bir işte çalışıyor mu ?

a. () Evet b. () Hayır

45- Evet ise ne iş yapıyor ?

46- Çocuğun herhangi bir engeli var mı?

- a. () Evet b. () Hayır

47- Koruyucu aile olmada temel amacınız nedir ?

- a. () Evlat Edinmek
b. () Zor durumda olan bir çocuğa yardım etmek
c. () Çocuğumun olmaması
d. () Kız çocuğumun olmaması
e. () Erkek çocuğum olmaması
f. () Ölen öz çocuğumun yerini alması için
g. () Bakım vereceğim çocuk akrabam olduğu için
h. () Aileme ekonomik destek sağlamak
ı. () Yalnızlık çekmemek
i. () Koruyucu aile olarak hizmet vermek

48- Çocuğun ebeveynlik rolünü üstlendikten sonra

- a () Sorumluluğum arttı
b () Zamanım azaldı ,
c () Maddi sıkıntılarım oluştu ,
d () Kaygılarım arttı ,
e () Diğer (Belirtiniz)

49- Koruduğunuz çocuğun öz ailesi hayatta mı ?

- a. () Evet b. () Hayır

50- Koruduğunuz çocuk öz ailesi ile görüşüyor mu ?

- a. () Evet Nerede b. () Hayır

(Hayır ise 53. soruya geçiniz)

51- Ne sıklıkla görüşüyor ?

- a () Haftada bir ,
b () İki haftada bir ,
c () Ayda bir ,
d () Üç ayda bir ,
e () Diğer (Belirtiniz)

52- Çocuğun öz ailesi ile görüşmesi çocuğu nasıl etkiliyor ?

- a. () Olumlu b. () Olumsuz

53- Öz ailesiyle görüşmüyorsa nedeni ne olabilir ?

- a () Aile birliği dağıldığı için ,
b () Çocuk görüşmek istemediği için ,
c () Aile görüşmek istemediği için ,
d () Çocuk yada öz ailesini suçluluk duygusu nedeniyle ,
e () Diğer (Belirtiniz)

54- Öz ailesinde her hangi bir bireyin bir sorunu yada rahatsızlığı var mı ?
(Sağlık , ruh sağlığı bozukluğu , hukuki, vs.)

a. () Evet b. () Hayır

55- Çocukla beraber olmaya başladığınızdan bu yana çocuğun beslenmesi ile ilgili herhangi bir güçlük yaşadınız ?

a. () Evet b. () Hayır

56- Yaşadınız ise ne tür güçlükler yaşadınız ?

57- Çocukla tuvalet eğitimi ile ilgili bir sorunuz var mı ?

a. () Evet b. () Hayır

58- Çocuğun uyku sorunu var mı ?

a. () Evet b. () Hayır

59- Çocukla birlikte yaşamaya başladığınızdan bu yana onu nerelere götürdünüz ?

- a () Alışveriş merkezleri
- b () Oyun yerleri ve parklar
- c () Sinema, tiyatro
- d () Gösteri, konser
- e () Diğer (Belirtiniz)

60- Çocuk ne tür yerlere gitmek istedi ?

- a () Alışveriş merkezleri
- b () Oyun yerleri ve parklar
- c () Sinema, tiyatro
- d () Gösteri, konser
- e () Diğer (Belirtiniz)

61- Çocuğun herhangi bir alanda gelişim geriliği veya psikolojik sorunları var mı ?

a. () Evet b. () Hayır

62- Duygularını rahatlıkla ifade edebiliyor mu ?

a. () Evet b. () Hayır

63- Yüz ifadenizden veya beden dilinizden duygu ve düşüncelerinizi anlayabiliyor mu ?

a. () Evet b. () Hayır

64- Üzüldeğinde ve korktuğunda nasıl davranır ?

- a () Kendi kendini yatıştırır,
- b () Yanıma gelerek rahatlatılmayı arar,
- c () Aile bireylerinden en yakın gördüğüne yaklaşır ,
- d () Saldırganlaşır ,
- e () Diğer (Belirtiniz)

65- Sizden ayrı kaldığında ne yapar ?

- a ()
- b ()
- c ()
- d ()

66- Bazı zamanlarda size ihtiyacı yokmuş gibi davranır mı?

- a () Evet
- b () Hayır

67- Koruduğunuz çocukta ilk zamanlarda aşağıdaki etkileri gördünüz mü ?

	Evete	Hayır
a. Terk edilme korkusu	()	()
b. Kaybolma korkusu	()	()
c. Anne babaya güvensizlik	()	()
d. Aşırı bağımlılık	()	()
e. Aşırı ilgi bekleme	()	()
f. Şımarma	()	()
g. Diğer (Belirtiniz)	()	()

68- Koruyucu aile olduğunuzu komşular biliyor mu ?

- a. () Evet
- b. () Hayır

69- Hayır ise ; söylememe konusundaki kaygınızı açıklar mısınız ?

- a () Ön yargılı yaklaşımlar ,
- b () Çocuğa farklı gözle bakmaları ,
- c () Çocuğa benden önce durumunu söylemeleri ,
- d () Komşu çocuklarının tutum değişikliği ihtimali ,
- e () Diğer (Belirtiniz)

70- Koruduğunuz çocuğun okuluna , korunmaya muhtaç çocuk olduğunu beyan ettiniz mi ?

- a- () Evet
- b- () Hayır

71- Hayır ise kaygınızın nedeni ?

- a () İdare veya öğretmenin çocuğa karşı tutumları ,
- b () Ön yargılı yaklaşımlar ,
- c () Sınıfındaki çocukların tutum değişikliği ,

- d () Çocuğun durumundan dolayı kendisini kötü hissetmesi
e () Diğer (Belirtiniz)

72-Çocuk soyadı değişikliği nedeniyle okulda herhangi bir sorun yaşıyor mu?

- a () Evet b () Hayır

73- Koruduğunuz çocuğun korunmaya muhtaç çocuk olması nedeniyle annesi olarak neler hissediyorsunuz ?

- a () Kendimle gurur duyuyorum ,
b () Diğer insanları da bu konuda teşvik ediyorum ,
c () Bazen öz annesi olmadığım için üzülüyorum ,
d () Toplum içerisinde bir görevi üstlendiğimi düşünüyorum ,
e () Diğer (Belirtiniz)

74- Koruduğunuz çocuk evinizdeki aile üyelerinden en çok kime yakındır ?
1'den 7'ye kadar numaralandırınız :

- a. () Bana
b. () Eşime
c. () Çocuğuma (çocuklarıma)
d. () Anneme kayınvalideme
e. () Babama kayınpederime
f. () Hizmetçiye
g. () Diğer (Belirtiniz)

75- Evinizde çocuğa ayrılmış bir oda var mı ?

- a. () Evet b. () Hayır

76- Çocuk hangi odada yatar ?

	Evet	Hayır
a. Kendi odasında	()	()
b. Bizim odamızda	()	()
c. Çocukların odasında	()	()
d. Salonda	()	()
e. Oturma odasında	()	()
f. Diğer (Belirtiniz)		

77- Çocuk genelde nerede oynamayı tercih eder ?

- a () Evde
b () Bahçede
c () Sokakta
d () Komşuda
e () Parkta
f () Diğer (Belirtiniz)

78- Giyecek ve özel eşyaları nerededir ?

- a () Bizim dolapta
b () Valizinde
c () Sepette
d () Özel eşyası yoktur

- e () Saklamaz
f () Diğer (Belirtiniz)

79- Çocuk öz ailesiyle yada yuva ortamıyla sizi karşılaştırıyor mu?

- a () Evet b () Hayır

80- Evet ise ; ne tür karşılaştırmalar yapıyor?

81- Çok bunaldığınızda çocuğu geri vermeyi düşündünüz mü ?

- a () Evet b () Hayır

82- Geri vermeyi düşündüğünüzde çocuğa sözel yada sözel olmayan mesajlar verdiniz mi ?

- a () Evet b () Hayır

83 - Bu mesajlara karşı çocuğun tepkisi ne oldu ?

84- Eğer evde öz çocuğunuz varsa , koruduğunuz çocuk ile ilişkisi sizce nasıldır?

85- Koruduğunuz çocuk ile ilgili herhangi bir sorunla karşılaştığınızda ne yapıyorsunuz ?

- a () Aile içerisinde hallederiz
b () Sosyal hizmet uzmanına başvururum
c () Psikiyatrist/Psikolog gibi uzmanlara başvururum
d () Diğer (Belirtiniz)

86- Çocuk uzmanla görüştükten sonra olumlu yönde bir davranış değişikliği gösteriyor mu?

- a () Evet b () Hayır

87- Yeni koruyucu aile adaylarına neler önerirsiniz ?

88- Yeniden koruyucu aile olmak isteseniz ; neleri değiştirmek isterdiniz , yetkililere neler önerirdiniz ?

89- Sistem hakkında ne düşünüyorsunuz ?

90- Koruyucu Aile olarak sisteme eklemek istediğiniz , düzelmesini yada yeniden yapılanmasını istediğiniz konular ve beklentilerinizi nelerdir ?

Katkılarınız için Teşekkür Ederiz

T.C.
B A Ş B A K A N L I K
SOSYAL HİZMETLER VE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

SAYI : B.02.1.SÇE.0.72.00.01/E-6-1/04-130
KONU : Araştırma Talebi

A N K A R A
4.13/2004

İLGİ : Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı'nın 24.02.2004 tarih ve 358 sayılı yazısı.

İlgi yazı ile yüksek lisans öğrencisi Seval BAŞER ÜSTÜNER'in "Koruyucu Aile Bakımı Altındaki Çocukların Ruh Sağlığı" konulu araştırmasını Ankara İlinde bulunan koruyucu aileler ile yapabilmesi Makamın 03.03.2004 tarih ve 42 sayılı Oluru ile uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ve rica ederim.

H.Lütfi ÖZTÜRK
Genel Müdür a.
Eğitim Merkezi Başkan V.

EK: Onay Sureti

DAĞITIM:

- Ankara Valiliği İl Sos.Hiz.Müd.
- Ankara Ün.v.Tıp Fak.Psikiyatri Anabilim Dalı
- Aile ve Çocuk Hizmetleri Dair.Bşk.

T.C.
BAŞBAKANLIK
SOSYAL HİZMETLER VE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

SAYI : B.02.1.SÇE.0.72.00.01/E-6-4/04-42
KONU : Araştırma Talebi

ANKARA
3.3.2004

GENEL MÜDÜRLÜK MAKAMI'NA

Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalının 24.02.2004 tarih ve 358 sayılı yazısı ile Disiplinlerarası Sosyal Psikiyatri Anabilim Dalı tezli Yüksek Lisans öğrencisi Seval BAŞER ÜSTÜNER'in "Koruyucu Aile Bakımı Altındaki Çocukların Ruh Sağlığı" konulu araştırmasını Ankara İlinde bulunan koruyucu ailelerle yapabilme talebi bildirilmiştir.

Makamınızca da uygun görüldüğü takdirde yüksek lisans öğrencisi Seval BAŞER ÜSTÜNER'in 30.02.2004 - 30.05.2005 tarihleri arasında Ankarada bulunan koruyucu ailelerle söz konusu çalışmayı yapabilmesi, araştırma tamamlandığında tezin bir suretini Eğitim Merkezi Başkanlığına gönderilmesi hususunda Ohurlarınızı arz ederim.

H. Lütfi ÖZTÜRK
Eğitim Merkezi Başkan V.

Uygun Görüşle Arzederim.
01.03/2004

İmambey ERTEM
Genel Müdür Yardımcısı V.

OLUR
01.03/2004

Dr.Cafer TAHLİBAL
Genel Müdür V.

ÖZGEÇMİŞ

I- BİREYSEL BİLGİLER

ADI : Seval
SOYADI : Üstüner
DOĞUM YERİ ve TARİHİ : Ankara 23.05.1969
UYRUĞU : T.C.
MEDENİ DURUMU : Evli
İLETİŞİM ADRESİ : 26. Sokak. No: 11/9. Hilal Apt.Yıldız/ANKARA
TELEFON NO : 0312 440 40 26
İŞ ADRESİ : Başbakanlık Sosyal Hizmetler Çocuk
Esirgeme Kurumu Fatma Üçer Çocuk ve
Gençlik Merkezi
Bestekar Sokak.No:17/9 Kavaklıdere/ANKARA
İŞ TELEFON NO : 0312 419 27 64

II- EĞİTİM

2003-2005 : Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Disiplinlerarası Sosyal Psikiyatri Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans
1986- 1990 : Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Bölümü
1988-1990 :Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Pedagoji
Formasyonu
1988-1990: :Avrupa Birliği İşçilerinin sosyal Güvenceleri ile Türk
İşçilerinin Sosyal Güvenceleri Arasında
Karşılaştırmalı Tez
1988- 1989 : Aile Planlaması Merkezinde Belli Bir Grubun Bilinç
Düzeyini Yükseltici ve Bilgilendirici Eğitim
Çalışmaları
1987- 1988 : Ankara Üniversitesi Psikiyatri Kliniğinde Staj

III- MESLEKİ DENEYİM

Ekim 2002-2005 : Fatma Üçer Çocuk ve Gençlik Merkezinde
Sosyal Hizmet Uzmanı
- İhmal ve istismara uğramış çocuklara yönelik psiko-sosyal danışmanlık
hizmeti
- Ergen danışma hizmeti
- Sokak çocuklarına yönelik alanda uygulamalar ve sosyal hizmet
çalışmaları

Haziran 99-Ekim 2002 : Başbakanlık Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Aile ve Çocuk Hizmetleri Daire Başkanlığı Çocuk Haklarını İzleme ve Sokak Çocukları Şubesinde Sosyal Hizmet Uzmanı

- Çocuk Haklarının ulusal ve uluslar arası düzeyde tanıtımı, izlenmesi ve değerlendirilmesi ile topluma benimsetilmesi çalışmaları .
- Sokak çocukları sorununa yönelik toplumsal duyarlılığın artırılması ve sorunun çözümüne yönelik sosyal hizmet çalışmaları

Eylül 97- Haziran 99 : Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü Bahçelievler Yaşlı Danışma Merkezi Müdürü.

- Yaşlıların sosyal ve psikolojik gereksinimlerin karşılanmasında destek hizmetlerinin sağlanması
- Rehberlik ve danışma hizmetleri
- Sağlık hizmetlerinin yaşlılara en verimli şekilde ulaştırılması konusunda yönlendirme çalışmaları

Ağustos 96-Eylül 97 : Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğünde Sosyal Hizmet Uzmanı.

Psiko-sosyal tanı çalışmaları, toplum örgütlenmesi ve aydınlatılması çalışmalarına katkı ve katılım sağlama, korunmaya muhtaç kişilere yönelik sosyal hizmet çalışmaları.

Ocak 95-Ağustos 96 : İngiltere Londra Greenwich Belediyesi Sosyal Hizmetler Servisi Bağımsız Yaşam Projesinde Sosyal Hizmet Uzmanı.

Psiko-sosyal desteğe ihtiyacı olan kişilere yönelik sosyal hizmet çalışmaları (Sosyal destek verme, organizasyon, aileleri ile çalışmalar)

1992-1994 : Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğünde Sosyal Hizmet Uzmanı olarak göreve başlama.

IV- BİLİMSEL ETKİNLİKLER

- İngiltere'de Bilgisayar kursu ve sertifikası
The Clait Spreadsheets, Work Process, Windows
- Yunanistan Selanik ve Atina'da Balkan Ülkelerinde Sosyal Hizmet Uygulamaları ve işbirliği programı eğitim çalışmasına Türkiye'yi temsilen katılım (iki ay)
- İsviçre Cenevre'de BM Genel Kurulunda Ulusal İlk Raporun sunumunda resmi heyet görevlisi
- Aile Terapisi Eğitim Sertifikası (Odtü Sürekli Eğitim Merkezi)
- ABD Newyork BM Genel Kurulu Çocuk Özel Oturumuna ve Çocuk Forumuna resmi heyet üyesi olarak katılım .
- Çocuk İhmal ve İstismarı Kongresine katılım.